

**JATKOKÄSITTELYLUPA HOVIOIKEUDESSA -
TUTKIELMA JATKOKÄSITTELYLUVAN NYKY-
TILASTA JA KORKEIMMAN OIKEUDEN RATKAI-
SUJEN VAIKUTUKSISTA**

Helsingin yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta: proses-
sioikeus
pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2014
Tero Kantelinen

Tiivistelmä

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos/Institution– Department	
Oikeustieteellinen tiedekunta		Rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos	
Tekijä/Författare – Author			
Tero Kantinen			
Työn nimi / Arbetets titel – Title			
Jatkokäsittelylupa hovioikeudessa – tutkielma jatkokäsittelyluvan nykytilasta ja korkeimman oikeuden ratkaisujen vaikutuksista			
Oppiaine /Läroämne – Subject			
Prosessioikeus			
Työn laji/Arbetets art – Level		Aika/Datum – Month and year	
pro gradu -tutkielma		toukokuu 2014	
		Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages	
		88	
Tiivistelmä/Referat – Abstract			
Tutkielman kohteena on seurantamenettelyn korvannut jatkokäsittelylupajärjestelmä. Tutkielmassa selvitetään, onko jatkokäsittelylupa täyttänyt sille asetetut tavoitteet ja miten korkeimman oikeuden antamat ratkaisut ovat vaikuttaneet jatkokäsittelyluvan soveltamiseen. Jatkokäsittelyluvasta säädetään oikeudenkäymiskaaren 25a luvussa ja sääntely astui voimaan 1.11.2011. Jatkokäsittelylupajärjestelmää sovelletaan silloin, kun käräjäoikeuden lain voimaantulon jälkeen antamaan ratkaisuun haetaan muutosta valittamalla hovioikeuteen. Jatkokäsittelylupajärjestelmää sovelletaan ainoastaan riita- ja rikosasioihin. Muutoksenhakija tarvitsee asiassa jatkokäsittelyluvan silloin, kun asialle josta valitetaan, edellytetään jatkokäsittelylupa oikeudenkäymiskaaren 25a luvun 5 ja 6 §:ien perusteella. Syyttäjän ja asianomistajan lupatarpeesta säädetään erikseen luvun 7 ja 8 §:ssä. Hovioikeuden on myönnettävä asialle jatkokäsittelylupa ja otettava asia täystutkintaiseen menettelyyn silloin, kun jatkokäsittelyluvan myöntämiselle OK 25a:11:ssä säädetty edellytykset täyttyvät. Jos hovioikeus katsoo, että lupaperusteet eivät täyty, hovioikeus antaa jatkokäsittelyluvan epävän päätöksen ja hylkää valituksen, jolloin käräjäoikeuden ratkaisu asiassa jää lopulliseksi. Lainsäätäjän tarkoituksena on ollut säätää täsmällinen ja tarkkarajainen muutoksenhakumenettely. Jatkokäsittelyluvan tarkoituksena on ollut myös hovioikeuksien työmäärän ja toimintakulujen vähentäminen. Jatkokäsittelyluvan tarkoituksena ei ollut rajoittaa muutoksenhakua, vaan asia tulisi lupajärjestelmän perusteella aina hovioikeuden tutkittavaksi, mikäli sille on perusteet. Jatkokäsittelylupaa koskevan lainsäädännön ja sen esitöiden arvioinnin perusteella jatkokäsittelylupa ei ole tutkielmassa tehtyjen johtopäätösten mukaan ollut täsmällinen ja tarkkarajainen. Korkein oikeus on antanut jatkokäsittelylupaa koskien 21 ratkaisua ja ratkaisujen analysointi vahvistaa sen, että laki ei ole voimaantullessaan täyttänyt sille asetettuja tavoitteita rikosasioiden kohdalla. Korkeimman oikeuden ratkaisujen perusteella vaikuttaa siltä, että jatkokäsittelyluvan myöntämisen kynnys on ollut hovioikeuksissa huomattavasti lainsäätäjän tarkoitusta korkeammalla. Korkeimman oikeuden ratkaisujen arvioinnin perusteella jatkokäsittelylupajärjestelmä vastaa tällä hetkellä lainsäätäjän sille asettamia tavoitteita riita-asioiden osalta. Rikosasioissa jatkokäsittelylupajärjestelmän toimivuudesta ei voida kuitenkaan antaa täysin varmaa arviota. Korkeimman oikeuden preudikaattiratkaisujen perusteella jatkokäsittelylupaa pitäisi soveltaa lain tarkoittamalla tavalla myös rikosasioiden kohdalla, mutta asian varmistaminen edellyttää hovioikeuksien jatkokäsittelylupaa koskevien ratkaisujen kattavaa analysointia. Lainsäätäjällä on kova paine kehittää jatkokäsittelylupaa ja saavuttaa suurempia säästöjä hovioikeuksien toimintakuluissa. Oikeusministeriön asettama työryhmä on esittänyt jatkokäsittelyluvan soveltamisalan laajentamista. Tutkimustulosten perusteella jatkokäsittelylupajärjestelmää voidaan laajentaa riita-asioiden kohdalla ja siirtä jatkokäsittelyluvan yleiseen soveltamisalaan. Myös hakemusasiat voidaan liittää lupajärjestelmän yleiseen soveltamisalaan. Tutkimustulosten perusteella tällä hetkellä ei kuitenkaan ole perusteita laajentaa jatkokäsittelylupaa rikosasioissa. Rikosasioissa jatkokäsittelylupaa voidaan tutkimustulosten perusteella laajentaa vasta sen jälkeen, kun voidaan varmistua, että lupajärjestelmä toteuttaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeiden asettamat vaatimukset.			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
jatkokäsittelylupa, muutoksenhaku, prosessioikeus, preudikaatti			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Tiivistelmä	2
Esipuhe	4
Lähteet	5
Oikeuskirjallisuus	5
Artikkelit.....	5
Lainsäädäntö ja virallislähteet	5
Säädökset	5
Lainvalmisteluaineisto.....	6
Oikeuskäytäntö	6
Korkein oikeus.....	6
Muut lähteet.....	6
Lyhenteet	8
1. Aluksi.....	9
1.1 Johdanto tutkimusaiheeseen	9
1.2 Katsaus tutkijan itseymmärrykseen -tutkimusmetodista	10
1.3 Tutkielman kohde ja rajaus.....	15
1.4 Oikeuslähteistä.....	17
2. Muutoksenhakumenettelyn lyhyt historia	20
2.1 Hovioikeusmenettelyn muuttaminen vastaamaan modernin oikeudenkäynnin vaatimuksia.....	20
2.2 Muutoksia muutoksenhakumenettelyyn - seulonta	22
2.3 Seulonnasta kohti jatkokäsittelylupaa	24
3. Uudistunut muutoksenhakumenettely - jatkokäsittelylupa.....	28
3.1 Jatkokäsittelyluvan edellytykset ja perustelut	28
3.1.1 Jatkokäsittelyluvan tarve riita-asioissa	30
3.1.2 Jatkokäsittelyluvan tarve rikosasioissa.....	35
3.2 Jatkokäsittelyluvan myöntämisen lupaperusteet	41
3.3 Menettely jatkokäsittelyluvan myöntämisen ja hylkäämisen kohdalla	52
4. Korkein oikeus - tehtävä oikeuden kehittäjänä ja ratkaisujen arviointiperusteista	55
4.1 Lakisääteiset tehtävät ja valitusluvan myöntäminen	55
4.2 Korkeimman oikeuden ratkaisujen tulkintateoriasta	57
4.3 Korkeimman oikeuden antamat ennakkopäätökset jatkokäsittelyluvasta	62
4.3.1 Jatkokäsittelyluvan soveltamisalaan liittyvät ratkaisut.....	63
4.3.2 Jatkokäsittelyluvan lupaperusteisiin liittyvät ratkaisut.....	71
4.3.3 Lupaperusteluja koskevat ratkaisut	76
5. Arvio jatkokäsittelyluvan nykytilasta ja onnistuneisuudesta.....	83
5.1 Jatkokäsittelyluvan nykytila prejudikaattiratkaisujen jälkeen.....	83
5.2 Kannanotto de lege ferenda ja jatkotutkimuksesta	86

Esipuhe

Pro gradu -tutkielmani matka ajatuksesta kirjoitettuun muotoon on ollut pitkä. Olen ollut koko opiskeluaikani kiinnostunut prosessioikeudesta. Päästyäni prosessioikeuden projekti-ryhmään minulla kesti pitkään löytää mielenkiintoinen tutkimusaihe. Hovioikeuksissa käytössä oleva jatkokäsittelylupa tuntui kuitenkin mielenkiintoiselta aiheelta heti, kun aloin miettiä sitä tutkimusaiheena. Kyseessä oli uusi menettely, joten jatkokäsittelyluvan kohdalla oli helppo perustella, miksi tämä aihe tulisi valita tutkimuksen kohteeksi. Jatkokäsittelyluvan soveltamista koskien alkoi myös tulla huomattava määrä korkeimman oikeuden ratkaisuja, mikä lisäsi mielenkiintoa tutkimusaihetta kohtaan. Miksi korkein oikeus, joka ei yleensä anna samasta asiasta useita ratkaisuja, on alkanut antaa jatkokäsittelylupaa koskevia ratkaisuja näin paljon ja näin nopealla tahdilla? Sen jälkeen kun olin miettinyt jatkokäsittelylupaa aiheekseni, aihe oikeastaan perusteli itse sen, miksi minun tulee valita jatkokäsittelylupa tutkielmani aiheeksi.

Nyt kun tutkielman työstäminen on lopussa, on aiheellista kiittää ohjaajaani *Dan Frändeä*. Hän on ollut kärsivällinen tutkielmani valmistumisen kanssa ja hän on myös raottanut oman henkilökohtaisen kirjastonsa ovia, kun olen todennut ratkaisevan tärkeän kirjan hankkimisen olevan lähes mahdotonta.

Helsingissä tutkielman 92. tallenteen valmistuessa toukokuun myöhäisillalla 21.5.2014

Tero Kantelinen

Lähteet

Oikeuskirjallisuus

- Aarnio, Aulis 1978: Mitä lainoppi on? Helsinki 1978.
Aarnio, Aulis 1982: Oikeussäännösten tulkinnasta. Tutkimus lainopillisen perustelun rationaalisuudesta ja hyväksyttävyydestä. Helsinki 1982.
Aarnio, Aulis 1989: Laintulkinnan teoria. Juva 1989.
Frände, Dan 2005: Yleinen rikosoikeus. Helsinki 2005.
Jokela, Antti 1998: Uudistuva rikosprosessi, 2. uudistettu painos. Jyväskylä 1998.
Jokela, Antti 2004: Oikeudenkäynti III. Jyväskylä 2004.
Jokela, Antti 2008: Rikosprosessioikeus. Jyväskylä 2008.
Jokela, Antti 2010: Hovioikeusmenettely, 2. uudistettu painos. Hämeenlinna 2010.
Jokela, Antti 2012: Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu, Oikeudenkäynti II. Helsinki 2012.
Lappalainen, Juha – Frände, Dan – Havansi, Erkki – Koulu, Risto – Niemi-Kiesiläinen, Johanna – Nylund, Anna – Rautio, Jaakko – Sihto, Juha – Virolainen, Jyrki: Prosessioikeus, 2. uudistettu painos. Saarijärvi 2007. (Lappalainen 2007, Niemi-Kiesiläinen, Nylund, Rautio 2007)
Karhu, Juha – Kuusikko, Kirsi – Niemivuo, Matti – Kiikeri, Markku – Viikari, Lotta – Linna, Tuula – Korhonen, Rauno: Oikeusjärjestys Osa III 2012, Rovaniemi 2012. (Linna 2012)
Linna, Tuula 2012: Prosessioikeuden oppikirja. Liettua 2012. (Linna 2012.2)
Tarkki, Tapio 1985: Lainkäyttäjä lainsäätäjän työn jatkajana. Helsinki 1985.
Tuori, Kaarlo 2000: Kriittinen oikeuspositivismi. Vantaa 2000.
Siltala, Raimo 2003: Oikeustieteen tieteenteoria. Vammala 2003.
Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri 2010: Tuomion perusteleminen. Hämeenlinna 2010.

Artikkelit

- KKO:n ratkaisut kommentein I:2012, toimittanut Pekka Timonen. Helsinki 2012.
KKO:n ratkaisut kommentein II:2012, toimittanut Pekka Timonen. Helsinki 2013.
KKO:n ratkaisut kommentein I:2013, toimittanut Pekka Timonen. Helsinki 2013.
KKO:n ratkaisut kommentein II:2013, toimittanut Pekka Timonen. Helsinki 2014.

Lainsäädäntö ja virallislähteet

Säädökset

- Laki korkeimmasta oikeudesta 26.8.2005/665
Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689
Oikeudenkäymiskaari 31.12.1734/4
Rikoslaki 19.12.1889/39
Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

Lainvalmisteluaineisto

HE 33/1997 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen ja asian käsittelyä hovioikeudessa koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta

HE 83/2001 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren hovioikeusmenettelyä koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi

HE 91/2002 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle valitusta hovioikeuteen ja valitusasian käsittelyä hovioikeudessa koskevien oikeudenkäymiskaaren säännösten muuttamiseksi

HE 9/2005 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden muutoksenhakua korkeimpaan oikeuteen koskevien säännösten muuttamiseksi

HE 105/2009 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle muutoksenhakua käräjäoikeudesta koskevaksi lainsäädännöksi

Hovioikeustoimikunnan loppumietintö KM 1992:20 – 1992

KM 2008:3, Komiteamietintö 2008:3 Jatkokäsittelylupa hovioikeudessa

Lakivaliokunnan mietintö LaVM 19/1997

Lakivaliokunnan mietintö LaVM 27/2002

Lakivaliokunnan mietintö LaVM 4/2010 Hallituksen esitys muutoksenhakua käräjäoikeudesta koskevaksi lainsäädännöksi

OM 2006:28 Oikeusministeriön mietintö, selvitysmies Olli Huopaniemi, Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen - Tarkoituksen ja menettelyn uudelleenarviointi

Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 9/1997

Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 35/2002

Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 4/2010 Hallituksen esitys muutoksenhakua käräjäoikeudesta koskevaksi lainsäädännöksi

Työryhmän mietintö 10/2014 (TM 10/2014): Hovioikeuden jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentaminen

Oikeuskäytäntö

Korkein oikeus

KKO 2008:38

KKO 2012:27

KKO 2013:44

KKO 2009:77

KKO 2012:28

KKO 2013:45

KKO 2012:25

KKO 2013:14

KKO 2013:62

KKO 2012:26

KKO 2013:35

Muut lähteet

Demla 2008: Lausunto jatkokäsittelylupaa hovioikeudessa koskevasta komiteamietinnöstä 15.10.2008

Eduskunnan oikeusapumies: Lausunto jatkokäsittelylupaa hovioikeudessa koskevasta komiteamietinnöstä 30.9.2008

Espoon oikeusaputoimisto 2008: Lausunto jatkokäsittelylupaa hovioikeudessa koskevasta komiteamietinnöstä 29.9.2008

Helsingin hovioikeus: Lausunto jatkokäsittelylupaa hovioikeudessa koskevasta komiteamietinnöstä 30.10.2008

Itä-Suomen hovioikeus: Lausunto jatkokäsittelylupaa hovioikeudessa koskevasta komiteamietinnöstä 22.10.2008
Jokela, Antti 2008 (Jokela 2008.2): Lausunto jatkokäsittelylupaa hovioikeudessa koskevasta komiteamietinnöstä 23.9.2008
Korkein oikeus: Lausunto jatkokäsittelylupaa hovioikeudessa koskevasta komiteamietinnöstä 5.11.2008
Kouvolan hovioikeus: Lausunto jatkokäsittelylupaa hovioikeudessa koskevasta komiteamietinnöstä 28.10.2008
Lappalainen, Juha: Lausunto jatkokäsittelylupaa hovioikeudessa koskevasta komiteamietinnöstä 20.10.2008
Rovaniemen hovioikeus: Lausunto jatkokäsittelylupaa hovioikeudessa koskevasta komiteamietinnöstä 29.10.2008
Virolainen, Jyrki 2008: Lausunto jatkokäsittelylupaa hovioikeudessa koskevasta komiteamietinnöstä 6.10.2008

Lyhenteet

Euroopan ihmisoikeussopimus	EIS
Hallituksen esitys	HE
Hovioikeus	Ho
Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus	KP-sopimus
Korkein oikeus	KKO
Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa	ROL
Lakivaliokunnan mietintö	LaVM
Oikeusministeriö	OM
Perustuslakivaliokunnan lausunto	PeVL
Rikoslaki	RL

1. Aluksi

1.1 Johdanto tutkimusaiheeseen

Tutkimuksen tarkoituksena on tutustua 1.1.2011 tapahtuneen lakiuudistuksen myötä oikeudenkäymiskaareen lisättyyn jatkokäsittelylupaan. Tutkielmassa perehdytään ensin lyhyesti hovioikeusmenettelyn ja etenkin muutoksenhaun historiaan. Tässä osiossa lukija saa käsityksen siitä, millaisen muutoksen muutoksenhakumenettely on saanut historiansa aikana. Hovioikeusmenettelyn kokemat muutokset ilmentävät myös muutaman vuosikymmenen aikana muuttunutta oikeudellista toimintaympäristöä sekä poliittisia näkemyksiä. Muutokset ovat seurausta myös yhteiskuntaamme koettelevista muutoksista, joista viimeisimpänä vaikuttajana voidaan nähdä vuosikymmenen vaihteesta lähtien taloudellinen taantuma. Historiaa koskevassa osiossa käydään läpi tapahtuneet muutokset ja se prosessi, miten muutokset on säädetty valmistelun ja eduskuntatyön jälkeen vallitsevaksi laiksi.

Kun lukija on saanut tutustua muutoksenhaun historiaan, perehdytään kolmannessa luvussa seikkaperäisesti jatkokäsittelyluvan sisältöön ja säädetyn lain perusteluihin ja tavoitteisiin. Valitun esitystavan johdosta historiakatsauksen ja jatkokäsittelyluvan sisällön välillä saattaa ilmetä pientä toistoa. Toistolta ei voida kuitenkaan välttyä, mikäli tahdotaan esitellä yleisluontoinen katsaus menneestä ja yksityiskohtainen selvitys nykytilasta sekä voimassa olevan lain taustatöistä. Joka tapauksessa tutkielman toinen osa on huomattavasti ensimmäistä syvällisempi.

Jatkuvasti muuttuvassa yhteiskunnassa lainsäätäjät ei pysty aina huomioimaan kaikkia yhteiskunnassa meneillään olevia tai tulossa olevia muutoksia. Tämän johdosta uudistuva lainsäädäntö ei välttämättä anna aina suoraa ratkaisua tuomioistuimissa käsiteltäviin tilanteisiin eikä niiden ratkaisemiseen välttämättä saada tukea myöskään lain esitöistä. Tästä syystä tuomioistuinten ja etenkin korkeimman oikeuden antamalla ratkaisulla on suuri vaikutus, kun lainsäädäntöä uudistetaan ja pyritään muodostamaan yhtenäinen valtakunnallinen ratkaisukäytäntö. Tutkielman neljännessä luvussa perehdytään korkeimman oikeuden tehtävään lainsäätäjän työn kehittäjänä sekä yhtenäisen ratkaisukäytännön ohjaajana. Korkein oikeus on antanut runsaasti jatkokäsittelylupaa koskevia ratkaisuja lain voimaantulon jälkeen aivan vastaavasti, mitä myös seulonnan kohdalla tapahtui. Korkeimman oikeuden antamista ratkaisuksista pyritään löytämään mahdollisia uusia oikeussääntöjä sekä tarken-

nuksia ja kannanottoja niihin tilanteisiin, joissa lakiteksti ei anna hovioikeuksille suoraan vastausta siitä, miten lakia tulisi sanotunlaisissa tilanteissa soveltaa.

Sen jälkeen kun tutkielmassa on käyty perusteellisesti läpi 1.1.2011 voimaan tulleen jatkokäsittelylupajärjestelmän sisältö ja tarkoitus sekä perehdytty asiaa koskevaan korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöön, voidaan arvioida sitä, onko jatkokäsittelylupajärjestelmä ollut onnistunut uudistus. Tutkielman viimeisessä osiossa otetaan kantaa siihen, oliko uudistus tarpeellinen vai olisiko jatkokäsittelylupajärjestelmän sijaan tullut keskittyä johonkin toiseen muutoksenhakua koskevaan sääntelyyn. Toisin sanoen, onko jatkokäsittelyluvan käyttöönotto onnistunut ja täyttääkö se sille asetetut tavoitteet. Riippuen tutkielman aikana tehdyistä havainnoista, pyrin esittämään myös *de lege ferenda* -kannanoton jatkokäsittelyluvan osalta, mikäli se osoittautuu tarpeelliseksi.

Tutkielmaa laadittaessa on huomioitu, että oikeusministeriö on asettanut kesäkuussa 2013 työryhmän, jonka tehtävänä on ollut arvioida jatkokäsittelyluvan onnistumista ja tarvittaessa tehdä muutos- ja laajennusehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon. Työryhmän toimikausi asetettiin ajalle 11.6.2013 – 31.1.2014. Työryhmä julkaisi loppumietintönsä 13.2.2014, minkä jälkeen se asetettiin lausuntokierrokselle, joka päättyi 25.4.2014. Työryhmän loppumietintö antaa hyvän työvälineen vertailuun kirjoittajan ja työryhmän loppumietinnössä esitettyjen johtopäätösten vertailulle.

1.2 Katsaus tutkijan itseymmärrykseen -tutkimusmetodista

Oikeustieteellisessä tutkimuksessa käytettyjä metodeja on varmasti lähes yhtä monta kuin on tutkijoita. Tieteenala, tutkimuskohde ja valittu tiedonintressi määrittävät metodin, jolla tutkimusta tehdään, minkä johdosta metodi muodostuu aina hieman erilaiseksi, vaikka edellä mainittujen asioiden kohdalla olevat valinnat vaikuttavatkin siihen, millaiseksi metodi muodostuu. Pelkkä tutkimusmetodin lyhyt määrittäminen ei kuitenkaan mielestäni riitä avaamaan lukijalle sitä ympäristöä, jossa tutkija toimii, vaan tutkimuksen ymmärtämisen edellytyksenä on laajemman kokonaisuuden avaaminen lukijalle.

Raimo Siltala on nimittänyt kokonaisuutta tutkijan itseymmärrykseksi¹. Siltalan mukaan ratkaisevaa on se, millaisena tutkija näkee tutkimusprosessin. Siltalan näkemyksen mukaan tutkijanitseymmärrys koostuu seitsemästä osatekijästä: 1) tieteenalasta, 2) tutkimuskohdeesta, 3) tiedonintressistä, 4) tutkimusmetodista, 5) tutkijanideologiasta, 6) tieteenkuvasta

¹ Siltala 2003, s. 103.

sekä 7) tutkimustuloksista. Tutkielman tutkimusympäristö, kirjoittajan itseymmärrys, on jäsennelly Siltalan niin kutsutun seitsemän T:n listan mukaan.

Siltalan esittämän perusteella tutkimusmetodi määräytyy tieteenalan, tutkimuskohteen ja tiedonintressin kohdalla tehtyjen valintojen perusteella. Käsittelen ensin nämä kolme osiota, jonka jälkeen voin esitellä tarkemmin tutkimukseen sovellettavaa metodologiaa.

Siltalan esittämän mukaan tieteenala voidaan jakaa viiteen eri osa-alueeseen, joista tämä tutkielma perustuu oikeustieteen määrittämiseen tulkintatieteenä² (ensimmäinen kohta Siltalan 7:sn T:n listasta). Tutkielmassa pyritään oikeuden tulkintatieteelliseen analyysiin, jossa keskeistä on tukeutuminen kirjallisessa muodossa olevaan lähdeaineistoon. Tutkielma perustuu pitkälti kirjoitettuun lakiin sekä korkeimman oikeuden antamien ratkaisujen tulkinnallisen merkityssisällön analyysiin. Kyseessä on siis lainopillisen tutkimusmuodon soveltaminen oikeustieteeseen.

Tieteenalavalinta vaikuttaa myös suoraan tutkimuskohteen määrittämiseen. Tulkintatieteissä tarkastellaan voimassa olevan oikeuden tulkinnallista, institutionaalista ja ei-institutionaalista lähteistä johdettavissa olevaa merkityssisältöä. Kohteena on siis voimassa olevan oikeuden tietynhetkinen merkityssisältö³. Oikeuden tulkintatieteellisessä analyysissä eli lainopin ja sen lähitieteiden, kuten oikeusvertailun ja *de lege ferenda* -tutkimuksen kohteena on löytää voimassaolevan lainsäädännön tulkinnallinen merkityssisältö tietyllä hetkellä. Merkityssisältöä etsitään vallitsevan oikeuden tunnistamissääntöjen perusteella rajatusta kirjallisesta materiaalista tai sellaisessa muodossa ilmaistavissa olevasta materiaalista. Käytännössä tutkimuskohteen rajaaminen kirjalliseen tai sellaisena ilmaistavissa olevaan materiaaliin ei ole ongelmattonta. Erilaiset oikeusperiaatteet ovat aina sidoksissa yhteiskunnallisten arvo- ja tavoiteperiaatteiden kanssa, minkä johdosta niiden tarkkarajainen määrittäminen on lähes mahdotonta. Oikeusperiaatteiden kielellinen ilmiö ei myöskään ole oikeussääntöjen tavoin vakiintunut, vaan oikeusperiaatteet voivat

² Siltala 2003, s.104; Siltala on jakanut tieteenalan viiteen eri osa-alueeseen. Viisi osa-aluetta ovat *tulkintatiede* eli *oikeuden tulkintatieteellinen analyysi*, jossa on kyse voimassa olevan oikeuden sääntöjen systematisointi ja tulkinta sekä oikeusperiaatteiden punninta, *ihmistiede* eli *oikeuden ihmistieteellinen analyysi*, joka oikeutta arvioidaan ihmistieteiden heuristisen, psykologisen, käyttäytymistieteellisen tai psykoanalyttisen tarkastelun avulla, *kulttuuritiede* eli *oikeuden kulttuuritieteellinen analyysi*, jossa oikeutta lähestytään oikeudellisesti keskeisten yhteisöllis-kulttuuristen merkitysten analyysin kautta, *yhteiskuntatiede* eli *oikeuden yhteiskuntatieteellinen analyysi*, jossa oikeushistorian kaltaisten tutkimusalojen oppien mukaan oikeutta tutkitaan yhteiskunnallisena ilmiönä soveltaen tutkimukseen erilaisia yhteiskuntatieteiden metodioppeja sekä *oikeusfilosofia* eli *oikeuden filosofinen analyysi*, jossa kohteena on filosofisessa katsannossa merkitykselliset määreet ja ominaisuudet. Tutkimuskohteet, tiedon intressi ja tutkimusmenetelmät vaihtelevat eri osa-alueiden välillä huomattavasti.

³ Siltala 2003, s. 107.

olla vakiintumattomia ja väljästi määriteltyjä. Oikeusperiaatteiden soveltaminen on prejudikaattiratkaisujen tavoin ongelmallista, koska sanotuista johdettuja oikeusperiaate- ja prejudikaattinormeja ei voida soveltaa sellaisenaan kaikkiin käsillä oleviin tilanteisiin⁴. Tutkimuskohdetta ja systeemiä, jonne tutkielma sijoittuu, tarkennetaan jäljempänä.

Nämä ongelmatilanteet on hyvä tunnistaa jo tässä vaiheessa, koska tutkielman tarkoituksena on pyrkiä arvioimaan voimassa olevaa lainsäädäntöä ja löytämään korkeimman oikeuden ratkaisuihin perustuvia prejudikaattinormeja. Oikeudenkäyntiin niin riita- kuin rikosasioissakin liittyy paljon erilaisia oikeusperiaatteita, joita ei ole kirjattu lakiin. Säännösten tulkinnassa tulee huolehtia siitä, että se ympäristö, missä tulkintaa ja arvioita onnistumisesta tehdään, täyttää tutkimuskohteen edellyttämät vaatimukset. Tutkijan on noudatettava riittävää varovaisuutta ja äärimmäistä huolellisuutta myös silloin, jos tutkielmassa esitetään johtopäätöksiä, joiden perusteella korkeimman oikeuden ratkaisusta olisi seurauksena vahvasti velvoittavia oikeusperiaate- tai prejudikaattinormeja.

Kolmas tekijä, joka ohjaa tutkimusmetodin valintaan on tutkijan tiedonintressi, joka määrittää sitä, mitä tai millaista tietoa tutkija pyrkii selvittämään tutkimuskohteestaan. Tiedonintressin voi muotoilla myös tutkimuksen tavoitteiksi ja päämääriksi⁵. Tiedonintressi määryytyy edellä esiteltyjen tieteenalavalintojen mukaan. Kun on valittu lainopillinen linja, tutkielman tarkoituksena on tuottaa perusteltuja tulkinta-, systematisointi- ja punnintakananottoja jatkokäsittelyluvasta. Arvioitaessa voimassaolevan lainsäädännön perusteella tehtyjä korkeimman oikeuden ratkaisuja tutkijan on huomioitava se, millaisessa ideologisessa ympäristössä tuomarit ovat ratkaisut tehneet ja millaiset säännöt ohjaavat tuomarin työtä. Asettumalla vastaavaan tilaan tuomarin kanssa, tutkijan on mahdollista saavuttaa edellä mainitut tavoitteet siitä, millainen tällä hetkellä vallitseva oikeus todellisuudessa on. Lainopin tarkoituksena on tuottaa myös oikeuden semanttisesti mahdollisia tulkinta- systematisointi- ja punnintasuosituksia. Kun tutkija on asettanut itsensä ensin tuomarin asemaan, helpottuu myös *mahdollisten* suositusten esittäminen.

Tutkijan tiedonintressi ei kuitenkaan ole täysin puhtaasti lainopillinen, vaan siihen sisältyy myös oikeuspoliittista, eli *de lege ferenda –tutkimukselle* ominaista, tiedonintressiä. Lainopillisella tutkimuksella voidaan selvittää yhteiskunnassa tällä hetkellä vallitseva tulkinta jatkokäsittelyluvan asemasta ja vaikutuksista. Uudistettu laki on säädetty myös poliittisin perustein (säästösytyt), minkä johdosta lailla saattaa olla myös sellaisia vaikutuksia, joita ei

⁴ Siltala 2003, s. 108.

⁵ Siltala 2003, s. 130.

ole huomioitu lakia säädettäessä. Tämän johdosta lainopillisen selvityksen seurauksena saattaa ilmetä tarvetta esittää kannanottoja *de lege ferenda*. Tutkijalla ei kuitenkaan ole mitään ennalta määriteltyä oikeuspoliittista näkemystä eikä tutkimuksen ole tarkoitus olla korostetusti yhteiskuntapoliittinen. Katsonkin ennemmin, että tutkimusaiheen valinta pakottaa ottamaan huomioon myös mahdollisesti esitettävät oikeuspoliittiset kannanotot.

Siltalan mukaan tutkimusmetodi määräytyy siis tieteenalan, tutkimuskohteen ja valitun tiedonintressin perusteella. Edellä selvitetyn perusteella tutkielman metodina on oikeuden tulkinta ja systematisointi sekä riittävää institutionaalista ja yhteisöllistä hyväksyntää nauttivien oikeusperiaatteiden ja vastaavien muiden oikeudellisten ratkaisustandardien arvosidonnainen punninta ja keskinäinen tasapainottaminen niiden ilmentämien yhteiskunnallisten arvo- ja/tai tavoiteperusteiden valossa⁶.

Aarnio on jakanut lainopin oikeustieteellisessä tutkimuksessa viiteen eri osa-alueeseen⁷:

- 1) oikeudellisten käsitteiden konstruointi ja oikeussäännösten systematisointi näiden käsitteiden avulla
- 2) oikeussäännösten sisällön selvittäminen (tulkinta) ja niiden ajateltu soveltaminen
- 3) oikeussäännösten toiminnan tarkastelu
- 4) voimassa olevien säännösten ja instituutioiden arviointi ja
- 5) lainlaadintaan liittyvien ongelmien tarkastelu eli oikeuspoliittinen tutkimus

Tutkielmassa luvuissa 3 -5 on tarkoitus keskittyä erityisesti listan kohtiin 2 - 4 ja niiden tarkasteluun. Jatkokäsittelylupaa koskevien säännösten sisällön avaaminen ja niiden arviointi sekä mahdollisten soveltamismallien selvittäminen on yksi tutkielman laajimmista kokonaisuuksista. Tutkielmassa on tarkoitus avata systeemin sisältöä lukijalle. Koska jatkokäsittelylupajärjestelmä on verrattain uusi, käydään osiossa läpi melko yksityiskohtaisesti järjestelmän sisältöä. Kyseessä ei kuitenkaan ole tarkoitus ainoastaan referoida lakitekstiä ja sen esitöitä, vaan tarkoituksena on esittää perusteltuja näkemyksiä lain sisällöstä ja siitä, miten lakia mahdollisesti tullaan myös soveltamaan⁸. Tutkielman kaksi viimeistä

⁶ Siltala 2003, s. 137-138.

⁷ Aarnio 1978, s 52-53.

⁸ Aarnio 19778, s. 100. Aarnio on esittänyt, että lakitekstien referointi ja esitöissä esitettyjen kannanottojen esitleminen ei tuota tulkintoja eikä kovin paljon informaatiotakaan. Tutkielmassa on jonkin verran piirteitä Aarnion mainitsemasta menettelystä, mutta katson, että tutkielman aiheen kannalta esittely on välttämätöntä. Osiossa ei myöskään tyydytä ainoastaan luetteloimaan esitöiden yhteydessä esitettyjä lausuntoja, vaan säännösten sisällöstä ja mahdollisesta soveltamisesta esitetään myös perusteltuja kannanottoja. Katson, että tuloksena on enemmän kuin Aarnion esittämä aineiston keruu, joka tuottaa *vain apuvälineen*.

osiota käsittävät oikeussäännösten toiminnan tarkastelun korkeimman oikeuden ratkaisujen kautta ja viimeisessä osiossa arvioidaan voimassa olevan jatkokäsittelylupaa koskevan lainsäädännön tilaa sekä esitetään mahdolliset kannanotot säännösten jatkokehittelyä varten. Tutkielman metodi ja rakenne noudattaa hyvin vahvasti Aarnion esittämää lainopillista näkemystä.

Tutkijan itseymmärryksen määrittämiseksi käydään lopuksi läpi vielä Siltalan listan viimeiset kohdat. Viidentenä osana on tutkijanideologia, joka viittaa tutkijan omaksumaan näkökulmaan oikeudellisesti määritettyyn tutkimuskohteeseen. Yleensä ideologia on joko *analyttis-deskriptiivinen* tai *normatiivis-kriittinen* tai näiden yhdistelmä⁹. Tämän tutkielman kohdalla ideologia on edellä esitettyjen yhdistelmä. Tutkija pyrkii luomaan jatkokäsittelyluvan ja siihen liittyvän oikeuskäytännön osalta kohdeneutraalin kuvan voimassa olevan oikeuden merkityssisällöstä.

Kuudes kohta Siltalan listassa on tieteenkuva¹⁰. Tieteenkuva on valitun tieteenalan tieteen-teoreettisten sitoumusten kokonaisuus, joka määrittyy vahvasti tutkijan arvoperusteiden ja yhteiskuntaideologisten sitoumuksien varaan. Tulkintamatriisi, jossa tutkimusta tehdään, määrittää sen tulkintakehyksen, missä tutkimusta tehdään. Tulkintakehykset ovat vahvasti arvosidonnaisia ja vaikuttavat myös tutkijan tekemiin johtopäätöksiin. Tulkintamatriisi voi olla esim. oikeusperiaatteiden punnintamalli, kriittinen oikeuspositivismi, naisoikeus- ja tasa-arvotutkimus, jne. Kuten edellä on todettu, tutkija on pyrkinyt irrottautumaan tutkijan näkökulmaa rajaavista tai vahvistavista arvoista ja pyrkii tuottamaan mahdollisimman objektiivisen kannanoton tutkimusaiheesta.

Tutkijaa kiinnostaa, onko järjestelmä onnistunut sille asetettujen tavoitteiden valossa. Tutkijan tarkoituksena ei ole arvioida sitä, kuinka järjestelmä toimii heikommassa asemassa olevien henkilöiden kohdalla, vaan muodostaa arvio järjestelmästä kokonaisuudessaan. Seulonnan osalta ei saavutettu kaikkia sille asetettuja tavoitteita. Siksi on mielenkiintoista nähdä, onko lainsäätäjät oppinut jatkokäsittelyluvan kohdalla aikaisemmin tekemistään virheistä. Jatkokäsittelylupajärjestelmä koskettaa käytännössä suurta osaa hovioikeuteen tulevista asioista, minkä vuoksi järjestelmän toimivuuden takaaminen on ensisijaisen tärkeää. Aiheesta ei myöskään ole tuotettu laajasti aineistoa, minkä johdosta tutkimukselle on

⁹ Siltala 2003, s. 141.

¹⁰ Siltala 2003, s. 145-150.

tilausta¹¹. Tutkimuksen vähäinen määrä mahdollistaa tutkielman arvosidonnaisuuksista irrottautumisen ja tekee objektiivisen tutkimuksen mahdolliseksi.

Siltalan seitsemäs kohta on tutkimustulokset, jotka viittaavat tutkimuksessa tavoiteltaviin lopputuloksiin perusteluineen. Koska tutkimus perustuu lainopilliseen tutkimukseen, tavoitteena on perusteltujen tulkinta- systematisointi ja punnintalauseiden tuottaminen jatkokäsittelyluvasta tutkimushetkellä. Tutkielman lopputulokset esitellään viimeisessä kappaleessa.

1.3 Tutkielman kohde ja rajaus

Tutkielman kohteena on voimassa oleva muutoksenhakumenettely hovioikeudessa. Muutoksenhausta säädetään lailla¹². Käräjäoikeuden tuomioon, lopulliseen ratkaisuun tai muuhun samassa yhteydessä tehtyyn ratkaisuun voi hakea muutosta käyttämällä hovioikeuteen tehtävää valitusta (OK 25:1.1). Käräjäoikeuden oikeudenkäynnin aikana tekemään ratkaisuun saa hakea muutosta ainoastaan, mikäli se on nimenomaisesti sallittu. Muutoksenhakuoikeudella turvataan oikeudenkäynnin asianosaisille mahdollisuus hakea muutosta heidän virheelliseksi tai vääräksi katsomaansa käräjäoikeuden tuomioon. Valittaja hakee muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun valittamalla. Valituksen perusteesta, virheestä, jonka valittaja katsoo olevan käräjäoikeuden tuomiossa, valitetaan. Virhe voi johtua *oikeuskysymyksestä*, kuten väärän lain soveltamisesta, tai *asiakysymyksestä*, kuten todistelun väärästä tulkitsemisesta¹³. Suomalaisessa oikeusjärjestelmässä muutoksenhakuoikeutta hovioikeuteen tai korkeimpaan oikeuteen ei ole rajoitettu koskemaan vain oikeuskysymyksiä¹⁴. Muutoksenhakuoikeus on myös olennainen osa perustuslain takaamaa oikeudenmukaista oi-

¹¹ Esimerkiksi oikeustieteellisiä artikkeleita ja kirjoituksia julkaisevissa lehdissä Oikeus, Lakimies ja Defensor Legis ei ole yhtään jatkokäsittelylupaa koskevaa kirjoitusta vuodesta 2011 alkaen. Emeritusprofessori Jyrki Virolainen on tosin kommentoinut jatkokäsittelylupaa erittäin aktiivisesti internetiin kirjoittamassaan blogissa osoitteessa: <http://jyrkivirolainen.blogspot.fi>. Tutkielmassa käytetään kuitenkin pääosin vain julkaisuja ja toimitettua kirjallisuutta, minkä johdosta en käytä blogia varsinaisena lähteenä. Virolaisen kirjoittama blogi on tutustumisen arvoinen, koska Virolainen esittää oikeudellisesti perusteltuja, erittäin kriittisiäkin, kannanottoja jatkokäsittelyluvasta.

¹² Tuori 2000, s. 23-25. Oikeusvaltion aineelliseksi luonnehdittavana tekijänä on valtiollisten lakien rationaalisuus. Valtio voi toteuttaa tarkoituksiaan ainoastaan oikeuden rajoissa ja oikeuden välinein. Oikeudeksi taas on katsottu ainoastaan valtiosäännön määräämässä säädetty oikeus.

¹³ Jokela 2004, s. 457.

¹⁴ Esimerkiksi Tanskassa ylioikeuden ratkaisusta rikosasiassa voi hakea muutosta korkeimmasta oikeudesta ainoastaan menettelyvirheen tai oikeuskysymyksen osalta, ks. KM 2008:3, s. 50. Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen sopimuksen 15 artiklan 5 kohdan perusteella jokaisella rikosasiasa tuomitulla on oikeus saattaa syyllisyyskysymys ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi. Vaikka myös Tanskassa alioikeuden tuomiosta voi valittaa ylioikeuteen, jossa myös asiakysymykset tutkitaan, on Suomessa käytössä oleva menettely, jossa myös asiakysymykset, ja näin ollen siis syyllisyyskysymys, voidaan tutkia myös korkeimman oikeuden toimesta.

keudenkäyntiä ja oikeusturvan takeita¹⁵. Muutoksenhakumenettely on yksi olennaisimmista välineistä, joilla voidaan hakea muutosta tuomioistuimen antamaan virheelliseen ratkaisuun¹⁶.

Muutoksenhakua voi hakea muutoksenhakuun oikeutettu eli sellainen taho, jolla on muutoksenhakulegitimaatio. Käytännössä muutoksenhakuun ovat oikeutettuja ratkaisun asianosaiset¹⁷. Myös muu henkilö kuin asianosainen, kuten todistaja tai oikeudenkäyntiavustaja, voi valittaa häntä koskevan palkkion osalta.¹⁸

Teoriassa valitusoikeutta hovioikeuksiin ei ole edelleenkään rajoitettu. Käräjäoikeudessa asianosaisena olleilla henkilöillä on edelleen oikeus hakea muutosta tuomioon valittamalla hovioikeuteen, kun kyseiseen tuomioon tai päätökseen on sallittua hakea muutosta valittamalla. Hovioikeudet ottavat valituksen käsiteltäväkseen, mutta kun asia vaatii jatkokäsittelyluvan, hovioikeus ei ota asiaa täystutkintaiseen menettelyyn, ellei katso jatkokäsittelyluvan edellytysten täyttyvän. Mikäli jatkokäsittelylupaa ei siis myönnetä, valituksen käsitteleminen lopetetaan ja asiassa käräjäoikeudessa annettu tuomio jää asian ratkaisuksi¹⁹. Tutkielman tarkoitus on arvioida onko valitusoikeutta kuitenkin käytännössä.

Jatkokäsittelyluvan säätämisen yhteydessä oikeudenkäymiskaareen tehtiin myös muita muutoksia. Osa muutoksista vaikuttaa muutoksenhakumenettelyyn yleisesti, mutta ei välttämättä niinkään paljon itse jatkokäsittelylupaan ja sen soveltamiseen. Tässä yhteydessä on

¹⁵ Suomen perustuslain 21 §:n 1 mom. mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivästystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen tutkittavaksi, 2 mom. käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

¹⁶ Itseoikaisukiellon johdosta tuomioistuin ei voi jälkikäteen muuttaa antamaansa tuomioita, kts. Lappalainen 2007, s. 621. OK 24:10:n mukaan käräjäoikeuden on korjattava kirjoitus- tai laskuvirhe tai muu niihin rinnastettava selvä virhe ja lisäksi OK 24:11:n mukaan tuomioistuin voi asianosaisen pyynnöstä täydentää ratkaisua, mikäli siinä ei ole lausuttu jostain asianosaisen esittämästä vaatimuksesta. Vastaavat säännökset löytyvät ROL 11:9. Tuomioistuimen korjausmahdollisuudet rajoittuvat ainoastaan selviin virheisiin, jotka ilmenevät tuomiosta ja siinä olevasta materiaalista. Itseoikaisukiellon johdosta tuomioistuin ei voi korjata virhettä, joka on tapahtunut tuomioharkinnassa, kuten esim. vahingonkorvauksen tai rangaistuksen määrää, ks. Jokela 1998, s. 281 ja Jokela 2008, s. 640-641,

¹⁷ Riita-asiassa myös itsenäisellä sivuväliintulijalla on muutoksenhakulegitimaatio. KKO 2001:112 ratkaisuteksti: Tapaturmavakuutuslain mukaiseen työnantajan tapaturmavakuutukseen sovellettiin täysomavastuun sisältävää erikoisvastuujärjestelmää, jonka mukaan vakuutusyhtiön työntekijälle maksamat korvaukset peritään kokonaisuudessaan vakuutusmaksuna työnantajalta. Vakuutusyhtiön päätettyä maksaa työntekijälle korvauksia ammattitautin johdosta työnantajalla oli oikeus valittamalla korvauspäätöksestä saattaa tapaturmalautakunnan tutkittavaksi kysymys siitä, onko ammattitauti aiheutunut työnantajan työssä. Väliintulosta tarkemmin Jokela 2012, s. 320-322.

¹⁸ Niemi-Kiesiläinen, Nylund, Rautio 2007, s. 955.

¹⁹ Tämä tietysti sillä edellytyksellä, että asiasta ei valiteta korkeimpaan oikeuteen, josta asia palautettaisiin alemmassa asteessa tutkittavaksi ja ratkaistavaksi.

hyvä tehdä rajaukset tämän tutkielman sisältöön. Koska pro gradu -tutkielma on sivumäärältään rajattu, tutkielman yhteydessä käsittelemään 1.1.2011 oikeudenkäymiskaareen tehtyjien osalta ainoastaan jatkokäsittelylupaa.

Vaikka tutkielmassa käydään lyhyesti läpi muutoksenhaun historiaa. Tarkoituksena ei ole kuitenkaan muutoksenhaun oikeushistoriallinen tutkimus. Tutkielmassa ei ole tarkoitus tehdä myöskään oikeusvertailua jatkokäsittelyluvan ja aikaisemmin sovelletun seulonnan välillä. Tämän vuoksi seulonnan säännöksiä ja oikeuskäytäntöä ei käsitellä tässä tutkielmassa. Seulontaan tullaan kuitenkin viittaamaan silloin, kun se on välttämätöntä, mutta mikäli lukija haluaa saada laajemman kuvan seulonnasta, hänen on perehdyttävä seulontaa koskevaan kirjallisuuteen. Koska kyseessä ei ole oikeusvertaileva tutkimus, tutkielmassa ei myöskään käsitellä muiden maiden muutoksenhakujärjestelmiä.

Suomi on Euroopan unionin jäsenmaa ja sitoutunut useisiin kansainvälisiin sopimuksiin, minkä vuoksi Suomessa ei voida keskittyä ainoastaan kansallisen lainsäädännön noudattamiseen. Tutkielman yhteydessä ei ole mahdollista perehtyä laajemmin ei-kansallisiin velvoittaviin säännöksiin. Pyrin kuitenkin huomioimaan tällaiset säännökset asianomaisissa kohteissa, mutta niiden käsitteleminen jää lähinnä viittausten varaan.

1.4 Oikeuslähteistä

Tutkielman tarkoituksena on arvioida jatkokäsittelylupaa vallitsevana oikeutena. Arvioinnin perustana ovat lain esityöt sekä jatkokäsittelylupaa koskevat korkeimman oikeuden ratkaisut. Kuten aikaisemmin on todettu, valittu tutkimuskohde määrittää pitkälti myös sen aineiston, josta tutkimusta tehdään. Näin on myös tämän tutkielman kohdalla.

Oikeustieteessä puhutaan yleensä normihierarkiasta. Normihierarkian perusteella voidaan määrittää, mitä oikeuslähteitä voidaan käyttää ja miten erilaiset oikeuslähteet velvoittavat keskenään. Vakiintuneen mallin mukaan normihierarkian yhteydessä puhutaan vahvasti velvoittavista oikeuslähteistä, heikosti velvoittavista oikeuslähteistä sekä sallituista oikeuslähteistä²⁰.

Vahvasti velvoittavat oikeuslähteet muodostuvat lainsäädännöstä ja tavanomaisesta oikeudesta. Lainsäädäntö voidaan jakaa kansalliseen ja ylikansalliseen lainsäädäntöön. Voimassa oleva oikeus perustuu ensisijaisesti säädännäiseen, kirjoitettuun, oikeuteen. Kansallista

²⁰ ks. esim Siltala 2003, s. 201-204, Virolainen – Martikainen 2010, X luku. Aarnio 1982, s. 87-94. Aarnion luettelossa on käytetty hieman erilaista jaottelua ja nimikkeistöä. Aarnio puhuu mahdollisista oikeuslähteistä ja jaottelee ne lakitekstiksi, lainvalmistelutöiksi, tuomioistuinratkaisuiksi ja oikeustieteeksi.

lainsäädäntöä ovat niin voimassa olevat lait kuin myös perustuslaki. Säädännäinen oikeus perustuu lainsäätäjän tekemiin tietoiisiin ratkaisuihin ja päätöksiin siitä, miten oikeussubjektien tulee toimia.

Kansallisen lainsäädännön kohdalla perustuslaki on vahvimmin velvoittava oikeuslähde. Normihierarkkisesti perustuslaki on velvoittavampi kuin tavallinen lainsäädäntö, minkä johdosta yksittäistä lain säännöstä, joka on perustuslain vastainen, ei tule soveltaa (PL 106 §). Ristiriita voidaan tuomioistuimissa ratkaista myös perusoikeusmyönteisen tulkinnan perusteella, jolloin lain säännöstä tulkitaan perustuslain asettamien vaatimusten valossa ja asia ratkaistaan sen perusteella, mikä on perusoikeuksien toteutumisen valossa tarkoituksenmukaisinta²¹.

Ylikansallinen lainsäädäntö perustuu Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukseen ja Euroopan unionin oikeuteen. Ylikansallisesta oikeudesta EU-oikeus on saatettu blankettilailla osaksi Suomea velvoittavaa lainsäädäntöä. EU-oikeudella on käytännössä siis sama asema kuin kansallisesti säädetyllä lailla. EIS:lla on myös välitön oikeusvaikutus, mutta sen lisäksi sillä on tulkintavaikutus aina, kun tavanomaista lainsäädäntöä sovelletaan.

Tavanomaisella oikeudella tarkoitetaan ns. maan tapaa. Maan tapa tarkoittaa jollain oikeudenalalla vakiintunutta käytäntöä tai tapaa. Tapaoikeuden sitovuus perustuu siihen, että usein toistuvien asioiden kohdalla vakiintuu tietty ratkaisukäytäntö, joka on hyväksytty ja muuttunut yleiseksi säännöksi. Maan tavan merkitys on vähentynyt kansallisen ja ylikansallisen lainsäädännön lisääntymisen ja tarkentumisen vuoksi eikä sitä enää sovelleta kuin harvoissa tapauksissa.²²

Tutkielmassani käytettävien oikeuslähteiden pääpaino perustuu vahvasti velvoittaviin oikeuslähteisiin ja etenkin oikeudenkäymiskaareen. Perustuslaissa säädetään kansalaisten perusoikeuksista yleisesti, mutta yksityiskohtaisempi sääntely toteutetaan lakien tasolla. Oikeudenkäymiskaareessa säädetään tarkemmin siitä, miten kansalaiset saavat muusta lainsäädännöstä seuraavat oikeudet ja velvoitteet lailla säädetyin tuomioistuimen arvioitavaksi. Oikeudenkäymiskaari yhdessä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain kanssa muodostavat prosessioikeuden peruskiven. Nämä lait määrittävät millaisen menettelyn seurauksena asiat käsitellään ja ratkaisut annetaan. Tutkimuskohteen rajauksen vuoksi tutkielmassa ei perehdytä ylikansalliseen lainsäädäntöön. Se jää lähinnä viittausten varaan.

²¹ Virolainen – Martikainen 2010, s. 370-371.

²² Virolainen – Martikainen 2010, s. 377.

Heikosti velvoittavat oikeuslähteet koostuvat lainsäätäjän tarkoituksesta (lainvalmisteluaineistosta) ja prejudikaattiratkaisuista. Lainvalmisteluaineisto on heikosta velvoittavuudestaan huolimatta saanut vahvan aseman suomalaisessa oikeuskulttuurissa. Lainvalmisteluaineistosta haetaan tukea niin tuomioistuimien asianosaisten väitteiden kuin myös tuomioistuinten ratkaisujen kohdalla. Lainvalmisteluaineistolla on keskeinen rooli tutkielmassani. Perehtymällä valmisteluaineistoon, joka koostuu hallituksen esityksen lisäksi komiteamietinnöistä ja niihin annetuista lausunnoista, haen tulkinta-apua siihen, miten lakia tulee soveltaa. Tutkija käyttää materiaalia samoin kuin tuomioistuinprosessissa asianosaiset tukevat vaatimuksiaan ja tuomarit asioita ratkaistessaan.

Tutkielmassa käsitellään paljon korkeimman oikeuden antamia prejudikaattiratkaisuja, mutta niitä ei käytetä oikeuslähteenä siinä muodossa kuin heikosti velvoittavien oikeuslähteiden kohdalla yleensä toimitaan. Tutkielman tarkoituksena on ennemminkin arvioida sitä, voidaanko korkeimman oikeuden jatkokäsittelylupaa koskevia prejudikaattiratkaisuja pitää heikosti velvoittavina oikeuslähteinä jatkokäsittelylupaa sovellettaessa vai ovatko ratkaisut epäonnistuneita ja estävät lain tehokkaan toiminnan. Luonnollisesti kuitenkin tunnustan korkeimman oikeuden aikaisemmat prejudikaattiratkaisut ja huomioin niiden merkityksen heikosti velvoittavana oikeuslähteenä. Korkein oikeus on antanut paljon prosessiin liittyviä ratkaisuja, jotka eivät menetä merkitystään jatkokäsittelyluvan säätämisen myötä. Käytän myös aineellista oikeutta koskevia prejudikaattiratkaisua tulkintaa tukevana lähteenä.

Sallituista lähteistä käytän tutkielman yhteydessä lähinnä oikeustiedettä (oikeudellista kirjallisuutta). Oikeustieteellisessä keskustelussa saavutetaan vain harvoin konsensus jonkin asian tulkinnasta tai sisällöstä, minkä vuoksi näiden argumenttien ei voida katsoa koskaan yksinään perustelevan jotain tulkintaa. Edes sellaisessa tilanteessa, jossa tieteellinen yhteisö on asiasta samaa mieltä, ei kannanottoon voi suhtautua kritiikittä. Yleisesti hyväksytyä kannanottoa voidaan pitää pyrkimyksenä vaikuttaa lukijan tulkintaan ilman rationaalisia perusteita tulkinnan puolesta²³. Oikeuskirjallisuudella on kuitenkin vaikutusta vaikeita tulkintoja tehtäessä ja sen asema sallittuna oikeuslähteenä on perusteltu. Tulen käyttämään tutkielmassani oikeuskirjallisuutta tukemaan esittämiäni tulkintoja sekä mahdollistamaan kritiikin antamisen.

Olen rajannut tutkielman oikeuslähteistä pois kansainvälisen materiaalin, kuten esim. Pohjoismaisen oikeuskäytännön ja kirjallisuuden. Lain esitöissä on käyty perusteellisesti läpi

²³ Aarnio 1989, s. 237-238.

kansainvälistä materiaalia siltä osin, kun jatkokäsittelylupaa vastaava järjestelmä on muissa maissa käytössä. Tutkielman tarkoituksena ei ole vertailla eri Pohjoismaiden muutoksenhaakumenettelyjä, vaan tutkia Suomessa käytössä olevaa järjestelmää itsenäisesti.

2. Muutoksenhaakumenettelyn lyhyt historia

2.1 Hovioikeusmenettelyn muuttaminen vastaamaan modernin oikeudenkäynnin vaatimuksia

Muutoksenhaakumenettelyä on uudistettu ensimmäisen kerran vuonna 1998. Muutoksenhaakumenettelyn muutos on ollut osa 1990-luvulta aloitettua tuomioistuinlaitoksen uudistusprosessia. Vuoden 1998 uudistusten pohja perustui pääosin vuonna 1989 asetetun hovioikeustoimikunnan vuonna 1992 valmistuneeseen loppumietintöön (KM 1992:20).

Hovioikeustoimikunnan loppumietinnössä ehdotettiin, että hovioikeuksien tuli toimittaa asiassa suullinen pääkäsittely aina, kun asian ratkaiseminen riippui suullisen todistelun uskottavuudesta joko alioikeus- tai hovioikeusmenettelyssä. Hovioikeusmenettelyssä olisi tällöin siirrytty vastaavaan toimintamalliin, jota sovellettiin jo alioikeuksissa, ja samalla menettely vastaisi myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen asettamia vaatimuksia. Loppumietinnössä ehdotettiin uutena asiana myös valituslupajärjestelmää, jossa vähäisinä pidettyihin riita-asioihin tai tiettyihin rikosasioihin vaadittaisiin erityinen valituslupa, jotta asia voitaisiin ottaa hovioikeuden käsiteltäväksi.

Hovioikeustoimikunnan mietinnöstä annettiin pyynnöstä useita lausuntoja. Osa lausunnoista piti muutosehdotuksia positiivisina, mutta mietintö herätti myös paljon vastustusta. Lausuntojen perusteella ei oltu vielä valmiita toteuttamaan loppumietinnössä ehdotettuja uudistuksia, joita pidettiin osin vaikeaselkoisina ja tarkoituksensa vastaisina. Vaikka lähes kaikki hovioikeudet pitivät ehdotusta hyvänä, katsottiin osassa lausunnoista, että muutosehdotukset tulisivat lisäämään hovioikeuksien työmäärää, vaikka muutoksen taustalla oli tavoite pyrkiä vähentämään hovioikeuksien työtä.

Mietinnön ja siitä annettujen lausuntojen perusteella oikeusministeriössä alettiin laatia hallituksen esitystä hovioikeusmenettelyn uudistamista varten. Virkatyönä laadittu hallituksen esitys (HE 33/1997) annettiin eduskuntakäsittelyyn vuonna 1997.

Hallituksen esityksessä todettiin, että sen antamishetken lainsäädännön perusteella oikeudenkäynnin vaatimukset suullisuuden, välittömyyden sekä keskittämisen periaatteille eivät

toteutuneet hovioikeuksissa²⁴. Vastaavat uudistukset oli toteutettu käräjäoikeuksissa siviiliprosessin osalta jo vuonna 1993 ja rikosasioiden osalta vuonna 1997²⁵. Esityksessä oli myös omaksuttu hovioikeustoimikunnan lanseeraama valituslupajärjestelmä, josta käytettiin muutoksenhakuluvan nimikettä.

Eduskunta pyysi hallituksen esityksestä lausunnon perustuslakivaliokunnalta. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa (PeVL 9/1997) todettiin, että suullista käsittelyä koskevat muutosehdotukset edistäisivät oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista. Muutoksenhakulupahakemuksen osalta lausunnossa todettiin, että menettely ei sovi ongelmitta suomalaiseseen oikeusperinteeseen. Lupamenettelyn seurauksena hovioikeus saattaisi omaksua ylimmän oikeusasteen ominaisuuden. Toisaalta hovioikeus antaisi asiassa aina asiaratkaisun, mikä toteuttaisi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset. Perustuslakivaliokunta katsoi lausunnossaan ehdotetun järjestelmän olevan kuitenkin siinä määrin epäonnistunut, että menettely johtaisi joka tapauksessa siihen, että hovioikeus joutuisi tutkimaan asian kokonaisuudessaan asiaratkaisunsa antamista varten.²⁶ Lakivaliokunta totesi omassa lausunnossaan (LaVM 19/1997), että toisin kuin hovioikeustoimikunnan loppumietinnössä, hallituksen esityksessä lain tavoitteet ja lakiteksti ovat hämärät²⁷. Lakivaliokunnan yritykset parantaa lain tekstiä tuottivat lähinnä ehdotuksia, jotka olivat lakiteknisesti sekavia ja ristiriidassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa.

Hallituksen esitykseen tehtiin runsaasti muutoksia eduskuntakäsittelyn yhteydessä, minkä jälkeen muutettu OK astui voimaan 1.5.1998. Yksi olennainen muutos oli OK 26:15:n muuttaminen, jossa säädettiin hovioikeuden velvollisuudesta toimittaa pääkäsittely²⁸. Uudistettu laki lisäsi oikeudenkäynnin suullisuutta ja välittömyyttä, joiden katsottiin lisäävän oikeudenkäynnin varmuutta, nopeutta ja julkisuutta²⁹. Uudistettu laki ei kuitenkaan tuonut muutosta muutoksenhakumenettelyyn hovioikeuksissa.

²⁴ HE 33/1997vp, yleiset perustelut 2/2.

²⁵ Jokela 2010, s 10-11.

²⁶ PeVL 9/1997.

²⁷ LaVM 19/1997.

²⁸ Uudistettu 26:15 kirjoitettiin muotoon: 1 mom. Hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely sitä koskevasta vaatimuksesta riippumatta, jos asian ratkaiseminen riippuu käräjäoikeudessa vastaanotetun todistelun tai käräjäoikeuden katselmuksesta toimittaessaan tekemien havaintojen uskottavuudessa taikka hovioikeudessa vastaanotettavasta uudesta suullisesta todistelusta. Käräjäoikeudessa vastaanotettu todistelu on tällöin tarpeellisilta osiltaan otettava vastaan ja katselmuksella toimitettava uudelleen pääkäsittelyssä, jollei estettä ole. 2 mom. Jos 1 momentissa tarkoitettua todistelua ei voida vastaanottaa uudelleen pääkäsittelyssä, käräjäoikeuden ratkaisua ei siltä osin saa muuttaa, jollei todistelua erityisestä syystä ole arvioitava toisin. Rangaistusvaatimuksesta tehtyä ratkaisua saadaan kuitenkin muuttaa rikosasian vastaajan eduksi.

²⁹ Jokela 2010, s.25.

2.2 Muutoksia muutoksenhakumenettelyyn - seulonta

Vuonna 1998 tehtyjen muutosten seurauksena hovioikeuden työmäärä kasvoi³⁰. Käsiteltävien asioiden määrään vaikuttivat erityisesti lisääntyneet suulliset pääkäsittelyt sekä se, että muutoksenhakuoikeutta ei ollut rajoitettu miltään osin.³¹ Suulliset käsittelyt johtivat asianosaisten oikeudenkäyntikulujen kasvamiseen ja kasvattivat hovioikeuksien käsittelyaikoja sekä ratkaisemattomien asioiden määrää³². Vaikka suullisen käsittelyn lisäämisellä parannettiin oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuden vaatimuksia ja Suomi pystyi purkamaan EIS:ään tekemän varauman suullisen käsittelyn osalta hovioikeuksissa, käsittelyaikojen kasvamisen ja hovioikeuksien ruuhkautumisen pelon vuoksi lain tarkistaminen oli perusteltua.

Hovioikeusmenettelyyn esitettiin useita uudistuksia hallituksen esityksissä 83/2001 ja 91/2002. Ensimmäisessä esityksessä tavoitteeksi asetettiin hovioikeusmenettelyn kehittäminen kevyemmäksi ja joutuisammaksi. HE:ssä pyrittiin siirtämään menettelyn painoarvoa valmisteluun ja helpottamaan pääkäsittelyä lisäämällä puhelintiedoksianto sekä mahdollistamaan todistajien kuuleminen puhelimitse tiettyjen edellytysten täytyessä. Esityksen tarkoituksena oli pyrkiä menettelyn keventämiseen, ilman että siihen tehtäisiin suuria muutoksia³³.

Hallituksen esityksessä 91/2002 oli jo päädytty siihen, että hovioikeusmenettelyyn tarvitaan laajempia muutoksia, jotta jo aikaisemmassa HE:ssä esitettyihin tavoitteisiin voitaisiin päästä. Esityksen perusteella rajoittamaton muutoksenhakuoikeus oli tarkoitus säilyttää ja valitukset käsiteltäisiin siinä laajuudessa kuin asianosaisten oikeusturva sitä vaatisi³⁴. Esityksessä esitettiin vastamuutoksenhakuoikeuden lisäämistä sekä seulontamenettelyä. Vastamuutoksenhaulla (vastavalitusoikeus) pyrittiin vähentämään muutoksenhakua. Aikaisemmin molempien osapuolten tuli valittaa alioikeuden tuomiosta, mikäli osapuolet tahtoivat saada muutosta tuomioon. Kun vastavalitusoikeutta ei ollut käytössä, saattoi toinen osapuoli valittaa asiasta aivan muutoksenhakuoikeuden määräajan päättyessä, jolloin toi-

³⁰ HE 83/2001, s. 5, hovioikeuksiin saapuneiden asioiden määrä vuonna 1998 oli 12 601, vuonna 1999 12 135 ja vuonna 2000 12 348. Vastaavina vuosina hovioikeudet ovat ratkaisseet 12 466, 11 562 ja 11 455 asiaa. Ratkaisemattomien asioiden määrä vuoden 1998 lopussa oli 6 118, vuonna 1999 6 686 ja vuonna 2000 7 573. Hovioikeuksiin tulleiden asioiden määrä oli laskussa ennen lakiuudistusta, mutta vuoden 1998 jälkeen lasku pysähtyi. Tilastoista ilmenee, että hovioikeuksien ratkaisemien asioiden määrä väheni, kun taas ratkaisemattomien asioiden määrä kääntyi nousuun. Käsittelyajat hovioikeudessa kasvoivat vuoden 1998 keskimääräisestä 5,8 kuukaudesta 5 – 8 kuukauteen hovioikeudesta riippuen vuonna 2000.

³¹ Jokela 2010, s. 26.

³² HE 83/2001, kohta 1. yleisperustelut.

³³ HE 83/2001, s. 15.

³⁴ He 91/2002 esisanat.

nen osapuoli ei välttämättä enää pystynyt tai ehtinyt hakemaan muutosta tuomioon omalta osaltaan. Lisäämällä vastavalitusoikeus pyrittiin vähentämään turhia muutoksenhakuja tilanteessa, jossa osapuolet hakivat muutosta varmuuden vuoksi. Vaikka osapuolet sinänsä olisivat tyytyneet annettuun ratkaisuun, he valittivat tuomiosta ainoastaan sen johdosta, että toinen osapuoli on saattanut valittaa asiasta³⁵.

Seulontamenettelyä ehdotettiin muutokseksi hovioikeuden käsittelyjärjestykseen. Menettelyssä hovioikeus voisi lopettaa asian käsittelyn, mikäli valitusta käsiteltäessä on selvinnyt, että menettelyn jatkaminen ei johtaisi käräjäoikeuden ratkaisun muuttamiseen valituksen perusteella. Jos valitusta tutkittaessa jäisi epäselväksi, voisiko valitus johtaa käräjäoikeuden tuomion muuttamiseen, asia tulisi ottaa hovioikeudessa täystutkintaiseen menettelyyn. Ajatuksena oli se, että käräjäoikeuden mahdollisesti virheellinen ratkaisu tulisi aina täystutkintaan, minkä johdosta esityksessä ei ollut erityisesti mainittu ennakkopäätösperiaatetta. Menettely olisi joka tapauksessa harkinnanvarainen siinä mielessä, että hovioikeus voisi ottaa asian aina täystutkintaan harkintansa mukaan.³⁶

Hallituksen esityksestä pyydettiin lausunnot lakivaliokunnalta (LaVM 27/2002) ja perustuslakivaliokunnalta (PeVL 35/2002). Perustuslakivaliokunta katsoi lausunnossaan, että seulontamenettely voidaan ottaa käyttöön, mutta hallituksen esitykseen tulisi tehdä tarkennuksia, koska esityksessä olevat seulontaa koskevat pykälät eivät täyttäneet lain vaatimuksia täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta. Valiokunta totesi myös, että seulontamenettelyä sovellettaessa tulee erityisesti huomioida ihmisoikeuksien- ja perusoikeuksienmukaisuus.³⁷

Lakivaliokunta totesi mietinnössään, että seulontamenettelyn käyttöönotto johtaisi aikaisempaan verrattuna tarkoituksenmukaisempaan, tehokkaampaan ja varmempaan hovioikeusprosessiin. Seulontamenettelyn seurauksena hovioikeuden käsiteltäväksi tulevat asiat valikoituisivat asiakohtaisesti ja oikeudenmukaisesti.³⁸ Lakivaliokunta ehdotti myös seulontamenettely-nimikettä hallituksen esityksessä käytetyn asian käsittelyjärjestyksestä päättämisen sijaan. Lausuntokierroksen perusteella tehtyjen korjausten ja tarkennusten jälkeen lakiuudistus astui voimaan 1.10.2003.

³⁵ HE 91/2002, s. 30.

³⁶ HE 91/2002, s. 27.

³⁷ PeVL 35/2002, kohta Seulontamenettelyn arviointi.

³⁸ LaVM 27/2002, kohta Muutoksenhakulupajärjestelmä vai seulontajärjestelmä?

2.3 Seulonnasta kohti jatkokäsittelylupaa

Perustuslakivaliokunnan ja lakivaliokunnan kommenttien perusteella tehtyjen seulontaa koskevien muutosten johdosta ajaututtiin tilanteeseen, jossa seulontaa koskevat edellytykset ja seulonnan tavoite olivat ristiriidassa suullisen käsittelyn toimittamista koskevan säännöksen kanssa³⁹. Lakivaliokunnan mietinnön yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan 1 §:n 1. momentista, että seulontaa ei voida tehdä, mikäli valituksen ja muiden asiakirjojen perusteella hovioikeus päätyy siihen, että hovioikeudessa olisi vastaanotettava uutta suullista todistelua. Perusteluissa kuitenkin jatketaan, että tarkennuksella ei ole tarkoitus puuttua siihen, että suullisen todistelun uskottavuutta voidaan arvioida myös kirjallisessa menettelyssä. Lakivaliokunnan perusteluja tulkittiin hovioikeuksissa siten, että hovioikeuksissa alettiin seuloa asioita, joissa todistelun uskottavuus oli riitautettu OK 26:15:n mukaisesti. Korkein oikeus joutui puuttumaan hovioikeuksien menettelyyn ja antoi useita seulonnan edellytyksiä koskevia ennakkopäätöksiä⁴⁰.

Korkeimman oikeuden antamien ratkaisujen perusteella⁴¹ seulonnan edellytyksiä alettiin tulkita OK 26:2.1:n sanamuodon mukaisesti, mistä seurasi se, että seulontojen määrä alkoi vähentyä hovioikeuksissa⁴². Hovioikeuksiin saapuneiden asioiden määrä laski vuoden 2002 huipun jälkeen, 13 087 asiaa, laskuun. Laskua jatkui tasaisesti aina vuoteen 2010 saakka. Vaikka hovioikeuksiin saapuneiden asioiden määrä kääntyi laskuun⁴³, alkoi seulonta menettää merkitystä hovioikeuksien työmäärää vähentävänä ja järkevöittävänä välineenä.

Seulontamenettelyä pyrittiin kehittämään vuonna 2004 asetetun selvitysmiehen (hovioikeuden presidentti Olli Huopaniemi) toimesta, mutta selvitysmiehen ehdotuksen (OM 2005:1) perusteella laadittu hallituksen esitys sai vastustusta perustuslakivaliokunnan antamassa lausunnossa, minkä johdosta hallitus peruutti antamansa esityksen⁴⁴. Selvitysmies antoi tämän jälkeen uuden ehdotuksen (OM 2006:28), jossa hän ehdotti seulontamenettelystä luopumista ja siirtymistä muutoksenhakulupajärjestelmään. Huopaniemen mietinnös-

³⁹ ks. alaviite 6:ssa oleva OK 26:15:n sanamuoto.

⁴⁰ ks. esim. KKO 2004:116, 2004:117, 2005:12.

⁴¹ ks. luku 4, korkeimman oikeuden tehtävästä oikeuden kehittäjänä.

⁴² Hovioikeuksissa seulottiin asioita lakiuudistuksen jälkeen alkaneina kokonaisina vuosina seuraavasti: 3 038 vuonna 2004, 2 235 vuonna 2005, 1 726 vuonna 2006, 1 323 vuonna 2007, 1 172 vuonna 2008, 1 117 vuonna 2009 ja 1 043 vuonna 2010.

⁴³ Hovioikeuksiin saapui asioita alaviitettä 27 vastaavina vuosina seuraavasti, ratkaistut asiat sulussa: vuonna 2002 13 087 (12 413), vuonna 2003 12 494 (12 416), vuonna 2004 12 573 (14 067), vuonna 2005 12 509 (12 916), vuonna 2006 11 705 (12 293), vuonna 2007 11 319 (12 076), vuonna 2008 11 359 (11 547), vuonna 2009 11 263 (11 264) ja vuonna 2010 10 933 (11 254).

⁴⁴ Jokela 2010, s. 28.

sä todetaan, että hovioikeusmenettelylle asetetut tavoitteet eivät ole täyttyneet. Mietinnön mukaan hovioikeuden pääkäsittelyssä olleista asioista kärjäoikeuden ratkaisua muutettiin ainoastaan 28 prosentissa tapauksista⁴⁵. Korkeimman oikeuden ratkaisujen myötä hovioikeudessa käytiin usein toisinto kärjäoikeusvaiheen pääkäsittelystä, mikäli hävinnyt osapuoli oli tyytymätön kärjäoikeuden esittämään arvioon todistelun arvioinnista ja seulonta rajoittui ainoastaan kirjallisessa menettelyssä käsiteltäviin asioihin. Ratkaisuksi selvitysmies palautti uudelleen käsiteltäväksi ehdotuksen muutoksenhakulupajärjestelmään siirtymisestä, joka oli hylätty vuoden 1998 uudistuksen yhteydessä.⁴⁶

Oikeusministeriö asetti 25.1.2007 muutoksenhakulupatoimikunnan, jonka tehtävänä oli laatia hallituksen esitys muutoksenhakua hovioikeuteen koskevien säännösten kehittämiseksi. Toimikunnan tehtävänannossa annettiin melko tarkkarajaiset ohjeet muutoksenhakulupajärjestelmän kehittämistä. Ohjeet noudattivat vahvasti Huopaniemen esittämiä ehdotuksia.⁴⁷ Toimikunnan mietinnössä (KM 2008:3) ehdotettiin, että hovioikeuksissa käytössä olleesta seulonnasta luovutaan ja tilalle otetaan jatkokäsittelylupa. Komitean mietinnön perusteella jatkokäsittelylupa vaadittaisiin riita-asioissa, kun kärjäoikeuden ratkaisun ja hovioikeuteen tehtävän valituksen vaatimuksen erotus (häviöarvo) ei ylittäisi 10 000 euroa. Rikosasioiden osalta jatkokäsittelylupa vaadittaisiin silloin, kun vastaajaa ei ollut tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin kolme kuukautta vankeutta.⁴⁸

Toimikunnan mietinnössä esitettiin jatkokäsittelyluvan lisäksi muutosta myös pääkäsittelyn toimittamiseen hovioikeudessa. Kuten edellä on todettu, hovioikeudet eivät voineet enää korkeimman oikeuden riitauttamien ratkaisujen jälkeen seuloa sellaisia asioita, joissa oli riitautettu kärjäoikeudessa annettu suullinen todistelu, mikä osaltaan johti seulontajärjestelmän epätarkoituksenmukaisuuteen. Toimikunnan mietintö sisälsi tärkeän ja vaaditun muutoksen aikaisemmin voimassa olleeseen OK 26:15 (6.3.1998/165). Ehdotettu muutos poistaisi vallinneen käytännön siitä, että aina kun todistelun uskottavuus riitautettiin, periaatteessa jopa ilman kunnollisia perusteita, hovioikeus ei voinut seuloa asiaa ja joutui toimittamaan asiassa pääkäsittelyn.

Komiteamietintöön annettujen lausuntojen antamisen jälkeen julkaistiin hallituksen esitys 105/2009. HE:ssä lupajärjestelmään oli tullut muutos rikosasioita koskevaan lupakynnyk-

⁴⁵ OM 2006:28, s. 34.

⁴⁶ OM 2006:28, s.36 ja s. 50.

⁴⁷ Oikeusministeriön asettamispäätös 25.1.2007.

⁴⁸ KM 2008:3, s. 67-68.

seen, jossa raja oli nostettu neljään kuukauteen vankeutta⁴⁹. Muuten esitys vastasi pääosiltaan komitean antamaa mietintöä. Myös suullista käsittelyä koskevat kohdat vastasivat KM 2008:3:ssa esitettyä. Perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan (PeVL 4/2010 vp), että jatkokäsittelylupa ei rajoita muutoksenhakuoikeutta, vaan myös jatkossa kaikista käräjäoikeuden antamista ratkaisuksista voitiin valittaa hovioikeuteen. Perustuslakivaliokunta on huomionnut lausunnossaan jatkokäsittelyluvan vaikutukset oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin perustuslaki sekä kansainväliset sopimukset huomioon ottaen.

Valiokunta totesi, että perustuslaki ei estä sitä, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin tehdään vähäisiä poikkeuksia lailla. Lausunnossa todetaan, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa ei edellytä muutoksenhaun turvaamista samalla tasolla kuin ensimmäisessä käsittelyasteessa. Kun asia käsitellään ensimmäisessä asteessa, tulee oikeudenkäynti käsitellä kohtuullisessa ajassa laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa. Tällöin asia tulee voida käsitellä myös suullisessa istunnossa, jotta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet täyttyvät. Koska menettelyn ei tarvitse olla toisessa asteessa samanlainen kuin ensimmäisessä asteessa, muutoksenhakumenettelyn ei tarvitse välttämättä olla suullista, kunhan menettely täyttää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet. Valiokunnan lausunnon mukaan ehdotettu jatkokäsittelylupamenettely ei ollut myöskään EIS 7. lisäpöytäkirjassa tai KP-sopimuksessa säädettyjen rikosasioita koskevien säännösten vastainen. Valiokunta esitti lausunnossaan kuitenkin, että lakivaliokunta arvioisi, pitäisikö jatkokäsittelylupa rajoittaa rikosasioissa koskemaan ainoastaan ehdottomia vankeusrangaistuksia.⁵⁰ Perustuslakivaliokunta totesi, että esitetty muutos suullista pääkäsittelyä koskevaan OK 26:15:ään yhdessä OK 26:14 ja 14a:ien kanssa turvaavat asianmukaiset oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset suulliseen pääkäsittelyyn muutoksenhakuvaiheessa.

Lakivaliokunta päätyi kannattamaan jatkokäsittelylupajärjestelmää omassa lausunnossaan. Lakivaliokunnan lausunnon mukaan uudistuksella voitiin edistää hovioikeusmenettelyn joustavuutta ja kohdentamista ottamalla asioiden laatu ja asianosaisten oikeusturva entistä paremmin huomioon. Lausunnossa huomioitiin myös, että edellä todetut vaikutukset ovat

⁴⁹ HE 109/2009, s. 30. Vankeusrangaistuksen määrää nostettiin neljään kuukauteen, jotta lupajärjestelmällä voitaisiin tosiasiallisesti mahdollistaa hovioikeuden voimavaroja asioihin, jotka edellyttävät hovioikeuden täystutkintaa. Mikäli raja olisi pidetty aikaisemmin ehdotetussa kolmessa kuukaudessa, olisi ollut mahdollista, että jatkokäsittelyluvan soveltamisala olisi johtanut tilanteisiin, joissa sitä ei voitaisi soveltaa riittävään määrään tapauksia, jolloin muutoksenhakumenettelyn uudistamisella ei voitaisi saavuttaa sille asetettuja vaatimuksia ja tarkoitusta.

⁵⁰ PeVL 4/2010, s. 3-4.

erittäin tärkeitä huomioiden Suomen saamat langettavat tuomiot oikeudenkäyntien viivästyttämisestä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimesta.

Valiokunta totesi myös, että valtaosa hovioikeuksien käsittelemistä asioista on rikosperusteisia, joten järjestelmän toimivuuden kannalta olennaista on sen soveltuminen rikosasioihin. Lakivaliokunta katsoi, että perustuslakivaliokunnan ehdotus jatkokäsittelyluvan rajaamiseen koskemaan ainoastaan ehdottomia vankeusrangaistuksia ei ollut järjestelmän tarkoituksen mukaista. Jatkokäsittelyluvan rajaaminen ainoastaan ehdottomiin rangaistuksiin voisi johtaa siihen, että jatkolupaa ei tarvittaisi vähäisestä teosta johtuvaan ehdottomaan tuomioon, mutta törkeämmästä teosta ensikertalaiselle langetettu ehdollinen vankeustuomio vaatisi jatkokäsittelyluvan. Valiokunta ei tämän johdosta suosittanut lupajärjestelmän rajaamista vain ehdottomiin rangaistuksiin. Valiokunta totesi, että ehdotettu raja 4 kuukauden vankeusrangaistuksesta oli verrattain ankara, mutta päätyi puoltamaan ehdotusta, koska kyseisellä rajalla jatkokäsittelylupa vaadittaisiin verrattain yleisiin ja usein sinänsä selviin asioihin, kuten törkeisiin rattijuopumuksiin ja pahoinpitelyihin.⁵¹

Valiokunta totesi, että suullisen pääkäsittelyn toimittamiseen ehdotetut muutokset olivat perusteltuja, koska voimassa olleen lainsäädännön perusteella hovioikeuksissa on jouduttu liian ehdottoman sääntelyn vuoksi uusimaan epätarkoituksenmukaisesti käräjäoikeudessa käyty suullinen pääkäsittely.⁵²

Lakivaliokunnan hallituksen esitykseen tekemien muutosten jälkeen eduskunta hyväksyi lakimuutoksen ja laki määrättiin astumaan voimaan 1.1.2011. Lain voimaantulosäännöksen (24.6.2010/650) perusteella uudistunutta lakia sovelletaan riita-, rikos- ja hakemusasioihin, jos muutoksenhaun kohteena oleva ratkaisu on käräjäoikeudessa annettu tai julistettu lain voimaantulon jälkeen. Lakimuutoksen seurauksena seulontamenettely siirtyi hovioikeuksissa oikeushistoriaan ja muutoksenhakumenettelyn perustana on jatkossa jatkokäsittelylupa.

⁵¹ LaVM 4/2010, s 3-5.

⁵² LaVM 4/2010, s. 6.

3. Uudistunut muutoksenhakumenettely - jatkokäsittelylupa

3.1 Jatkokäsittelyluvan edellytykset ja perustelut

Jatkokäsittelylupajärjestelmä tuli sovellettavaksi 1.1.2011 ja korvasi hovioikeuksissa aikaisemmin sovelletun seulontamenettelyn. Jatkokäsittelylupa on näin ollen viimeisin suuri uudistus 1990-luvulla aloitetussa tuomioistuinlaitoksen uudistamisprosessissa. Jatkokäsittelylupajärjestelmän tarkoituksena on purkaa hovioikeuksien jutturuuhkaa ja mahdollistaa hovioikeuksissa käsiteltävien asioiden kohdistaminen entistä tarkoituksenmukaisemmin. Jatkokäsittelylupajärjestelmän lisäksi myös suullisen käsittelyn edellytyksiin tehdyt muutokset vaikuttavat hovioikeuksien toimintaan jatkossa.

Jatkokäsittelyluvan pohjana olleessa hallituksen esityksessä HE 105/2009vp on todettu, että riita- ja rikosasiat muodostavat hieman alle 92 % kaikista hovioikeuksien käsittelemistä asioista⁵³, millä on perusteltu sitä, että jatkokäsittelylupajärjestelmää sovelletaan ainoastaan riita- ja rikosasioihin. Koska jatkokäsittelylupajärjestelmää sovellettaisiin ainoastaan osaan hovioikeuksiin tulevista asioista eikä järjestelmällä ole tarkoitus rajoittaa asianosaisen tosiasiallista muutoksenhakuoikeutta, on sekä jatkokäsittelyluvan pohjana olleessa komitean mietinnössä että hallituksen esityksessä korostettu sitä, että jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevien edellytysten on oltava täsmällisiä ja tarkkarajaisia niin asianosaisen kuin myös tuomioistuinten näkökulmasta⁵⁴.

Riita- ja rikosasioissa jatkokäsittelylupa tarvitaan silloin, kun riita-asiassa valituksen kohteena oleva intressi on alle 10 000 euroa ja rikosasiassa tuomittu rangaistus ei ole ankarampi kuin 4 kuukautta vankeutta. Luvan myöntämisedellytyksiä käsitellään jäljempänä tarkemmin.

Riita- ja rikosasioiden kohdalla lupatarve määräytyy erityisten kriteerien perusteella. OK 25a:10:n mukaan jatkokäsittelylupa tarvitaan kuitenkin aina, kun muutosvaatimus koskee oikeudenkäyntikuluja, valtion varoista maksettavia kuluja tai maksettavaksi tuomittua uhkasakkoa. Joskus asianosainen saattaa hyväksyä käräjäoikeuden ratkaisun pääasiassa, mutta valittaa oikeudenkäyntikulujen määrästä. Hallituksen esityksessä katsottiin, että tällaiset asiat tarvitsevat aina jatkokäsittelyluvan. Sivuvaatimuksia koskeva luvantarve rajattiin esitoissa koskemaan riita- ja rikosasioita ja sen soveltaminen suljettiin nimenomaisesti pois

⁵³ HE 105/2009 vp, s. 27.

⁵⁴ KM 2008:3, s. 63, 74, HE 105/2009vp, s. 27.

hakemusasioiden kohdalla⁵⁵. KM 2008:3:ssa oikeudenkäyntikuluja koskeva lupavaatimus oli sijoitettu jäljempänä käsiteltävän riita-asioiden lupaedellytyksiä koskevan 5 §:n 2 momenttiin. Helsingin hovioikeus huomautti mietinnöstä antamassaan lausunnossa, että oikeudenkäyntikuluja koskeva ehdoton lupavaatimus sijoitettuja riita-asioiden lupaedellytyksiä koskevaan pykälään oli omiaan aiheuttamaan epäselvyyttä siitä, tuleeko se sovellettavaksi kaikkiin oikeudenkäyntikuluihin asian laadusta riippumatta⁵⁶. Hallituksen esityksessä oikeudenkäyntikuluja koskeva kohta oli siirretty edellä kuvatun tavoin 10 §:ään, mikä poisti Helsingin HO:n lausunnossaan mainitseman epäkohdan.

Näiden asioiden lisäksi 25a:10:n perusteella jatkokäsittelylupa tarvitaan aina, kun muutosvaatimus koskee yksinomaan jäännösrangaistuksen määräämistä täytäntöönpantavaksi valvontamääräyksen rikkomisen vuoksi. Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain perusteella ehdonalaisessa vankeudessa olevan vangin, joka on rikkonut valvontamääräyksiä, jäännösrangaistuksesta voidaan tuomita ehdottomana vankeutena vähintään neljä mutta enintään neljätoista vuorokautta vankeutta. Koska vankeutta voidaan tuomita enintään neljätoista vuorokautta, on johdonmukaista, että tällaisissa asioissa edellytetään aina jatkokäsittelylupaa.⁵⁷

Lupaedellytysten tarkkarajaisuus on ollut yksi syy, minkä vuoksi hakemusasiat on haluttu jättää lupajärjestelmän ulkopuolelle. Rikosasiassa annetulle tuomiolle ja riita-asian kohteena olevalle rahamääräiselle vaatimukselle voidaan asettaa tarkat raja-arvot, jotka määrittävät sen, tuleeko asialle hakea jatkokäsittelylupaa vai ei. Hakemusasioissa annetut ratkaisut eivät sisällä vastaavia konkreettisia määriä tai summia, minkä johdosta lupajärjestelmässä, jossa kaikki asiat eivät automaattisesti kuulu lupajärjestelmän piiriin, jouduttaisiin luvan myöntämisperusteissa soveltamaan laajempaa harkintaa. Jos hakemusasiat kuuluisivat lupajärjestelmän piiriin, ei sitä voitaisi pitää enää riittävän täsmällisenä ja tarkkarajaisena⁵⁸.

Näiden syiden perusteella jatkokäsittelylupajärjestelmää ei sovelleta seuraavissa OK 25a luvun 8 §:ssä mainituissa asioissa: sotilasoikeudenkäyntiasioissa, sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevassa asiassa, liiketoiminta- tai lähestymiskieltoa koskevissa asioissa, lapsen elatusta koskevassa asiassa eikä OK 8 luvun mukaisissa hakemusasioissa.

⁵⁵ HE 105/2009vp, s. 59.

⁵⁶ Helsingin hovioikeus 2008, s. 3.

⁵⁷ HE 105/2009vp, s.59.

⁵⁸ HE 105/2009vp, s. 27.

3.1.1 Jatkokäsittelyluvan tarve riita-asioissa

Oikeudenkäymiskaaren 25a luvun 5 §:n mukaan jatkokäsittelylupa tarvitaan riita-asiaassa, jos kärjäoikeuden antama ratkaisu on asianosaiselle vastainen vain saamisen osalta ja valituskirjelmässä esitetyn vaatimuksen ja kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen välinen erotus (*häviöarvo*) ei ole yli 10 000 euroa. Oikeudenkäyntikuluja ja vaatimukselle laskettavaa viivästyskorkoa ei oteta huomioon häviöarvon määrää laskettaessa. Jos valitus koskee ainoastaan oikeudenkäyntikuluja, valtion varoista maksettavia kuluja tai maksettavaksi tuomittua uhkasakkoa, asiassa tarvitaan aina jatkokäsittelylupa (OK 25a:10). Jatkokäsittelylupa tarvitaan siis kahden perusteen täytyessä:

- 1) kärjäoikeuden ratkaisu on *asianosaiselle* vastainen vain saamisen osalta, ja
- 2) (*pää*)⁵⁹ vaatimuksen ja kärjäoikeuden tuomion välinen erotus ei ole yli 10 000 euroa

Lain esitöissä on todettu, että rahamääräinen arvo on yleisin tapa määrittää se, milloin asianosainen tarvitsee luvan saadakseen asian tutkittavaksi muutoksenhakuasteessa. Yleisen perustelun mukaan arvorajalla pyritään siihen, että oikeudenkäynnistä asianosaiselle aiheutuvat oikeudenkäyntikulut pysyvät kohtuullisina tavoiteltuun etuun, riidan kohteena olevaan intressiin, nähden eikä yhteiskunnalle aiheudu tarpeettomia kustannuksia siitä, että tuomioistuimet käsittelevät vähäisiä asioita⁶⁰. Oikeudenkäymiskaareen otettu arvoraja asetettiin 10 000 euroon, vaikka se arvioitiin suhteellisen korkeaksi niin hallituksen esityksessä kuin myös perustuslaki- ja lakivaliokunnan mietinnöissä. Hallituksen esityksessä todetaan, että korkea raja-arvo antaa hovioikeuksille riittävän mahdollisuuden arvioida sitä, onko asian saattaminen täystutkintaiseen menettelyyn tarkoituksenmukaista ottaen huomioon asian laatu sekä valittajan etu suhteessa aiheutuviin oikeudenkäyntikuluihin.

Häviöarvo lasketaan kärjäoikeuden asiassa antaman ratkaisun ja asianosaisen hovioikeuteen laatiman valituksen välisestä erotuksesta. HE:ssä valittua ratkaisua perusteltiin sillä, että näin hovioikeudet voisivat välittömästi havaita, kuuluuko käsiteltävä asia jatkokäsittelyluvan soveltamisalaan ja edellyttääkö sen täystutkintaiseen käsittelyyn ottaminen luvan myöntämistä. Valinta on järkevä, koska tällöin hovioikeuden ei tarvitse tutkia kärjäoikeuden antaman ratkaisun ja valituksen lisäksi myös kärjäoikeuteen alun perin laadittua haastehakemusta ja kärjäoikeuskäsittelyn aikana valmistelussa mahdollisesti kehittyneitä vaa-

⁵⁹ Kirjoittajan lisäys.

⁶⁰ HE 105/2009vp, s. 27.

timuksia, mikä aiheuttaisi huomattavaa lisätyötä hovioikeudessa. Valittu malli mahdollistaa myös sen, että käräjäoikeudessa voidaan antaa yleisluonteinen muutoksenhakuosoitus ja muutoksenhakulupatarpeen arvioiminen jää valitusta tekevällä asianosaiselle.

Tapauskohtaisesti jatkokäsittelyluvan tarve ei välttämättä olisi täysin selvää valituksen tekijälle, minkä johdosta HE:ssä todettiin, että luvan pyytämättä jättäminen ei saisi johtaa valituksen hylkäämiseen. Kuten myöhemmin käy tarkemmin ilmi, hovioikeus tutkii valituksen kokonaisuudessaan jatkokäsittelyluvan myöntämisen arvioimisen yhteydessä ja lupa tulee myöntää aina silloin, kun hovioikeus katsoo, että lupaperuste täyttyy. Näin ollen lupa tulee myöntää, jos myöntämisperuste ilmenee valituksesta, vaikka siihen ei olisikaan suoranaisesti vedottu valituksessa.⁶¹

Jatkokäsittelylupaa koskevan sääntelyn perusteella lupaperustetta arvioitaessa kiinnitetään huomiota ainoastaan saamisen määrään. Saamiseen perustuvat liitännäiskulut, kuten korko, mahdolliset perintäkulut tai asianosaiselle syntyneet selvityskulut ja oikeudenkäyntikulut, eivät vaikuttaisi häviöarvon määrittämiseen⁶².

Hallituksen esityksessä on huomioitu se, että korkovaatimus saattaa tiettyjen asioiden kohdalla olla huomattavankin korkea ja vaikuttaa merkittävästi valitukseen. Toisaalta itse korkovaatimus ei yleensä ole riittävä, vaan ennemminkin riittävän päävaatimuksen liitännäinen. Jos korko huomioitaisiin häviöarvossa saattaisi syntyä ongelmia siitä, mille hetkelle laskettu korko olisi ratkaiseva; valituksen laatimishetki vai lupaperusteen arvointihetki. Lupaedellytyksen rajaamista ainoastaan itse pääsaatavaan voidaan pitää tämän osalta perusteltuna. Mikäli pääsaatavana on pelkkä korko, arvioidaan tilannetta normaalin 10 000 euron arvorajan mukaisesti. Rajaus pitää jatkokäsittelylupajärjestelmän yksinkertaisempaan kuin muut vaihtoehdot. Koska järjestelmän päätehtävä on vähentää hovioikeuksien työmäärää ja saada täten säästöjä, ei mitään muuta vaihtoehtoa olisi voitu pitää perusteltuna.

Lupajärjestelmää sovelletaan ainoastaan rahamääräisiin vaatimuksiin, minkä vuoksi järjestelmän ulkopuolelle on rajattu esimerkiksi kanteet, joissa päävaatimuksena on rakennuksen poistaminen kiinteistöltä, käyttöoikeus, sietämisvelvollisuus, toiminnan kieltämistä koskevat kanteet sekä vahingonkorvausvastuun vahvistaminen myöhempää oikeudenkäyntiä varten⁶³. Tällaiset kanteet eivät ole päävaatimuksen osalta rahamääräisiä, vaikka päävaati-

⁶¹ HE 105/2009vp, s. 28.

⁶² HE 105/2009vp, s. 29.

⁶³ HE 105/2009vp, s. 53.

muksesta voisikin toissijaisen vaatimuksen perusteella seurata korvaus- tai maksuvelvollisuus tai se muuten käytännössä johtaisi velvoitteeseen, joka voitaisiin mitata rahassa. Laikiin tehtyä rahamääräinen-rajausta voidaan pitää perusteltuna, kun ottaa huomioon, että järjestelmän on tarkoitus olla mahdollisimman tarkkarajainen. Toisaalta rajausta voidaan kritisoida siitä, että kanteeseen, jossa tosiasiallisesti on kyse rahamääräisestä vaatimuksesta, ei sovelleta jatkokäsittelylupajärjestelmää. Hallituksen esityksessä on käytetty päävaatimus-toissijaisvaatimus-tilanteesta esimerkkinä tekijänoikeuden loukkaamista ja sen johdosta laadittua kannetta, jossa vaaditaan loukkauksen jatkamisen kieltämistä sekä loukkaukseen perustuvaa vahingonkorvausta⁶⁴. Koska päävaatimuksena on kieltä jatkua tekijänoikeuden loukkaamista, kanne ei vaadi jatkokäsittelylupaa. Katson, että tällaiset tilanteet ovat ongelmallisia, koska se asettaa asianosaiset eriarvoiseen asemaan eikä myöskään edistä tavoitetta vähentää hovioikeuksien työmäärää. Jatkokäsittelyluvan tarve voidaan kiertää niissä tilanteissa, joissa rahamääräisen vaatimuksen peruste voidaan sitoa eirahamääräiseen vaatimukseen. Tällaisissa tilanteissa asia saadaan aina hovioikeudessa täystutkintaiseen menettelyyn, vaikka toissijaisen vaatimuksen häviöarvo olisi alle 10 000 euroa.

Riita-asioita koskevaa lupatarvetta voidaan sen näennäisestä yksinkertaisuudesta huolimatta kritisoida. Lain esitöissä onkin nostettu esille häviöarvoa koskevat ongelmatilanteet, jotka nousevat esille silloin, kun kyse on toistuvaissuorituksista tai useita asianosaisia koskevista asioista. Toistuvaissuorituksissa riidan kohteena oleva intressi saattaa olla vain muutama sata euroa kuukaudessa, mutta vaadittujen suoritusten kokonaiskeston aikana intressi saattaa nousta useisiin kymmeneen tuhansiin euroihin. Ongelmana tällaisissa tilanteissa on häviöarvon määrittäminen; tuleeko häviöarvo ratkaista valitushetkellä eräänytneiden erien summan perusteella vai toistuvaissuoritusten yhteismäärän perusteella. Hallituksen esityksen häviöarvon yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että tällaisissa toistuvaissuorituksissa hovioikeuksien tulisi pääomittaa valituksessa vaaditun päävaatimuksen mukainen toistuvaissuorituksen kokonaisarvo ja laskea vaatimuksen ja käräjäoikeudessa tuomitun summan erotus. Mikäli hovioikeuteen laaditussa valituksessa esitetty vaatimus ylittäisi tämän jälkeen 10 000 euron häviöarvon, asian käsittelyn jatkaminen ei edellyttäisi jatkokäsittelylupaa⁶⁵. Yksinkertaisissa tilanteissa toistuvaissuoritukset eivät varmastikaan aiheuttaisi ongelmia.

⁶⁴ *ibid.*

⁶⁵ HE 105/2009 vp, s. 53.

Jatkokäsittelylupa on aina asianosaiskohtainen. Mikäli asiassa on useampi asianosainen, arvioidaan jatkokäsittelylupatarve jokaisen asianosaisen osalta erikseen. Hallituksen esityksessä on esitetty kaksi esimerkkiä tällaisista tilanteista:

Kantaja X on vaatinut käräjäoikeudessa nostamassaan kanteessa vastaajalta Y 15 000 euron vahingonkorvausta. Käräjäoikeus on tuomiossaan katsonut, että X:lle on aiheutunut vahinkoa, mutta arvioinut vahingon määräksi 6 000 euroa. Kantaja X valittaa asiasta hovioikeuteen ja vaatii vastaajan Y velvoittamista maksamaan hänelle käräjäoikeuteen laaditun haasteen mukaisesti 15 000 euroa. X:n häviöarvo, käräjäoikeuden tuomion 6 000 euroa ja hovioikeuteen laaditun valituksen 15 000 euroa, on 9 000 euroa. Myös Y valittaa hovioikeuteen ja kiistää vahingonkorvausvaatimuksen määrältään ja perusteeltaan. Koska hänet on tuomittu käräjäoikeudessa maksamaan 6 000 euroa, hänen häviöarvonsa on 6 000 euroa. Koska molempien asianosaisten häviöarvo on alle 10 000 euroa, molemmat asianosaiset tarvitsevat hovioikeudelta jatkokäsittelyluvan.

Tilanteessa, jossa on kyse kanteesta ja vastakanteesta, häviöarvo lasketaan kummankin asianosaisen kohdalla erikseen. Kantaja X on vaatinut Y:ltä 10 000 euroa. Y on kiistänyt X:n vaatimuksen ja nostanut vastakanteen, jossa hän on vaatinut X:ltä 5 000 euroa. Käräjäoikeus on hyväksynyt X:n kanteen 8 000 euron osalta ja hylännyt vastakanteen. Molemmat asianosaiset valittavat käräjäoikeuden tuomiosta hovioikeuteen ja uudistavat käräjäoikeudessa esittämänsä vaatimukset. X:n osalta häviöarvo olisi 2 000 euroa ja hän tarvitsee jatkokäsittelyluvan. Y:n kohdalla häviöarvo olisi 13 000 euroa (X:n kanteen perusteella tuomittu 8 000 euroa ja vastakanteen vaatimus 5 000 euroa), eikä hän näin ollen tarvitsisi jatkokäsittelylupaa.⁶⁶

Hallituksen esityksessä on korostettu järjestelmän tarkkarajaisuutta, minkä vuoksi lain esitöissä on käsitelty mielestäni suhteellisen hyvin erilaisia mahdollisesti esiintyviä ongelmatilanteita ja tarjottu niihin ratkaisua, joihin hovioikeudet voisivat tukeutua. Lain esitöissä olevien esimerkkien ja perustelujen laajuudesta huolimatta häviöarvon määrittäminen ei kuitenkaan tule olemaan aina helppoa asianosaisille ja tuomioistuimille, minkä johdosta järjestelmä ei välttämättä ole niin selkeä ja ennalta-arvattavissa kuin mitä lainsäätäjä on tarkoittanut⁶⁷. Takaporttina ongelmallisten tilanteiden osalta lain esitöissä on kuitenkin todettu, että mikäli esille nousee tilanne, jossa on epävarmaa, tulisiko asialle ylipäänsä hakea jatkokäsittelylupaa, hovioikeuden tulisi myöntää lupa. Tällaisessa tilanteessa myönnet-

⁶⁶ HE 105/2009 vp, s. 54.

⁶⁷ Jokela 2010, s. 133.

tyä lupaa ei voitaisi pitää menettelyvirheenä⁶⁸. Hallituksen esityksessä esitetty takaportti vaikuttaa siltä, että vaikka lain tavoitteena on ollut säätää tarkkarajainen ja selvä lupajärjestelmä, lainsäätäjät itsekkin tiedostaa sen, että järjestelmä ei ole aivan tavoitteiden mukainen. Mikäli lupajärjestelmä olisi tarkkarajainen, ei tulisi sellaisia tilanteita, joissa olisi epävarmaa, tarvitseeko jokin asia lupaa ylipäänsä. Toisaalta kyseisellä maininnalla voidaan vähentää ongelmia, jotka seuraisivat myöhemmin tehtävien lakimuutosten vaikutuksista ja tilanteista, joita ei ole voitu ennakoita tai huomioida jatkokäsittelylupaa säädettäessä.

Riita-asioita koskeva lainsäädäntö vastaa pitkälti KM 2008:3:ssä esitettyä eikä siihen tullut suuria muutoksia hallituksen esityksessä tai voimaan astuneessa laissa. Tämän johdosta komitean mietintöön annetut lausunnot kertovat hyvin siitä, miten eri intressitahot ovat suhtautuneet riita-asioita koskevaan lupatarpeeseen. Tutkielman rajoitetun sivumäärän johdosta tässä yhteydessä ei voida syventyä tarkasti esitettyihin kommentteihin, mutta tästä huolimatta niiden sisältöä on hyvä esitellä, koska lausunnoissa on esitetty hyviä ja perusteltuja näkemyksiä jatkokäsittelylupajärjestelmästä. Käsittelen tässä yhteydessä lyhyesti kommentteja, jotka on esitetty riita-asioiden osalta. Rikosasioiden osalta esitettyjä lausuntoja ja luvan myöntämisperusteista esitettyjä lausuntoja käsitellään omissa kohdissaan.

Melko yleinen konsensus oli, että ajatus riita-asioihin sovellettavasta jatkokäsittelylupajärjestelmästä on hyvä ja sille on käyttöä. Lähes jokaisessa lausunnossa kuitenkin kritisoitiin häviöarvon asettamista niinkin korkeaksi kuin 10 000 euroa. Virolainen huomautti omassa lausunnossaan aiheellisesti, että häviöarvon asettamiselle 10 000 euroon ei ole perusteita etenkin kun Ruotsissa⁶⁹ häviöarvo oli asetettu n. 4400 euroon⁷⁰. Korkean häviöarvon katsottiin asettavan eri asianosaiset vahvasti eriarvoiseen asemaan. Lausunnoissa kritisoitiin myös jo nyt korkeita oikeudenkäyntikuluja ja mahdollisen lupajärjestelmän vaikutusta niitä korottavasti. Jatkokäsittelylupajärjestelmä voisi johtaa siihen, että pientä intressiä koskevia asioita vietäisiin tuomioistuimiin entistä vähemmän suuren kuluriskin vuoksi⁷¹. Jatkokäsittelylupa on sekä riita- että rikosasioiden kohdalla aina asianosaiskohtainen, mihin on kohdistunut arvostelua⁷².

⁶⁸ HE 105/2009vp, s.53.

⁶⁹ Ruotsissa on siirrytty 1.11.2008 riita-asioiden kohdalla yleiseen lupajärjestelmään, jossa kaikki asiat vaativat jatkokäsittelylupaa vastaavan luvan valitusasteessa.

⁷⁰ Virolainen 2008, s. 8-9.

⁷¹ erit. Espoon oikeusaputoimisto 2008, s. 2. , Demla 2008, s. 2.

⁷² esim. Lappalainen 2008, s. 11.

Kriittisimmän arvion häviöarvosta on esittänyt Jokela, jonka näkemyksen mukaan lupaedellytysten tulisi olla yleiset, jolloin kaikki riita-asiat olisivat lupajärjestelmän piirissä. Vaihtoehtoisesti lupatarpeen arviointiperuste tulisi olla jokin muu kuin rahamääräinen. Jokela mainitsee lausunnossaan myös sen, että seurantajärjestelmän soveltamisala oli yleinen. Yleisellä soveltamisalalla hovioikeudet pystyisivät tosiasiallisesti keskittämään voimavaransa sellaisiin asioihin, jotka vaativat käsittelyä muutoksenhakutuomioistuimessa⁷³. Toisin kuin Jokela, Virolainen katsoi omassa lausunnossaan, että Suomella ei ole edellytyksiä siirtyä yleiseen soveltamisalaan ennen kuin olemme hankkineet kokemuksia rajatusta järjestelmästä⁷⁴.

Kirjoittajan näkemyksen mukaan Jokelan arvio jatkokäsittelyluvasta on perusteltu. Ottaen huomioon jatkokäsittelylupajärjestelmän tavoitteet ja tarkoitus, ei mielestäni ole järkevää, että lupajärjestelmä on rajattu riita-asioiden osalta. Vaikka järjestelmällä ei ole tarkoitus rajata muutoksenhakuoikeutta ja lupa tulee myöntää aina, kun sen edellytykset ovat käsillä, on lupatarpeen rajaaminen johonkin rahasummaan keinotekoista. Häviöarvolla voi olla sellainen vaikutus, että oikeudenkäyntikynnys nousee etenkin pienen intressin asioissa, kun on mahdollista, että asiasta saadaan ratkaisu ainoastaan yhdessä oikeusasteessa. Sen sijaan suuremman intressin tapauksissa, asia jouduttaisiin käsittelemään hovioikeudessa aina, vaikka se olisi oikeustositseikastoltaan verrattain yksinkertainenkin. Toisin kuin yksinkertaisissa rikosasioissa, riita-asioissa esitellään usein enemmän todistelua, jota käräjäoikeus joutuu arvioimaan ratkaisussaan. Riita-asioissa luvan myöntämisedellytykset tulevat täytymään suurella todennäköisyydellä huomattavasti helpommin kuin rikosasioissa. Kun huomioi vielä sen, että riita-asioiden osuus hovioikeuksissa käsiteltävistä asioista on huomattavasti rikosasioita pienempi, olisi perustellumpaa säätää jatkokäsittelylupa riita-asioiden osalta yleiseksi. Tällöin hovioikeudet pystyisivät tosiasiallisesti kohdistamaan voimavaransa asioihin, jotka edellyttävät täysitutkintaista menettelyä hovioikeudessa.

3.1.2 Jatkokäsittelyluvan tarve rikosasioissa

Suurin osa hovioikeudessa tutkittavaksi tulevista asioista on rikosasioita⁷⁵. Tämän johdosta jatkokäsittelylupajärjestelmän tavoitteiden saavuttaminen riippuu pitkälti siitä, miten on-

⁷³ Jokela 2008.2, s. 5, Jokela on esittänyt saman arvion myös Jokela 2010, s. 134.

⁷⁴ Virolainen 2008, s. 8.

⁷⁵ HE 105/2009vp, s. 11-12.

nistuneeksi rikosasioita koskevat vaatimukset muodostuvat. Rikosasioita koskevan jatkokäsittelylupajärjestelmän kohdalla lainsäätäjän on tullut kiinnittää erityistä huomiota perustuslainmukaisuuden ja kansallisten lakien lisäksi myös kansainvälisiin sopimuksiin ja Suomea velvoittaviin säännöksiin. Tutkielman rajauksen vuoksi asiaa ei käsitellä tutkielmassa, mutta on aiheellista todeta, että komiteamietinnössä ja lain esitöissä on käsitelty laajasti Suomea velvoittavia kansainvälisiä sopimuksia sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen antamia ratkaisuja ja tämän käsittelyn perusteella on arvioitu, että järjestelmä vastaa ja noudattaa Suomea koskevien kansainvälisten ja kansallisten säännösten asettamia vaatimuksia⁷⁶.

Uudistuneen oikeudenkäymiskaaren 25a luvun 6 §:n mukaan vastaaja tarvitsee rikosasiassa jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin neljä kuukautta vankeutta (in concreto)⁷⁷. Rangaistuksen ankaruutta arvioitaessa ei oteta huomioon vankeusrangaistuksen ohessa tuomittua sakkoa tai muuta rikosoikeudellista seuraamusta. Pykälän toisessa momentissa on kuitenkin mainittu viisi tapausta, jolloin jatkokäsittelylupaa ei tarvita. Jatkokäsittelylupaa ei tarvita silloin, kun (1 kohta) vastaaja on tuomittu viralta pantavaksi, (2 kohta) vastaaja on tuomittu menettämisseuraamukseen, jos valtiolle menetetyksi tuomitun hyödyn määrä, omaisuuden tai esineen arvo taikka niiden sijasta menetetyksi tuomittu arvo on enemmän kuin 10 000 euroa, (3 kohta) vastaaja on tuomittu yhteisö-sakkoon, jonka määrä on enemmän kuin 10 000 euroa, (4 kohta) virallinen syyttäjä ei 7 §:n 1 momentin mukaan tarvitse asiassa jatkokäsittelylupaa ja (5 kohta) virallinen syyttäjä on 7 §:n 2 momentin mukaisesti hakenut asiassa muutosta vastaajan eduksi. Pykälän 3. momentin mukaan jatkokäsittelylupaa ei tarvita silloin, kun valitus koskee myös syytteessä tarkoitettuun tekoon perustuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta, jonka häviöarvo on enemmän kuin 10 000 euroa.

Tutkielman rajoitetun tilan vuoksi en käsittele tässä yhteydessä 6 §:n toista momenttia eikä 7 ja 8 pykälää tarkemmin. Niiden 6 pykälän kohtien osalta, joissa lupatarve on poistettu 10 000 euron häviöarvon perusteella, soveltuu samanlaiset soveltamis- ja arvoperusteiset ongelmat kuin riita-asioiden häviöarvon kohdalla. Näitä asioita on käsitelty tutkielmassa aikaisemmin. 6 pykälän toisen momentin osalta on kuitenkin aiheellista ottaa huomioon, että momentin 1 kohdan perusteella rikosasian vastaaja ei tarvitse jatkokäsittelylupaa sil-

⁷⁶ Kansainvälisten sopimusten vaikutuksesta Km 2008:3, s. 25-35, HE105/2009vp, s 14-20, Jokela 2010, s. 29-58.

⁷⁷ Kirjoittajan lisäys

loin, kun hänet on tuomittu viralta pantavaksi. Esitöissä on katsottu aiheellisesti, että viraltapano on niin poikkeuksellinen seuraamus, että tätä koskeva valitusasia tulee perustellusti saattaa vastaajan niin halutessa aina hovioikeuden käsiteltäväksi. Viraltapano on ankara seuraamus, jolla on myös suuria taloudellisia vaikutuksia vastaajalle. Viraltapanon ohessa tuomitun rangaistuksen määrällä ei ole vaikutusta jatkokäsittelyluvan tarpeeseen, vaan asia tulee ottaa hovioikeudessa käsiteltäväksi, vaikka vastaaja olisi viraltapanon lisäksi tuomittu ainoastaan sakkorangaistukseen.⁷⁸

Rikosasioissa jatkokäsittelyluvan tarve on määritelty vastaajan lisäksi erikseen syyttäjän ja rikoksen asianomistajan kohdalla. Syyttäjä tarvitsee OK 25a:7:n mukaan jatkokäsittelyluvan, jos valitus koskee rikosta, josta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta (in abstracto)⁷⁹. Saman pykälän toisen momentin mukaan syyttäjä ei kuitenkaan tarvitse jatkokäsittelylupaa silloin, kun hän hakee tuomioon muutosta vastaajan eduksi. Rikosasian asianomistaja tarvitsee OK 25a:8:n mukaan jatkokäsittelyluvan silloin, kun valitus koskee 7§: 1. momentissa tarkoitettua rikosta. Asianomistaja ei kuitenkaan tarvitse lupaa, jos valitus koskee yksityisoikeudellista vaatimusta, jonka häviöarvo on enemmän kuin 10 000 euroa.

Tutkielman rajoitetun tilan vuoksi en käsittele jatkokäsittelylupaa syyttäjän ja asianosaisen kohdalla yhtä tarkasti kuin vastaajan kohdalla. Rajausta voidaan perustella myös sillä, että suurin osa hovioikeuksiin tulevista valituksista koostuu vastaajien tekemistä valituksista, joten arvioitaessa jatkokäsittelylupajärjestelmän onnistuneisuutta, tulos perustuu eniten vastaajien toimesta tehtyjen valitusten käsittelemiseen. Asiasyhteyden niin vaatiessa otan kuitenkin huomioon myös syyttäjiä ja asianosaisia koskevat näkökulmat.

Komiteamietinnössä vankeusrajaksi esitettiin kolmea kuukautta vankeutta. Rajaa nostettiin hallituksen esityksessä, ja koska esitetty raja otettiin voimassa olevaan lakiin, on tapahtunut muutosta aiheellista selvittää tarkemmin, koska vankeusrajan määrällä on suuri vaikutus jatkokäsittelylupajärjestelmään.

Lain esitöiden mukaan suurin osa hovioikeuteen tulevista rikosasioista koskevista valituksista perustuu vastaajien tekemiin valituksiin⁸⁰. Muutoksenhakulupatoimikunta teki toimikautenaan selvityksen Turun, Vaasan ja Helsingin hovioikeuksissa käsiteltävistä asioista,

⁷⁸ HE 105/2009vp, s. 31, 55.

⁷⁹ Kirjoittajan lisäys lakipykälään

⁸⁰ HE 105/2009, s. 29, Lisäksi KM 2008:3, s. 93, jossa todetaan, että työryhmän Helsingin, Turun ja Vaasan hovioikeuksista saaman selvityksen mukaan vajaassa 90 %:ssa rikosasioista muutosta oli hakenut vastaaja. Syyttäjien ja asianomistajien tekemien valitusten määrä oli vastaavasti vain hieman yli 10 %.

joiden perusteella se osittain muodosti ne näkemykset ja ehdotukset, joita komiteamietinnössä 2008:3 esitettiin. Hovioikeuksissa tehdyn selvityksen perusteella sakkoasiat muodostivat ainoastaan pienen osan, noin 20 %, hovioikeuksissa käsiteltävistä asioista. Sakkoa koskevissa asioissa järjestettiin kuitenkin yllättävän paljon pääkäsittelyjä, esimerkiksi Vaasassa pääkäsittely järjestettiin 33 %:ssa sakkoasioista. Toimikunta katsoi, että sakkorangaistukset ovat usein näytön osalta epäselviä ja ovat tämän johdosta edellyttäneet pääkäsittelyä. Mikäli jatkokäsittelylupa olisi rajattu ainoastaan sakkoihin, jouduttaisiin sakkoasioissa verrattain usein järjestämään lupamenettelystä huolimatta pääkäsittely, minkä johdosta rajauksella ei olisi tosiasiallista vaikutusta hovioikeuksien työmäärään⁸¹.

Rikosasioissa rangaistuksen mittaamista koskevat valitukset olivat yleisempiä kuin sakkoasioissa. Vankeusrajaa arvioidessaan toimikunta totesi, että jo 3, 6 tai 9 kuukauden vankeusrangaistusta voidaan pitää suhteellisen ankarana. Toimikunta kuitenkin jatkoi ja totesi, että mikäli jatkokäsittelylupajärjestelmällä tahdotaan tosiasiallisesti vaikuttaa oikeudenkäyntien kokonaisuuteen ja hovioikeuksien mahdollisuuteen kohdistaa voimavarojaan tarkoituksenmukaisesti, soveltamisala ei saa olla liian rajoitettu, jolloin se estäisi tavoitteiden saavuttamisen⁸². Helsingin, Turun ja Vaasan hovioikeuksista saadun selvityksen mukaan 3 kuukauden rajalla lupajärjestelmän piiriin tulisi hovioikeudesta riippuen 50, 53 ja 57 % kaikista käsitellyistä asioista. Vastaavasti, jos raja olisi asetettu 6 kuukauteen vankeutta, prosenttiluvut olisivat olleet 70, 76 ja 79 prosenttia. Osa valittajista hakee muutosta hovioikeudesta pelkästään rangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämiseksi, jolloin tosiasiallista tarvetta asian uudelleen käsittelemiseen ei ole olemassa. Näin ollen nämä asiat kuuluisivat nimenomaisesti järjestelmässä tarkoitettuun soveltamisalaan. Komiteamietinnössä päädyttiin lopulta esittämään lupatarpeen rajaamista kolmeen kuukauteen vankeutta⁸³.

Komiteamietinnöstä annetuissa lausunnoissa etenkin hovioikeudet katsoivat, että kolmen kuukauden vankeusrajalla lupajärjestelmän ulkopuolelle jää liian suuri osa asioista eikä tavoiteltuja hyötyjä saavuteta tällä rajalla. Itä-Suomen hovioikeus katsoi omassa launnessaan, että komiteamietinnössä esitetyt rangaistusrajat vaikuttavat melko sopivilta, mutta katsoi, että tuomittujen rangaistusten kohdalla raja voitaisiin nostaa neljään kuukauteen⁸⁴. Helsingin hovioikeus katsoi omassa launnessaan, että mietinnössä ehdotettu kolmen kuukauden raja on niin alhainen, ettei se johtaisi Helsingin hovioikeudessa toivottuun re-

⁸¹ KM 2008:3, s. 70,94.

⁸² KM 2008:3, s. 69.

⁸³ KM 2008:3, s. 69-70.

⁸⁴ Itä-Suomen hovioikeus 2008, s. 4.

surssien parempaan kohdistamiseen. Helsingin hovioikeus ehdotti, että raja nostettaisiin vähintään neljään kuukauteen vankeutta, mutta katsoi, että raja voitaisiin nostaa niinkin korkealle kuin kuuteen kuukauteen vankeutta⁸⁵. Helsingin hovioikeuden tavoin Kouvolan hovioikeus katsoi, että raja tulisi nostaa neljään kuukauteen vankeutta, koska muuten järjestelmä saattaisi estää tavoitellun hyödyn itsessään liian rajoitetun soveltamisalan takia⁸⁶. Kouvolan hovioikeuden kannanotolle voidaan antaa sinänsä enemmän painoarvoa, koska Kouvolan hovioikeudessa toteutettiin jatkokäsittelylupajärjestelmän testaus työryhmän toimikauden aikana. Rovaniemen hovioikeus, jossa toteutettiin myös järjestelmän testausta, esitti rajan nostamista neljään kuukauteen vankeutta. Toisin kuin muut hovioikeudet Rovaniemen hovioikeus esitti konkreettisen perustelun nostamiselle. Hovioikeuden mukaan neljä kuukautta vankeutta on vakiintuneen rangaistuskäytännön mukaan tavanomainen rangaistus vähänkin vakavammissa rattijuopumus-, pahoinpitely ja omaisuusrikoksissa. Kyseiset rikokset muodostavat hovioikeuksissa suuren massan, minkä vuoksi olisi tärkeää, että tällaisia asioita koskevat ei-vakavasti otettavat valitukset tulisi olla lupatarpeen soveltamisalan piirissä. Hovioikeus jatkaa toteamalla, että lupa ei ole valituskielto ja kun luvanvaraisissa asioissa jatkokäsittelylupa myönnetään silloin, kun sille on perusteltu tarve⁸⁷.

Hallituksen esityksessä luparaja nostettiin neljään kuukauteen vankeutta, jollaisena se tuli edellä todetun mukaisesti 1.11.2011 voimaan tulleeseen lakiin. Hallituksen esityksessä rajaa perusteltiin Rovaniemen hovioikeuden tapaan sillä, että lupajärjestelmän piiriin saadaan rajalla riittävästi asioita. Törkeistä rattijuopumuksista annetut rangaistukset olivat suhteellisen usein neljä kuukautta. Tilastojen mukaan vuonna 2007 annetuista törkeää rattijuopumusta koskevista tuomioista 25 % oli vähintään kolme kuukautta vankeutta. Törkeää rattijuopumusta koskevat valitukset olivat hovioikeuksissa toiseksi suurin asiaryhmä heti pahoinpitelytuomioiden jälkeen⁸⁸.

Lupajärjestelmän selkeyttämiseksi lakiin tuli lisäksi säännös, jonka mukaan rangaistuksen ankaruutta arvioitaessa ei oteta huomioon vankeusrangaistuksen lisäksi tuomittuja seuraamuksia, kuten sakkoa. Säännöksellä poikettiin tietoisesti KKO 2008:38:ssa todetusta ran-

⁸⁵ Helsingin hovioikeus 2008, s. 4.

⁸⁶ Kouvolan hovioikeus 2008, s. 2.

⁸⁷ Rovaniemen hovioikeus 2008, s. 5.

⁸⁸ HE 105/2009vp, s. 30-31.

gaistuksen ankaruuden vertailun periaatteesta⁸⁹. Säännöstä voidaan arvostella, koska sen seurauksena rangaistuksen tosiasiallinen ankaruus ei tule huomioiduksi lupaedellytyksiä arvioitaessa. Järjestelmän toimivuuden kannalta rajausta on kuitenkin välttämätön. En myöskään katso, että kyseinen rajausta heikentäisi ratkaisevasti vastaajien mahdollisuutta hakea muutosta tuomioon. Vaikka rangaistuksen ohella olisi tuomittu oheisseuraamus, arvioi hovioikeus lupahakemusta käsitellessään asian kokonaisuudessaan ja lupa myönnetään silloin, kun sille on edellytykset.

Lakiin tullutta neljän kuukauden rajaa voidaan mielestäni pitää perusteltuna. Rikosasiat muodostavat suurimman osan hovioikeuksissa käsiteltävistä asioista. Jotta järjestelmällä voitaisiin saavuttaa sille asetetut tavoitteet, pitää järjestelmän piiriin saada riittävän suuri määrä asioita. Kansainväliset sopimukset mahdollistavat rikosasioiden kohdalla muutoksenhakuoikeuteen tehtävät poikkeukset⁹⁰. Muutoksenhakuoikeutta voitaisiin siis periaatteessa rajoittaa enemmänkin kuin mitä nyt on säädetty. Olennaista on kuitenkin muistaa se, että jatkokäsittelylupa ei rajoita muutoksenhakuoikeutta. Hovioikeudet tutkivat valituksen kaikissa järjestelmän soveltamisalaan kuuluvissa asioissa ja myöntävät jatkokäsittelyluvan, mikäli sen edellytykset täyttyvät.

Rikosasioita koskevista lupaedellytyksistä esitettiin kritiikkiä. Etenkin Virolainen on kritisoinut komiteamietinnöstä antamassaan lausunnossa ankarasti rikosasioita koskevaa rajausta. Virolainen on katsonut, että vastaajalla tulisi olla aina oikeus saattaa asia muutoksenhakutuomioistuimeen, kun hänet on tuomittu käräjäoikeudessa sakkoa ankarampaan rangaistukseen. Virolainen on perustellut kantaansa etenkin sillä, että Ruotsissa muutoksenhakuoikeutta ei ole rajoitettu sakkoa ankarammissa rangaistuksissa. Ongelmalliseksi Virolainen kokee myös sen, että jatkokäsittelylupa on asianosaiskohtainen ja katsoo, että järjestelmä toimisi paremmin, mikäli lupa olisi asiakohtainen⁹¹. Vastaavan kannanoton on tehnyt myös Suomen Asianajajaliitto⁹². Luvan asianosaiskohtaisuus on ongelmallinen sekä rikos- että riita-asioiden osalta.

Yleisesti ongelmalliseksi katsottiin, että lupatarve on tietyissä tapauksissa vastaajien osalta ankarampi kuin syyttäjän ja asianomistajan kohdalla. Tilannetta on kritisoinut Virolainen⁹³,

⁸⁹ KKO 2008:38 Käräjäoikeus tuomitsi vastaajan ehdolliseen vankeuteen. Vastaajan valituksesta hovioikeus alensi ehdollisen tuomion vankeuden pituutta ja tuomitsi sen ohessa sakkoa. Hovioikeuden katsottiin muuttaneen käräjäoikeuden tuomioita muutoksenhakijan vahingoksi.

⁹⁰ Euroopan ihmisoikeus sopimus 6 artikla, EIS 7. lisäpöytäkirja 2 artikla.

⁹¹ Virolainen 2008, s. 10-11.

⁹² Suomen Asianajajaliitto 2008, s. 4.

⁹³ Virolainen 2008, s. 10.

Jokela⁹⁴ ja eduskunnan oikeusapumies⁹⁵. Korkein oikeus katsoi omassa lausunnossaan, että erot vastaajan ja syyttäjän sekä asianomistajan valitusoikeudessa ovat ristiriitaiset. Korkein oikeus kuitenkin katsoi, että epäselvissä tilanteissa asia otettaisiin hovioikeudessa kuitenkin kokonaisuudessaan tutkittavaksi, minkä johdosta esitys on korkeimman oikeuden mukaan toteuttamiskelpoinen⁹⁶. Korkeimman oikeuden antamaa lausuntoa ylimpänä oikeusasteena ja hovioikeuksien toimintaa valvovana tahona voidaan pitää hieman outona. Kun ottaa huomioon sen, miten raskaasti muut lausunnon antajat ovat suhtautuneet eroon, olisi korkeimmalta oikeudelta odottanut perustellumpaa kannanottoa asiaan kuin toteamuksen, että ristiriita poistetaan sillä, että asiat otetaan täystutkintaiseen menettelyyn.

3.2 Jatkokäsittelyluvan myöntämisen lupaperusteet

Kun hovioikeus on vastaanottanut valituksen ja tutkinut sen, tulee hovioikeuden myöntää asialle OK 25a:11:n perusteella jatkokäsittelylupa, jos (1 kohta) ilmenee aihetta epäillä kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen aiheellisuutta, (2 kohta) kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä, (3 kohta) lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa on tärkeä myöntää asiassa jatkokäsittelylupa tai (4 kohta) luvan myöntämiseen on muu painava syy. Myöntämisperusteista käytetään vakiintuneesti termejä muutosperuste, tarkistusperuste, ennakkoratkaisuperuste ja muu painava syy -peruste.

Pykälän toisessa momentissa todetaan, että jatkokäsittelylupaa ei kuitenkaan tarvitse myöntää 1 kohdan nojalla yksinomaan näytön uudelleen arvioimista varten, ellei ole perusteltua aihetta epäillä kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella.

Komiteamietinnössä ja hallituksen esityksessä todetaan, että asianosaisten oikeusturvan kannalta on tärkeää, että luvan myöntämisen edellytykset ovat täsmällisiä ja tarkkarajaisia, mutta samalla perusteiden tulee olla sovellettavissa useisiin erilaisiin tilanteisiin⁹⁷.

Sekä komiteamietinnössä että hallituksen esityksessä on viitattu Ruotsin lainsäädäntöön, jossa on jatkokäsittelylupaa vastaava järjestelmä. Ruotsin järjestelmän tavoin, *muutosperuste* (11 §:n 1 momentin 1. kohta) katsotaan olevan tärkein lupaperuste. Lain esitöissä todetaan, että hovioikeuden päätehtävä on varmistua kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisu-

⁹⁴ Jokela 2008.2, s. 6.

⁹⁵ Eduskunnan oikeusapumies 2008, s. 6.

⁹⁶ Korkein oikeus 2008, s. 5.

⁹⁷ KM 2008:3, s. 74, HE 105/2009vp, s. 33.

desta, minkä johdosta jatkokäsittelylupa tulisi myöntää aina silloin, kun käräjäoikeuden ratkaisu on virheellinen. Lain säännöksessä lupa tulee myöntää aina, kun ilmenee aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta. Sanamuodolla on pyritty kiinnittämään huomio siihen, että ratkaisevaa on nimenomaisesti ratkaisun lopputulos. Sanamuodon perusteella luvan myöntämiskynnys on asetettu matalalle, mikä on sopuisuudessa lain tarkoituksen kanssa. Lupa tulisi käytännössä myöntää aina, kun herää edes epäily käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuudesta tai harkinta kohdistuisi oikeuskysymykseen tai rangaistuksen mittaamiseen, josta ei ole vakiintunutta käytäntöä⁹⁸.

Lupa tulee myöntää aina silloin, kun käräjäoikeuden ratkaisua rasittaa selvä virhe. Selvänä virheenä voidaan pitää vanhentuneesta rikoksesta annettua tuomiota, poikkeamista tapaukseen sovellettavasta rangaistusteikosta ja korvauksen tai vastaavan tuomitsemista suurempana kuin mitä on vaadittu. Rangaistuksen mittaamisen osalta lupaperusteen harkinnassa otetaan huomioon vakiintunut käytäntö. Silloin kun käsiteltävään tapaukseen ei ole vielä vakiintunutta käytäntöä, tulisi lupa useimmissa tapauksissa myöntää. Esitöissä viitataan tämän osalta etenkin uudistuneen lainsäädännön myötä kriminalisoituihin tekoihin. Henkilövahinkojen yhteydessä tuomittavien korvausten kohdalla hovioikeus voi muutosperustetta arvioidessaan kiinnittää huomiota Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan antamiin yleisiin suosituksiin, joiden perusteella yleensä määrätään henkilövahingoista aiheutuvat korvaukset. Silloin kun ratkaisun kohteena olevasta asiasta ei ole vakiintunutta oikeuskäytäntöä, tulee lupa myöntää. Tällöin ratkaisua ei rasita mikään ilmeinen virhe, mutta ratkaisun oikeellisuutta ei voida arvioida puuttuvien ratkaisua tukevien päätösten takia. Hallituksen esityksen mukaan ratkaisun oikeellisuutta, joka ei perustu vakiintuneeseen käytäntöön, voidaan aina epäillä siinä määrin, että asia tulee käsitellä uudelleen hovioikeudessa.

Lupajärjestelmän soveltamisalaan kuuluu paljon erilaisia asioita, minkä johdosta muutosperustetta joudutaan arvioimaan aina tapauskohtaisesti, jolloin jokaisen asian kohdalla tulee kiinnittää huomiota käsiteltävän asian tapahtumainkuvaukseen sekä oikeudellisiin kysymyksiin. Luvan myöntämisperuste voi liittyä sekä oikeus- että näyttökysymyksiin. Toisin sanoen lupaperustetta arvioitaessa kiinnitetään huomiota kaikkeen siihen, mitä ilmenee käräjäoikeuden tuomiosta, todistelusta sekä valituksesta ja mahdollisesta vastapuolelta pyydetystä vastauksesta. Hallituksen esityksessä on kuitenkin todettu, että arvioinnin perustana tulee yleensä olemaan vain käräjäoikeuden ratkaisun lopputulos, ratkaisun peruste-

⁹⁸ HE 105/2009vp, s. 60, myös Jokela 2010, s. 140.

lut sekä valituskirjelmässä esitetyt seikat⁹⁹. Hovioikeudella on jatkokäsittelylupaa ratkais- taessa käytössään myös käräjäoikeudessa annettu todistelu. Hallituksen esityksessä todetun perusteella vaikuttaa siltä, että lainsäätäjällä on katsottu, että pääsääntöisesti hovioikeuden ei tarvitse kuunnella tai käydä todistelua läpi lupaperustetta arvioidessaan, vaikka sille ei tie- tenkään ole estettä. Esitöiden mukainen kannanotto on mielestäni perusteltu. Mikäli kärä- jäoikeuden ratkaisussa olevat perustelut ovat niin heikot, että hovioikeuden tulisi esim. kuunnella todistajan antama lausunto lupaperustetta arvioitaessa, tulisi näissä tilanteissa mielestäni myöntää jatkokäsittelylupa suoraan. Tällaisessa tilanteessa voidaan katsoa pe- rustellusti, että käräjäoikeuden antaman ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta voidaan epäillä luvan myöntämisperusteen tarkoittamalla tavalla.

Muutosperusteen arvioinnissa harkinta perustuu siihen, kuinka todennäköisenä voidaan pitää sitä, että valituksessa ja käräjäoikeuden antamassa ratkaisussa ilmenevien seikkojen perusteella käräjäoikeuden antaman ratkaisun lopputulos on oikea. Mikäli tässä arvioinnis- sa ilmenee epävarmuutta, tulee jatkokäsittelylupa myöntää. Asianosaisten oikeusturvan johdosta lupaperuste on asetettu matalalle. Tätä toistetaan useasti hallituksen esityksessä. Luvan myöntämiskynnyksen asettaminen matalalle on perusteltua. Mikäli lupakynnys ase- tettäisiin yhtään esitettyä tiukemmaksi, voisi seurauksena olla vakavia oikeusturvaongel- mia. Ankaralla lupakynnyksellä voitaisiin ajautua uudestaan siihen tilanteeseen, että ratkai- sukäytäntö eri hovioikeuksissa vaihtelisi samaan tapaan kuin seulonnan käyttöönoton yh- teydessä tapahtui. Tässä tilanteessa jatkokäsittelyluvan todellinen käyttöönotto ja vaikutuk- set ilmenisivät vasta sen jälkeen, kun korkein oikeus olisi linjannut ratkaisukäytännön en- nakkopäätöksillä ja määrittänyt sen kynnyksen, milloin käräjäoikeuden ratkaisun oikeelli- suutta on horjutettu riittävästi. Sanotusta matalasta lupakynnyksestä huolimatta yhtenäinen soveltaminen eri hovioikeuksissa ei ole kiveen kirjoitettua, vaan alueellisia soveltamiseroja saattaa ilmetä tästä huolimatta. Asiaan palataan myöhemmin, kun käydään läpi korkeim- man oikeuden ratkaisuja ja eri hovioikeuksista saatuja tilastoja.

Silloin kun ratkaisun lopputulos on oikea, mutta ratkaisun perusteluissa on puutteita, hovi- oikeuksien ei ole välttämättä myönnettävä jatkokäsittelylupaa. Estettä luvan myöntämiselle ei kuitenkaan olisi, mikäli ratkaisun lopputulos olisi ilmeisesti oikea. Puutteellisten perus- teluiden kohdalla hovioikeudet voisivat päättää oman harkintansa mukaan luvan myöntä-

⁹⁹ HE 105/2009vp, s. 60.

misen tarpeesta. Lain esitöissä mainitaan esimerkinomaisesti, että lupa voidaan myöntää silloin, kun ratkaisu on ilmeisesti oikein, mutta sovellettu laki olisi virheellinen¹⁰⁰.

Toinen lupaperuste on ns. *tarkistusperuste* (11 §:n 1 momentin 2. kohta). Tarkistusperusteen kohdalla lupa on myönnettävä silloin, kun käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä. Hallituksen esityksen mukaan säännöstä sovelletaan myös niihin tapauksiin, joissa on riitautettu ainoastaan käräjäoikeudessa toimitetun todistelun arviointi. Tällaisessa tilanteessa valituksessa on vedottu sellaiseen todistelussa ilmenneeseen seikkaan, jota ei ole huomioitu käräjäoikeuden ratkaisun perusteluissa lainkaan ja sillä on saattanut olla vaikutusta ratkaisun oikeellisuuteen. Hallituksen esityksessä on käytetty ääriesimerkkinä sitä, että käräjäoikeuden ratkaisussa on todettu, että esitetyn todistelun perusteella syyte on katsottu näytetyn toteen eikä ratkaisua ole lainkaan perusteltu todistelun osalta. Vaikka ratkaisun lopputulos saattaisi sinänsä olla esitetyn todistelun perusteella oikea, hovioikeus ei voi arvioida ratkaisun oikeellisuutta lupaa myöntämättä, koska käräjäoikeus ei ole perustellut todistelusta tekemäänsä arviointia ratkaisussa. Lupa on myönnettävä myös silloin, kun ratkaisun perustelut ovat epäselvät.

Tarkistusperusteen kohdalla keskiössä on käräjäoikeuksien antamat tuomiot. Kuten usein on todettu, tuomioistuinlaitoksen pääpaino tulisi olla käräjäoikeuksissa, mikä lisää käräjäoikeuksille asetettuja vaatimuksia tuomioiden perustelemisen ja tarkkuuden suhteen.

Hyvin laaditulla ja tarkoin perustellulla käräjäoikeuden ratkaisulla on suuri merkitys. Ensinnäkin hyvä tuomio lisää kaikkien asianosaisten oikeusturvaa. Toiseksi hyvin laadittu ja oikean lopputuloksen sisältävä ratkaisu ehkäisee muutoksenhakuhalukkuutta. Se miten asianosainen, jolle ratkaisu on vastainen, kykenee hyväksymään annetun ratkaisun perustuu pitkälti siihen, miten käräjäoikeus on muotoillut ratkaisunsa. Jos käräjäoikeus on huomioinut ratkaisussaan kaiken todistelun ja arvioinut niiden vaikutuksen ja merkityksen perusteluissaan, kokevat asianosaiset helpommin saaneensa oikeutta myös vastaisen ratkaisun saatuaan. Hyvin perusteltu käräjäoikeuden ratkaisu estää myös turhien asioiden uudelleen käsittelyn hovioikeuksissa, koska jatkokäsittelylupaa ei tarvitse myöntää tarkistusperusteen johdosta. Luonnollisesti myös hyvin perusteltujen ratkaisujen kohdalla jatkokäsittelylupa voidaan myöntää jollain muulla neljästä lupaperusteesta.

Kolmantena lupaperusteena on *ennakkoratkaisuperuste* (11 §:n 1 momentin 3. kohta). Hovioikeuksien tulee myöntää jatkokäsittelylupa silloin, kun ratkaisulla on ennakkotapaus-

¹⁰⁰ HE 105/2009vp, s. 33.

luonne ja ratkaisulla voi olla merkitystä muiden samankaltaisten tilanteiden kannalta. Ennakkoperuste soveltuu erityisesti sellaisiin tapauksiin, joissa lakiteksti ei anna suoraa vastausta käsiteltävänä olevan tapahtumaketjun seurauksista eikä asiasta myöskään ilmeisesti olisi korkeimman oikeuden ennakkopäätöstä. Hovioikeuden ratkaisulla tällaisessa tapauksessa olisi oikeuskäytäntöä ohjaava vaikutus. Lupa on myönnettävä ennakkoratkaisuperusteella myös silloin, kun asiassa ei ole vakiintunutta käytäntöä, vaikka käräjäoikeuden antaman ratkaisun oikeellisuutta ei sinänsä olisi syytä epäillä.

Neljäntenä lupaperusteena on *muu painava syy* (11 §:n 1 momentin 4. kohta). Lupaperuste soveltuu esimerkiksi OK 31 luvussa säädettyihin purkuperustetilanteisiin. Painava syy voi ilmetä myös silloin, kun herää epäily siitä, onko käräjäoikeudessa sovellettu menettely täyttänyt esimerkiksi EIS:stä johtuvat vaatimukset. Menettelyvirheet voivat liittyä esimerkiksi todistajien tai asianosaisten kuulemisessa tapahtuneisiin virheisiin ja laiminlyönteihin. Esitöiden mukaan lupa voitaisiin tällaisissa tapauksissa myöntää, vaikka ratkaisun oikeellisuutta ei olisi sinänsä syytä epäillä. Etenkin menettelytapojen kohdalla perusteena olisi se, että varmistetaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeiden turvaamisesta sekä käräjäoikeudessa sovelletun menettelyn asianmukaisuudesta.

Lisäksi lupaperuste soveltuu etenkin sellaisiin tilanteisiin, joissa ratkaisulla on objektiivisesti arvioiden suuri merkitys valittajalle. Tällainen tilanne voi olla käsillä silloin, kun valittajana on henkilö, joka on tuomittu ensimmäistä kertaa rangaistukseen rikoksesta. Myös nuorten henkilöiden tekemien rikosten kohdalla lupa voitaisiin myöntää painavan syyn perusteella. Osa nuorena henkilönä tehdyistä rikoksista kuuluu lievempien rangaistusten johdosta jatkokäsittelyluvan piiriin. Joissakin tapauksissa nuorena henkilönä tehdystä rikoksesta tai muusta menettelystä seurannut korvausvelvollisuus voi olla asianosaisten maksukykyyn nähden huomattavankin korkea. Tällaisissa tilanteissa jatkokäsittelyluvan myöntäminen on perusteltua painavan syyn perusteella.¹⁰¹

Aikaisemmin on selvitetty sitä, että jatkokäsittelylupa on aina asianosaiskohtainen. Sellaisissa tilanteissa, joissa osa asianosaisista tarvitsee jatkokäsittelyluvan ja osa ei, voi olla perusteltua myöntää lupa sitä tarvitsevalle painavan syyn perusteella, vaikka muut lupaperusteet eivät välttämättä täytyisi. Asiayhteyden perusteella juttu saattaa kuitenkin tulla hovioikeuden käsiteltäväksi, joten luvan myöntämättä jättäminen ei välttämättä ole perusteltua. Niissä tilanteissa, joissa on epäselvää, kuuluuko asia jatkokäsittelylupajärjestelmän

¹⁰¹ HE 105/2009vp, s. 33, 61.

soveltamisalan piiriin, lupa voitaisiin myöntää painavan syyn perusteella ikään kuin varmuuden vuoksi.

Hovioikeuden arvioidessa jatkokäsittelyluvan myöntämistä muun painavan syyn perusteella, syyn ei tarvitse olla yhtä painava kuin silloin, kun haetaan muutosta korkeimmalta oikeudelta OK 30:3:n perusteella. Korkeimman oikeuden käytännön perusteella muutoshakulupa myönnetään vain harvoin painavan syyn perusteella. Silloin kun lupa on myönnetty, se on perustunut yleensä selvästi virheellisen, kohtuuttoman ja epäoikeudenmukaisen ratkaisun oikaisemisen tarpeeseen¹⁰². Hovioikeudessa lupa voitaisiin siis myöntää, vaikka selvää perustetta ratkaisun myöntämiselle ei olisi olemassa. Rajan asettaminen huomattavasti korkeimman oikeuden vastaavaa rajaa alemmaksi on erittäin perusteltua. Asianosaisten oikeusturvan kannalta sekä etenkin oikeuslaitokseen ja sen antamiin ratkaisuihin kohdistuvan yleisen kunnioituksen kannalta on tärkeää, että lupa voidaan myöntää muun painavan syyn perusteella. Koska asian käsittelyä ei tulla enää hovioikeuden kielteisen jatkokäsittelylupapäätöksen jälkeen jatkamaan, lukuun ottamatta niitä tilanteita, joissa korkein oikeus ottaa asian käsiteltäväkseen ja mahdollisesti palauttaa sen hovioikeuteen, oli tilanne, jossa painavalla syyllä ei ole perusteita, kestävä. Jatkokäsittelylupajärjestelmän käytännön toimivuuden kannalta on kuitenkin olennaista, että rajaa muun painavan syyn kohdalla ei aseteta liian alhaiseksi. Rajanveto niistä tilanteista, joissa perusteen painavuuden arviointi luvan myöntämisen kannalta on epäselvää, tulee varmasti korkeimman oikeuden arvioitavaksi.

Jokela on esittänyt, että lupaperuste olisi tullut nimetä muun painavan syyn sijasta *muuksi perustelluksi syyksi*. Jokela on perustellut näkemystään sillä, että luvan saamiselle ei tule vaatia mitään erityistä tai painavaa syytä, vaan lupa tulee myöntää aina silloin, kun siihen ilmenee perusteltua aihetta. Jokelan esittämä perusteltu syy saattaisi olla käytännössä parempi kuin laissa nyt oleva painava syy. Vaikka termeillä ei kielellisesti ole suurta eroa, niiden merkityssisältö muuttuu kuitenkin tarkan kielipillisen arvioinnin perusteella. Painava syy on aina melko subjektiivisesti arvioitava asia. Pelkkä painava syy ei mielestäni sellaisenaan saisi johtaa luvan myöntämiseen, ilman riittäviä perusteluja. Mikäli käsillä olisi jokin syy, jonka mukaan lupa tulisi myöntää, tulee valittajan vedota nimenomaan siihen ja perustella ne syyt, joiden johdosta näillä seikoilla on merkitystä lupaperustetta arvioidessa. Perusteltu syy terminä sisältäisi syyn subjektiivisen merkityksen valittajalle, mutta vaatisi jo suoraan riittävät perustelut sille, miksi lupa tulisi myöntää. Perusteltu syy sopi-

¹⁰² Jokela 2010, s. 141.

si mielestäni myös kielellisesti paremmin lain säännökseen, koska samaista perusteltu -vaatimusta käytetään myös 11 §:n toisessa momentissa.

OK 25a:11:n 2. momentissa säädetään, että jatkokäsittelylupaa ei tarvitse myöntää pykälän 1 momentin 1. kohdan nojalla yksinomaan näytön uudelleen arvioimista varten, ellei ole perusteltua syytä epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella. Momentin kohdalla on kysymys siitä, miten valituksessa esitettyihin suullista ja kirjallista todistelua koskeviin väitteisiin suhtaudutaan. Hallituksen esityksen mukaan kyseinen kohta on tarpeen, koska jatkokäsittelylupaperustetta arvioitaessa ei sovelleta OK 26 luvun hovioikeuden pääkäsittelyä koskevia säännöksiä¹⁰³.

Peruste jatkokäsittelyluvan myöntämiselle pelkästään todistelun riitautuksen perusteella on asetettu tarkoituksella korkeammaksi kuin muissa 11 §:n tarkoittamissa tilanteissa. Säännös soveltuu tosin ainoastaan niihin tilanteisiin, joissa riitautus koskee todistelun arvioinnin riitautusta. Sellaiset valitukset, joissa on todistelun riitautuksen lisäksi vedottu muihin seikkoihin, arvioidaan näiden perusteiden osalta kyseisiin lupaperusteisiin soveltuvien kohtien mukaan.

Todistelun riitauttamista koskevan väitteen kohdalla valituksessa esitettyjen seikkojen tulee olla sellaisia, että niiden perusteella syntyy perusteltu syy epäillä ratkaisun oikeellisuutta. Hallituksen esityksessä on nimenomaisesti todettu, että todistelun perustelematon riitautus ei johda siihen, että käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta olisi perusteltua aihetta epäillä¹⁰⁴. Mikäli myös pelkän todistelun riitauttamista koskevien valitusten kohdalla sovellettaisiin ”aihetta epäillä” -kynnystä, saattaisi lupakynnys ylittyä liian helposti. Korotettua lupakynnystä onkin perusteltu uskottavuusarvioinnin perusteella tehdyn ratkaisun luonteella. Hallituksen esityksen mukaan vastaanotetun näytön arvioinnin yhteydessä ei voida koskaan saavuttaa täyttä varmuutta, minkä johdosta ”aihetta epäillä” -kynnys on uskottavuustodistelun kannalta liian matala. Todistelua koskeva lupakynnys on olennainen osa järjestelmän tehokkuutta. Oikeudenkäyntien painopisteen tulee olla käräjäoikeuksissa. Tämän johdosta sellaiset asiat, joille ei myönnetä jatkokäsittelylupaa, olisivat yksinkertaisia. Hallituksen esityksessä lupakynnystä on pyritty legitimoimaan myös sillä, että jatkokäsittelyluvan hylkäävän päätöksen tekee aina kolme kokenutta ammattituomaria, joilla on

¹⁰³ OK 26 luvun 12 §:ssä säädetään pääkäsittelystä. Pääkäsittelyn yhteydessä hovioikeus kuulee asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanottaa muuta selvitystä. 15§:n mukaan tilanteessa, jossa pääkäsittelyn toimittaminen johtuu käräjäoikeuden tekemästä suullisen todistelun arvioinnista, todistelu otetaan tarpeellisin osin vastaan uudestaan.

¹⁰⁴ HE 105/2009vp, s. 62.

käytössään valituskirjelmän lisäksi muu oikeudenkäyntiaineistoa, jonka perusteella he pysyvät arvioimaan lupaperusteen olemassaolon ilman, että asianosaisten oikeusturva kärsii.¹⁰⁵

Hallituksen esityksessä oleva perustelu vaikuttaa sinänsä hyväksyttävältä, mutta siihen on hieman vaikea suhtautua täysin kriitikittä. HE:ssä nimittäin jatketaan edellä olevan kohdan jälkeen seuraavasti: ”on lähdetty siitä, että hovioikeus pystyy normaalitilanteessa kärjäoikeuden tuomion ja valituskirjelmän perusteella arvioimaan, onko mahdollista, että kärjäoikeus on arvioinut näyttöä siten, että valituksen perusteella on aihetta epäillä kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta”¹⁰⁶. Tämän jälkeen hallituksen esitys jatkuu toteamuksella: ”hovioikeus voi lupakysymystä harkitessaan kuunnella kärjäoikeuskäsittelyn aikana tehtyjä todistajien ja asianosaisten kertomuksia, jos siihen olisi poikkeuksellisesti aihetta”¹⁰⁷. Hallituksen esityksessä on lisäksi muutosperusteen perustelukohdassa todettu, että arvio kyseisen lupaedellytyksen kohdalla suoritetaan pääosin kärjäoikeuden ratkaisun ja valituksen sekä mahdollisesti valittajan vastapuolelta pyydetyn vastauksen perusteella. Hallituksen esityksen voidaan katsoa olevan tältä osin ristiriitainen oman sisältönsä suhteen ja epäilykset siitä, miten asianosaisten oikeusturva toteutuu silloin, kun he pyrkivät saamaan asiansa käsiteltäväksi eri lupaperusteilla, ovat perusteltuja.

Katsonkin, että kärjäoikeuden antamien ratkaisujen perustelujen lisäksi myös hovioikeuksien toimintaan tulee kiinnittää erityistä huomiota silloin, kun valitus perustuu ainoastaan näytön arvioinnin riitauttamiseen. Mikäli hovioikeudet eivät tutustu oikeudenkäyntimateriaaliin riittävästi etenkin pelkän todistelun riitauttamista koskevissa valituksissa, on hyvin mahdollista, että tämän seurauksena asianosaisille syntyy todellinen uhka siitä, että he eivät saa asiaansa tosiasiallisesti ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi siinä laajuudessa, mitä laki edellyttää. Hovioikeuksien omaksumalla käytännöllä on suuri merkitys siihen, kuinka suuret vaikutukset uudistuksesta voi seurata. Korkein oikeus tulee varmasti ottaa kantaa siihen, missä laajuudessa oikeudenkäyntimateriaali tulee tutkia todistelun arvioinnin riitautustapauksissa, ja se antaa näin ollen soveltamisohjeen hovioikeuksille. Riskinä on kuitenkin se, että jos korkein oikeus ei ota asiaan kantaa tai käytäntö tällaisten ratkaisujen antamisen jälkeen muuttuu jostain syystä hovioikeuksissa, ei hovioikeuden jatkokäsittelyluvan hylkääviä päätöksiä saada enää korkeimman oikeuden ratkaistavaksi.

¹⁰⁵ HE 105/2009vp, s. 34.

¹⁰⁶ *ibid.*

¹⁰⁷ HE 105/2009vp, s. 35.

Jokela on kritisoinut 2 momentin sanamuotoa. Hän on katsonut, että kielellinen ero ”aihetta epäillä” ja ”perusteltua aihetta epäillä” -vaatimuksilla on vähäinen. Hän katsoo myös, että näyttö- ja oikeudelliset kysymykset kytkeytyvät usein yhteen eikä näyttökysymyksille tulisi muutenkaan asettaa korkeampaa lupakynnystä kuin oikeudellisille kysymyksille. Jokelan näkemyksen mukaan kyseinen lainkohta on tarpeeton, tulkinnanvarainen ja osittain päällekkäinen 1 momentin kanssa¹⁰⁸.

Hallituksen esityksessä on käytetty kahta esimerkkiä valaisemaan säännöksen soveltamista¹⁰⁹:

Esimerkki 1. Vastaaja on tuomittu käräjäoikeudessa lievistä pahoinpitelystä sakkorangais-tukseen. Vastaajan ja asianomistajan käräjäoikeudessa esittämät kertomukset ovat olleet keskenään ristiriitaiset siltä osin, oliko juuri vastaaja syyllistynyt pahoinpitelyyn. Käräjäoi-keus on pitänyt asianomistajan kertomusta vastaajan kertomusta uskottavampana. Valituk- sessaan vastaaja vaatii ratkaisua muutettavaksi vain sillä perusteella, että hänen ja asian- omistajan kertomusten uskottavuudesta tehty arvio on virheellinen esittämättä mitään seik- koja, jotka tukisivat hänen käsitystään asiassa. Arvioitaessa sitä, onko perusteltua aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta, on ratkaisevaa se, millä perusteella käräjä- oikeus on tehnyt uskottavuusarviointinsa. Jos käräjäoikeuden näytön uskottavuuden arvi- ointia koskevat perustelut ovat seikkaperäiset, voidaan päätyä siihen, ettei valittajan väit- teestä huolimatta perusteltua syytä epäilyyn ole.

Esimerkki 2. Vastaaja oli kiistänyt käräjäoikeudessa syytteen rattijuopumuksesta ja väittä- nyt, että hän ei ollut kuljettanut autoa, vaan sitä oli kuljettanut toinen henkilö, jonka nimeä hän ei ollut muistanut ja kyseinen henkilö oli poistunut paikalta hakemaan apua, kun auto oli suistunut ojaan. Pian ojaan ajon jälkeen paikalle oli tullut todistaja, joka oli kertonut vastaajan istuneen lumihankeen ajautuneen ajoneuvon kuljettajan paikalla ja yrittänyt käynnistää autoa. Autossa ja paikalla ei ollut muita henkilöitä. Käräjäoikeus oli pitänyt to- distajan kertomusta vastaajan kertomusta uskottavampana ja katsonut vastaajan kuljetta- neen autoa ja tuominnut hänet rattijuopumuksesta. Vastaaja oli valittanut hovioikeuteen ja kiistänyt kuljettaneensa autoa sekä vaatinut itsensä ja vastaajan kuulemista hovioikeudessa. Tällaisessa tilanteessa ei ole tarvetta myöntää jatkokäsittelylupaa toimittaa pääkäsittelyä, ellei valittaja kykene perustellusti horjuttamaan käräjäoikeuden tekemän näyttöratkaisun oikeellisuutta niin, että hovioikeudella on perusteltu aihe ottaa todistelu uudestaan vastaan.

¹⁰⁸ Jokela 2010, s. 142.

¹⁰⁹ HE 105/2009vp, s. 62.

Hallituksen esityksessä käytetyt esimerkkitalanteet ovat selvästi sellaisia, joissa jatkokäsittelylupaa ei tarvitse myöntää. Esimerkeistä käy selvästi ilmi, että valituksessa ei ole esitetty perusteita sille, minkä johdosta todistelu olisi arvioitu sillä tavoin virheellisesti, että olisi perusteltu syy epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta. Esimerkeissä viitataan myös siihen, että yksi ratkaisevista tekijöistä lupaperustetta arvioitaessa on käräjäoikeuden antaman ratkaisun perustelut etenkin näytön arvioinnin ja niistä tehtyjen johtopäätösten osalta. Jos käräjäoikeuden ratkaisun perusteluissa on puutteita, tulee jatkokäsittelylupa myöntää, koska ratkaisun oikeellisuutta ei voida arvioida lupaa myöntämättä¹¹⁰.

Esimerkkejä perusteltaessa HE:ssä on todettu, että vuonna 2008 lähes viidennes kaikista hovioikeuksien käsittelemistä asioista koski pahoinpitelyjä ja rattijuopumuksia. Jatkokäsittelylupajärjestelmän voimaantullessa suuri osa näistä asioista olisi sen soveltamisalan piirissä. HE:n mukaan jatkokäsittelylupa voitaisiin evätä näitä asiaryhmiä koskevissa, seurauksiltaan vähäisissä jutuissa, kun ne kuuluvat nimenomaisesti 2. momentin piiriin. Asioissa esitetty todistelu on usein riitautettu puolin ja toisin, mutta jos käräjäoikeuden antaman näyttöratkaisun oikeellisuutta ei ole perusteltu syytä epäillä objektiivisen arvioinnin perusteella, ei jatkokäsittelylupaa tarvitse myöntää. Rajaamalla tällaiset asiat lupajärjestelmän piiriin, pystytään hovioikeuden resursseja kohdentamaan tarkoituksenmukaisesti.¹¹¹ Esityksessä olevat perustelut ovat lain tarkoituksen kannalta ymmärrettävät. Toisaalta tämänkin kohdan perusteella herää epäily siitä, kuinka laajasti hovioikeuksia kehoitetaan kielteisten jatkokäsittelylupapäätösten antamiseen resurssien kohdentamisen parantamiseksi.

Pelkästään suullista todistelua koskevien riitautusten arvioimista koskeva OK 25a:11.2 vaikuttaa olevan lain esitöiden kannalta yksi ristiriitaisimmista kokonaisuuksista. Perusteluissa korostetaan vuoroin asianosaisten erinomaista oikeusturvaa, mutta seuraavassa virkkeessä puhutaan lähes päinvastaista ja keskitytään ainoastaan resurssien parempaan kohdentamiseen. Hallituksen esityksessä olevaan epätasaisuuteen voi toisaalta olla syynä myös aikaisemmin sovelletun seulontamenettelyn ongelmat ja etenkin suulliseen pääkäsittelyyn järjestämiseen liittyvät ongelmatilanteet.

Lupaperusteet eivät välttämättä täyty kaikissa valituksessa vedotuissa kohdissa. Tämän johdosta hovioikeus voi myöntää jatkokäsittelyluvan koskemaan vain osaa käräjäoikeuden ratkaisusta (OK 25a:12). Jos valituksessa esitetyt muut seikat ovat riippuvaisia tästä yhdes-

¹¹⁰ KM 2008:3, s. 76.

¹¹¹ HE 105/2009vp, s.62.

tä asiasta, hovioikeus voi ratkaista kysymyksen näitä seikkoja koskevasta jatkokäsittelylupasta ratkaistessaan asiaa myönnettyiltä osin. Hovioikeudet voivat siis käytännössä rajoittaa tutkittavakseen ottamaa valitusta, mutta mikäli tässä yhteydessä käy ilmi, että edellytykset myös muiden valituksessa vedottujen asioiden osalta täyttyvät, hovioikeus voi laajentaa asiaa käsittelyn aikana. Säännös vastaa sisällöltään OK 30:3.2,1 kohtaa, jonka perusteella korkein oikeus voi rajoittaa valituslupan koskemaan vain osaa hovioikeuden ratkaisusta. OK 25a luvun säännöksellä ei kuitenkaan voida rajoittaa jatkokäsittelylupaa koskemaan vain tiettyä oikeudellista kysymystä toisin kuin korkeimman oikeuden kohdalla on säädetty OK 30:3,2,2:ssa.

Jatkokäsittelylupan myöntäminen koskemaan valitusta ainoastaan osittain voi johtaa siihen, että käräjäoikeuden antama ratkaisu saa osittaisen lainvoiman. Käytännössä hovioikeus voi siis rajoittaa jatkokäsittelylupan koskemaan pääasiasta riippuvaisen sivuvaatimuksen osalta tehtyä ratkaisua, kuten oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta, vahingonkorvauksen määrää tai ajokiellon pituutta. Rikosasioiden kohdalla lupa voitaisiin rajata koskemaan ainoastaan seuraamusta eli rangaistuslajin valintaa tai pituutta. Luvan osittaisen myöntämisen edellytyksenä on, että se osa, jolle lupa myönnetään, on täysin riippumaton muista valituksen kohteena olevista kysymyksistä.¹¹²

Lupaedellytykset voidaan käytännössä tiivistää pääperiaatteensa osalta lyhyesti siihen, että hovioikeuden on myönnettävä jatkokäsittelylupa aina, kun valituksen, mahdollisen vastapuolelta pyydetyn vastauksen, käräjäoikeuden tuomion ja muun oikeudenkäyntiaineiston perusteella ilmenee aihetta epäillä (oikeuskysymysten kohdalla) tai on perusteltua aihetta epäillä (näyttökysymysten kohdalla) käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta. Lupapäätöksen yhteydessä ei tehdä asiaratkaisua vaan prosessiratkaisu, jolla asia otetaan hovioikeuden täystutkintaiseen menettelyyn, jossa asiaratkaisu annetaan¹¹³.

¹¹² HE 105/2009vp, s. 63.

¹¹³ Tuula Linna on käsitellyt jatkokäsittelylupaa lyhyesti teoksessa Prosessioikeuden oppikirja, 2012, s. 173 ja Oikeusjärjestys osa III, s. 325. Linna on kirjoittanut, että jatkokäsittelylupaa koskeva vaatimus merkitsee sitä, että lupaa edellyttävissäkin asioissa on käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta koskeva tutkinta hovioikeudessa, mutta se toimitetaan tavallista kevyemmässä menettelyssä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston pohjalta ja suppeammassa, lupaperusteiden rajaamassa tutkinnassa. Linnan molemmissa teoksissa kirjoittama teksti voi antaa lukijalle virheellisen, suorastaan väärän kuvan, lupaperusteiden arvioinnista, koska lupaperustetta arvioitaessa kyseessä ei ole käräjäoikeuden tuomion oikeellisuuden tutkinta vaan se, onko toimitetun materiaalin perusteella ilmennyt aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta. Varsinainen käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden arviointi edellyttää jatkokäsittelylupan myöntämistä.

3.3 Menettely jatkokäsittelyluvan myöntämisen ja hylkäämisen kohdalla

Menettelyä, jolla jatkokäsittelylupa joko myönnetään tai hylätään käsitellään OK 25a luvun 13 – 18 pykälissä. Menettelyllä on vaikutusta, etenkin järjestelmän legitimoimisen kannalta, koska lupamenettelyllä on suuri vaikutus etenkin siihen, millainen kuva asianosaisille jää siitä, miten jatkokäsittelylupa-asiaa on käsitelty hovioikeudessa.

Luvun 13 §:ssä säädetään siitä, että hovioikeus voi tarvittaessa pyytää valittajan vastapuolta antamaan kirjallisen vastauksen valituksesta, ennen kuin hovioikeus ratkaisee asian. Vastauksen pyytämistä valittajalta tulee kuitenkin pääsäännön mukaan välttää siinä vaiheessa, kun jatkokäsittelyluvan myöntämisestä kokonaan tai osittain ei ole vielä päätetty. Vastauksen antamisesta aiheutuu turhia oikeudenkäyntikuluja ja toisaalta se pidentäisi myös asian ratkaisemista ja luvan hylkäävissä tapauksissa myös ratkaisun lainvoimaiseksi tulemistä. Vastauksen pyytäminen ennen lupa-asian ratkaisemista voidaan katsoa perusteluksi silloin, kun valituksessa on vedottu sellaiseen uuteen seikkaan, jota ei ole käsitelty käräjäoikeudessa eikä ole varmaa, voiko sanotulla asialla olla vaikutusta käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuteen. Niissä tilanteissa, kun vastausta pyydetään, on hyvä pyrkiä siihen, että mikäli jatkokäsittelylupa myönnetään, vastapuolelta ei ole enää tarvetta pyytää uutta vastausta luvan myöntämisen jälkeen.¹¹⁴

Silloin kun hovioikeus ratkaisee jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan asian, perustetaan ratkaisu OK 25a:14.1:n mukaan käräjäoikeuden ratkaisuun, valitukseen, mahdolliseen vastaukseen ja tarvittaessa myös muuhun oikeudenkäyntiaineistoon, jota on toimitettu kirjallisessa menettelyssä. Käytettävää materiaalia on käsitelty jo aikaisemmin, mutta selkeyden vuoksi on hyvä todeta myös tässä kohtaa, että hovioikeudella on mahdollisuus kuunnella myös esimerkiksi käräjäoikeudessa annettu suullinen todiste nauhoitteilta lupakysymystä ratkaistessaan. Edellä todetun mukaan niissä tilanteissa, joissa hovioikeuden pitää luvan myöntämistä arvioidessaan kuunnella todistajien antamia lausuntoja, lupa tulisi myöntää suoraan.

¹¹⁴ Jokela 2010, s. 145, myös LaVM 4/2010vp, s. 6: Vastauksen pyytämällä vastapuolelta turvataan vastapuolen oikeus tulla asiassa kuulluksi. Lakivaliokunta on viitannut lausunnossaan EIT:n ratkaisuun Mcalfe v. Malta 1.10.2009, jossa tuomioistuimien oli tosin välipäätösvaiheessa ottanut kantaa myös pääasiaan. Koska kyseinen ratkaisu ei mainitun välipäätöksen johdosta sovellu suoraan jatkokäsittelyluvasta säädettyyn, katsoi lakivaliokunta, että vastauksen pyytämättä jättäminen valittajan vastapuolelta ei voi johtaa hänen oikeuteensa tulla kuulluksi laiminlyömiseen. Lakivaliokunta on korostanut lausunnossaan sitä, että jatkokäsittelyluvan myöntäminen ei tarkoita sitä, että asia olisi ratkaistu miltään osin valittajan vastapuolen vahingoksi. Luvan myöntäminen tarkoittaa, kuten lupaedellytyksissä todetaan, että valituksen perusteella on herännyt epäily siitä, onko käräjäoikeuden asiassa antama ratkaisu sittenkään oikea. Lakiin otettu säännös siitä, että vastapuolta voidaan kuulla ennen luvan myöntämistä, voidaan nähdä tämän johdosta valittajan vastapuolen oikeuksia turvaavaksi, koska vastapuolelta voidaan tarvittaessa pyytää vastaus jo tässä vaiheessa.

Pykälän toisen momentin perusteella hovioikeus voi ratkaista lupa-asian ilman esittelyä. Lupa-asian ratkaiseminen ilman esittelyä tarkoittaa käytännössä sitä, että henkilö, joka muuten esittelisi asian kolmijäseniselle kokoonpanolle, katsoo, että lupa on myönnettävä, myöntää jatkokäsittelyluvan ja siirtää asian täystutkintaiseen menettelyyn. Niissä tilanteissa, joissa valmistelusta vastaava henkilö katsoo, että jatkokäsittelylupaa ei tule myöntää, hänen on esiteltävä asia kolmijäsenisen kokoonpanon kahdelle muulle jäsenelle ja annettava oma ratkaisuehdotuksensa. Luvun 18 §:n perusteella jatkokäsittelylupa on myönnettävä silloin, kun yksikin ratkaisukokoonpanon kolmesta jäsenestä on luvan myöntämisen kannalla. Jos yksikään kokoonpanon jäsen ei ole luvan myöntämisen kannalla esittelyn jälkeen, valitus hylätään. Lupajärjestelmän joustavuuden vuoksi on haluttu siis mahdollistaa se, että silloin kun luvan myöntämisen edellytykset täyttyvät, asia siirtyy hovioikeudessa OK 26 luvun mukaiseen käsittelyyn, ilman, että asiaa käsiteltäisiin enää laajemmassa kokoonpanossa. Jatkokäsittelyluvan myöntämisestä ilmoitetaan 15 §:n mukaisesti sekä valittajalle että valittajan vastapuolelle.

Kielteisen lupapäätöksen antaminen edellyttää asianosaisten oikeusturvan takaamiseksi jokaisen kolmen jäsenen kielteistä kantaa. Hovioikeuden on perusteltava kielteinen lupapäätös. Luvun 17 §:n mukaan perusteluista on käytävä ilmi, että:

- 1) kaikki 11 §:ssä säädetyt perusteet jatkokäsittelyluvan myöntämiselle on tutkittu;
- 2) jatkokäsittelylupaa ei ole myönnetty; ja
- 3) käräjäoikeuden ratkaisu jää pysyväksi.

Päätökseen on sisällytettävä selostus asianosaisten vaatimuksista ja vastauksista.

Lain esitöiden perusteella kielteisessä ratkaisussa tulee vain luettelonomaisesti todeta, että mikään neljästä lupaedellytyksestä ei ole täyttynyt, minkä vuoksi lupaa ei myönnetä ja käräjäoikeuden ratkaisu jää pysyväksi. Päätöstä ei tarvitse perustella tätä laajemmin. Lain esitöissä on todettu, että ratkaisu, jolla lupaa ei myönnetä, on luonteeltaan oikeudenkäyntiä koskeva ns. prosessiratkaisu, joka jättää käräjäoikeuden antaman ratkaisun voimaan. Koska kyseessä ei ole asiaratkaisu, jossa hovioikeus olisi ratkaissut asian tutkimisen jälkeen, ei hylkäävältä päätökseltä vaadita tarkempia perusteita¹¹⁵. Perusteluiden vaatimuksen on katsottu vastaavan korkeimman oikeuden perusteluista tilanteissa, joissa valituslupaa ei ole myönnetty.

¹¹⁵ KM 2008:3, s.79.

Kielteisen päätöksen kohdalla on kyse niin sanotuista fraasiperusteluista. Jokela on katsonut, että perusteluvollisuus jatkokäsittelylupien osalta on heikompi kuin se oli seulonnan osalta, joiden perustelemattomuutta on myös arvosteltu¹¹⁶. Yhdyn Jokelan näkemykseen siitä, että ensimmäisenä valitusasteena olevan hovioikeuden tulisi antaa kielteiselle ratkaisulle laajemmat perustelut, jotta menettelyä voitaisiin pitää hyväksyttävänä. Fraasiperusteluiden käyttäminen on ongelmallista etenkin ratkaisun uskottavuuden ja menettelyn legitimoimisen kannalta. Niissä tilanteissa, joissa valittaja katsoo, että hänellä on perusteltu oikeus saada asia hovioikeuden käsiteltäväksi, hänelle ilmoitetaan vain lakonisesti, ettei edellytyksiä ole.

Pykälän sanamuodon perusteella saattaa kuitenkin jäädä huomioimatta se, että kielteinen päätös edellyttää kaikki lupaperusteet on käyty läpi. Ratkaistessaan lupapäätöstä hovioikeudella on velvollisuus selvittää kaikkien lupaperusteiden olemassaolo. Vaikka valittaja olisi vedonnut valituksessaan vain yhteen lupaperusteeseen, hovioikeuden on tutkittava kaikkien perusteiden olemassaolo viranpuolesta.

Vaikka laissa säädetty perusteluvollisuus on tarkoitettu vähimmäistasoksi, josta voidaan poiketa¹¹⁷, on vaikea uskoa, että hovioikeudet tulisivat perustelemaan kielteisiä päätöksiä yhtään vähimmäistasoa laajemmin. Mikäli hovioikeudet alkaisivat perustella ratkaisujaan laajemmin, on vaarana, että laajempien perusteluiden johdosta kyseessä ei ole enää puhdas oikeudenkäyntiä koskeva prosessiratkaisu, vaan perusteluiden seurauksena kyseessä on asiaratkaisu, jollaista ei voida antaa ilman valituksen tutkimista. Laajempien perusteluiden seurauksena kielteisistä päätöksistä valitettaisiin korkeimpaan oikeuteen helpommin ja vedottaisiin siihen, että hovioikeus on tosiasiallisesti tutkinut asian ja ratkaissut sen, ilman jatkokäsittelyluvan myöntämistä, minkä johdosta asia tulisi palauttaa hovioikeuden käsiteltäväksi prosessivirheen johdosta. Sellaisissa tilanteissa, joissa hovioikeus tahtoo antaa laajemmat perustelut, tulisi mielestäni myöntää jatkokäsittelylupa ja antaa perustelut hovioikeuden antamassa asiaratkaisussa.

¹¹⁶ Jokela 2010, s. 147.

¹¹⁷ HE 105/2009vp, s. 65.

4. Korkein oikeus - tehtävä oikeuden kehittäjänä ja ratkaisujen arviointiperusteista

4.1 Lakisääteiset tehtävät ja valitusluvan myöntäminen

Korkein oikeus toimii Suomessa ylimpänä oikeusasteena¹¹⁸. Korkeimman oikeuden keskeisin tehtävä on toimia ylimpänä muutoksenhakuasteena, jonka käsittelemistä asioista valtaosan muodostaa valitukset hovioikeuden antamista ratkaisuksista¹¹⁹. Korkeimman oikeuden tehtävänä on myös valvoa alempia oikeusasteita sekä ulosottoviranomaisia. Korkein oikeus ei ole luonteeltaan samanlainen ns. normaali tuomioistuin kuin käräjä- ja hovioikeudet. Korkein oikeus valitsee tarkoin ne asiat, jotka se ottaa käsiteltäväkseen. Korkein oikeus toimii ennakkopäätöstuomioistuimena. Tässä tehtävässä korkein oikeus antaa ennakkoratkaisuja sellaisissa asioissa, joissa lakitekstistä ei suoraan ilmene se, miten lakia tulee soveltaa tai oikeustila on muuten epävarma. Tämä voi tarkoittaa sitä, että korkeimman oikeuden ratkaisulla esimerkiksi muutetaan vallitsevan oikeuskäytännön mukaista tulkintaa ja ohjataan muita lainkäyttäjiä soveltamaan jotain lainkohtaa tietyllä tavalla. Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisulla saatetaan myös vahvistaa jokin lain tulkintatapa. Tarkoituksena on pyrkiä yhtenäistämään oikeuskäytäntöä eri lainkäyttäjien keskuudessa. Ratkaisujen luonteesta seuraa, että korkeimman oikeuden voidaan katsoa kehittävän oikeusjärjestystä ja toimivan lainsäätäjän työn jatkajana¹²⁰.

Kun hovioikeuden antamasta ratkaisusta, muutosta haetaan korkeimmalta oikeudelta. Muutoksenhakijan on pyydettävä korkeimmalta oikeudelta OK 30:2:n mukaisesti valituslupa¹²¹. Valitusluvan myöntämiselle on asetettu tarkat vaatimukset OK 30:3:ssa. Valituslupa voidaan myöntää ainoastaan sellaisissa tilanteissa, joissa kyseinen valitusasia on lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden perusteella tärkeää saattaa korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Valituslupa voidaan myöntää myös asian aikaisemmassa käsittelyssä tapahtuneen oikeudenkäynti- tai muun virheen takia, jonka perusteella ratkaisu olisi purettava tai poistettava. Lisäksi valituslupa voidaan myöntää myös muun painavan syyn perusteella.

¹¹⁸ Perustuslaki 3.3§ ja 99 §, laki korkeimmasta oikeudesta 1 §.

¹¹⁹ Lappalainen – Frände 2007, s. 245.

¹²⁰ Lappalainen – Frände 2007, s. 225.

¹²¹ Tutkielman aiheen ja rajauksen johdosta tässä kohtaa käsitellään ainoastaan muutoksenhakua hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen. Rajauksen johdosta tutkielmassa ei käsitellä oikeudenkäymiskaaren 30a luvun mukaista ennakkopäätösvalitusta, koska tällaiset asiat eivät kuulu hovioikeuden soveltaman jatkokäsittelyluvan piiriin.

Korkein oikeus voi myöntää asialle valitusluvan kokonaisuudessaan valituslupahakemuksen mukaisesti tai vain osittain, niin että se koskee osaa hovioikeuden ratkaisua tai vain sellaista kysymystä, joka on tarpeen oikeuskäytännön ohjaamiseksi¹²². Korkeimman oikeuden luonteesta ennakkopäätöstuomioistuimena seuraa, että korkein oikeus rajaa valitusluvat koskemaan usein ainoastaan oikeuskysymyksiä eikä käsittele näyttökysymyksiä¹²³.

Hallituksen esityksessä 9/2005vp on todettu, että valitusluvan osittaisella myöntämisellä voidaan entistä tarkoituksenmukaisemmin kohdistaa korkeimman oikeuden käsittelemät asiat tärkeisiin ja keskeisiin ennakkopäätöskysymyksiin. Kun valituslupa myönnetään ainoastaan ennakkopäätösratkaisun kannalta olennaiseen osaan valituksesta, korkein oikeus voi ratkaisua antaessaan tukeutua asian aikaisemmassa käsittelyssä esitettyyn todisteluun, ilman että kyseistä todistelua on tarpeellista vastaanottaa uudestaan korkeimmassa oikeudessa¹²⁴.

Korkein oikeus käsittelee ja ratkaisee lainkäyttöasiat tavanomaisesti viiden jäsenen jaostossa, jolloin korkein oikeus on pääsääntöisesti päätösvaltainen (KKOL 6§). Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 9 ja 10 §:ssä on säännelty tapauskohtaisesti erilaisista kokoonpanoista. Silloin kun korkeimman oikeuden ratkaisu poikkeaa korkeimman oikeuden aikaisemmin omaksumasta oikeusperiaatteesta tai laintulkinnasta, asiaa ei voida ratkaista viiden jäsenen jaostossa (KKOL 7§). Tällaiset poikkeukselliset päätökset on käsiteltävä joko korkeimman oikeuden vahvennetussa jaostossa tai täysistunnossa. Laajennetun kokoonpanon käyttö on perusteltua myös silloin, kun ratkaisulla otetaan kantaa laajakantoiseen ja periaatteellisesti tärkeään lainkäyttöasiaan tai tällaiseen liittyvään oikeuskysymykseen (KKOL 8 §).

Korkein oikeus ratkaisee asiat yleensä kirjallisen valmistelun perusteella, mutta poikkeuksellisesti, korkeimman oikeuden niin katsoessa, asiassa voidaan toimittaa myös pääkäsittely. Suullisen todistelun vastaanottamiseen korkeimmassa oikeudessa on vain harvoin perusteita. Oikeudenkäynnin pääpainon tulisi olla kärjäoikeudessa, jossa tarvittaessa järjestetään suullinen pääkäsittely. Myös hovioikeuksissa on pyrittävä välttämään suullisen todistelun vastaanottamista ja jatkokäsittelyluvan säätämisen yhteydessä on painotettu vah-

¹²² OK 30:34 kohdan perusteella tilanteissa, joissa valituslupa on myönnetty ainoastaan osittain, valituslupa voidaan muilta osin siirtää ratkaistavaksi valituksen käsittelyn yhteydessä. Käytännössä korkein oikeus voisi myöhemmin ottaa tutkittavakseen myös laajemman osan valitusta, mikäli se osoittautuisi aiheelliseksi jo myönnetyn valitusluvan tutkimisen perusteella.

¹²³ Lappalainen – Frände 2007, s. 226.

¹²⁴ HE 9/2005 vp, s. 21.

vasti sitä, ettei edes hovioikeuksissa tulisi järjestää pääkäsittelyä, ellei se ole välttämätöntä. Mikäli suullinen pääkäsittely kuitenkin järjestetään sekä käräjäoikeudessa että hovioikeudessa, on enää harvoin tarvetta toimittaa suullista pääkäsittelyä korkeimmassa oikeudessa. Korkein oikeus rajaa valitusluvan koskemaan usein ainoastaan oikeuskysymystä, minkä vuoksi suullisten pääkäsittelyjen tarve on myös vähäinen¹²⁵.

4.2 Korkeimman oikeuden ratkaisujen tulkintateoriasta

Tutkielman tarkoituksena on arvioida korkeimman oikeuden ratkaisujen perusteella Suomessa tällä hetkellä vallitsevaa tilannetta jatkokäsittelyluvan soveltamisesta ja siitä, vastaako se lainsäätäjän tarkoitusta ja lain tekstiä. Ennen kuin voimme pureutua tarkemmin korkeimman oikeuden antamiin jatkokäsittelylupaa koskeviin ratkaisuihin, on perehdyttävä siihen, miten ja minkä johdosta tuomioistuimet tulkitsevat lakia sekä siihen, minkä sääntöjen vallitessa tuomarit soveltavat lakia ratkaisuja antaessaan.

Tuomioistuimessa tapahtuva menettely voidaan jakaa kahteen osioon 1) asian selvittämiseen ja tutkintaan eli *käsittelyyn* ja 2) asian ratkaisemiseen eli päätösharkintaan, *tuomitsemiseen*¹²⁶.

Asia tulee tuomioistuinlaitoksen käsiteltäväksi asianosaisten aktiivisen toiminnan perusteella. Asianosainen voi saattaa asiansa vireille kanteen, syytteen, hakemuksen tai valituksen perusteella noudattaen aineellisesta lainsäädännöstä seuraavia edellytyksiä. Oikeudenkäynnissä osapuolet esittävät vaatimuksia, jotka he tahtovat tuomioistuimen vahvistavan. Tuomioistuin on sidottu niihin vaatimuksiin, joita asianosaiset esittävät. Riita-asioiden kohdalla puhutaan *vaatimistaakasta* ja rikosasioissa *syytesidonnaisuussäännöstä*. Asianosaiset hankkivat ja esittävät vaatimustensa tueksi erilaista todistelua. Käsittelyvaiheessa tuomioistuin selvittää asianosaisten esittämät vaatimukset ja niiden tueksi esitetyn todistelun. Todistelun määrään ja sen jäsentämiseen vaikuttavat tapauksen riitaisuus, vaikeusaste sekä monimutkaisuus. Asianosaisten vaatimusten ja väittämien sekä toimitetun todistelun perusteella pyritään selvittämään, onko vireillepanon syynä ollut teko, tapahtuma tai syy tapahtunut tai olemassa. Kun asia on selvitetty ja tutkittu, *käsittelyvaihe* päättyy ja siirrytään ratkaisuvaiheeseen eli *tuomitsemiseen*.

Tuomitsemisessä tuomarin tehtävänä on arvioida vastaanottamansa todistelu ja ratkaista sen perusteella, mitä asiassa on tapahtunut ja antaa asiaa koskeva ratkaisu. Tuomioistuimil-

¹²⁵ Lappalainen – Frände 2007, s. 227.

¹²⁶ Virolainen – Martikainen 2010, s. 1.

la on ratkaisupakko, jos asia lain mukaan kuuluu tuomioistuimen soveltamisalaan. Silloinkin kun tuomioistuin on epävarma oikeudellisen ratkaisun antamisesta, ratkaisu on annettava ja sen on perustuttava voimassa olevaan lainsäädäntöön¹²⁷. Ratkaisupakko perustuu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukseen¹²⁸. Nimenomaiset ratkaisupakkoa koskevat säännökset on kirjattu OK 24:4, ROL 11:4 ja HLL 53§.

Ratkaisun perusteella tuomari joko vahvistaa kanteen tai hakemuksen mukaisen vaatimuksen oikeaksi tai hylkää sen kokonaan tai osittain. Antaessaan ratkaisun oikeudenkäynnissä esitettyyn oikeusväittämään lainsoveltaja perustaa ratkaisunsa Suomen voimassa olevaan lainsäädäntöön¹²⁹. Ratkaisu koostuu kahdesta osasta: tuomiolauselma, jossa lausutaan kanteen vaatimuksista, sekä tuomiolauselman perusteluista, joissa käydään läpi ne johtopäätökset, joilla tuomiolauselmaan on päädytty.

Lainsoveltajan tehtävänä on siis soveltaa abstraktia lainsäädäntöä konkreettiseen tapaukseen. Lainsoveltaja arvioi, vastaako oikeudenkäynnissä esitetty näyttö sellaista tilannetta, joka lain säännöksen perusteella johtaa johonkin oikeusseuraamukseen. Yksittäistapauksessa tuomarilla on toisin sanoen lainsoveltamistehtävä, jossa hän arvioi prosessissa esitetyn oikeusväittämän ja lakitekstin oikeustositseikasto – oikeusseuraamusrelaation välistä suhdetta¹³⁰. Takki on viitannut Kaarle Makkosen on käyttäneen mainitusta lainsoveltamistehtävästä termiä isomorfiatilanne. Arvioitavana on, voidaanko asiassa esitetyn näytön A perusteella katsoa, että teko B vastaa lain säännöksessä C mainittua oikeustositseikastoa, mikä johtaa lain säännöksessä C todettuun oikeusseuraamukseen D. Virolainen ja Martikainen ovat eritelleet lainsoveltamistehtävän neljään osaan¹³¹:

- 1) sovellettavien normien valinta ja niiden sisällön määrittäminen (normipremissiin asettaminen)
- 2) konkreettisten tosiseikkojen valinta (faktapremissin asettaminen)

¹²⁷ ks. Virolainen – Martikainen 2010, s. 4.

¹²⁸ Perustuslain 21 §:ssä säädetään, että (1 mom.) jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivästystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. (2 mom.) Käsitelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

¹²⁹ Iura novit curia -periaatteen mukaan tuomioistuimen on tunnettava laki. Tuomioistuimen on perustettava antamansa ratkaisu voimassa olevan lain säännösten perusteella. Sanotun periaatteen johdosta asianosaisten ei tarvitse vedota mihinkään aineellisen lainsäädännön kohtaan, koska tuomioistuimen tulee tuntea lain sisältö.

¹³⁰ Takki 1985, s. 68.

¹³¹ Virolainen – Martikainen 2010, s. 7.

- 3) normien ja faktojen välisen vastaavuuden toteamista tarkoittava oikeudellinen päättely (subsumptio) eli varsinainen lainsoveltaminen
- 4) johtopäätösten tekeminen eli subsumption tuloksesta riippuen joko kanteen (syytteen) hylkääminen tai hyväksyminen ja siihen liittyen oikeusseuraamuksen määrääminen

Yksinkertaisessa tapauksessa esimerkkinä lainsoveltamisesta, myös muualla kuin tuomioistuimessa, voidaan käyttää ansiotulon verotusta normaalitilanteessa, passin myöntämistä hakemuksesta, nopeusrajoituksen ylittämistä ajoneuvolla ja siitä seuraavaa sakkorangastusta tai lievää pahoinpitelyä seuraavaa rangaistusta. Aarnio nimittää näitä yksinkertaisia asioita rutiiniratkaisuiksi¹³². Rutiiniratkaisujen kohdalla tuomari voi ratkaista käsiteltävän asian arvioimalla tapauksessa esitettyä tapahtumainkulkua ja vertaamalla sitä lain säännöksessä olevaan oikeustositilanteeseen ja sen mukaiseen oikeusseuraamukseen. Rutiiniratkaisu on niin mekaaninen, että niihin ei voi sisältyä harkintaa eri ratkaisumahdollisuuksien välillä¹³³. Tällöin voidaan puhua lainsäädännön mukaisesta tyyppitapauksesta.

Tosielämässä tapahtumainketju, joka on saatettu tuomioistuimen arvioitavaksi, ei useinkaan ole näin yksinkertainen. Tapahtumainketju ei läheskään aina sovellu suoraan laissa esitettyihin tyyppitapauksiin, joiden varaan Suomen lainsäädäntö on rakennettu. Muissa kuin tyyppitapaustilanteissa lainsoveltaja ei pysty tällöin tuottamaan ratkaisua käyttämällä lakia mekaanisesti, jolloin ratkaisun perusteluissa ainoastaan viitataan sovellettavan lain sanamuotoon ja luetellaan ne kohdat, joihin ratkaisu perustuu. Monimutkaisempien tilanteiden kohdalla lainsoveltaja käyttää hyväkseen lain säännöksen merkityssisältöä ja soveltaa sitä kulloinkin käsiteltävään oikeustapaukseen¹³⁴. Koska lainsäädäntö on rakennettu tyyppitapausten varaan, edellytetään lainkäyttäjältä joustavuutta lainsoveltamiseen. Ilman tuomioistuinten mahdollisuutta joustavaan lainsoveltamiseen, ei pystyttäisi tuottamaan riittävän oikeusturvan takaavia ratkaisuja. Tulkinnallinen tilanne voi ilmetä silloin, kun ei ole selvää, mitä lakia tai lakeja ratkaistavaan asiaan tulee soveltaa. Sellaiset tilanteet, joita laissa ei ole huomioitu, saattavat nousta esille yllättäen eikä niihin voida jäädä odottamaan uutta säännöstä lainsäätämisen hitauden vuoksi. Tämän johdosta lainsoveltajalla on vastuu näiden asioiden huomioimisesta ja lainsoveltamisen joustavuuden toteuttamisesta.

¹³² Aarnio 1982, s. 13.

¹³³ Aarnio 1989, s. 158.

¹³⁴ Takki 1985, s. 70.

Lainsoveltaja voi tulkita säännöstä ainoastaan silloin, kun käyttäjällä on riittävä käsitys siitä, miten säännös käyttäytyy sen tarkoittamassa tyyppitilanteessa. Lainsoveltajan tekemän soveltamisen ja ”luovan” työn johdosta tällaisissa tapauksissa voidaan rutiiniratkaisun sijaan puhua harkintaratkaisusta¹³⁵ tai tulkintaratkaisusta¹³⁶. Tulkintaratkaisuista voidaan puhua myös silloin, kun laissa on aukko, eikä tuomarilla ole käytettävissään normia, joka soveltuu suoraan tapaukseen.

Kun lainsoveltaja joutuu tilanteeseen, jossa rutiiniratkaisun antaminen on mahdotonta, lainsoveltajan vastuu ratkaisunantajana korostuu. Perustuslain 3 § 2. momentin mukaan tuomiovaltaa Suomessa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet. Perustuslain 6 §:ssä todetaan, että kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä ja 21 §:ssä säädetään oikeusturvasta. Perustuslain 22 §:ssä todetaan vielä nimenomaisesti, että julkisen vallan, jota tuomioistuimet käyttävät, on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Vaikeissa tilanteissa tuomareiden on muistettava heitä suoraan lain perusteella velvoittavat säännökset. Tuomarit toimivat lain perusteella virkavastuun velvoittamina. Tuomareiden on myös ratkaisuja antaessaan perusteltava antamansa ratkaisu *tuomarinideologian* vaati-malla tavalla. Tuomarinideologia määrittää tuomarikunnan ja muiden viranomaisten yhteisesti hyväksymän oikeuslähdeopin, joka määrittää sallitut ratkaisuperusteet¹³⁷.

Aarnio on jäsentänyt tuomaria velvoittavien oikeuslähteiden avainryhmän seuraavasti: 1. laki, 2. systemaattiset lähtökohdat, 3. maan tapa, 4. lainsäätäjän tarkoitus ja lain ratio, 5. tuomioistuinratkaisut, 6. oikeusvertailevat argumentit, 7. oikeushistorialliset argumentit ja 8. oikeustiede¹³⁸. Aarnion tulkintaperusteet muodostavat vallitsevan käytännön vahvasti ja heikosti velvoittavien ja sallittujen oikeuslähteiden sisällöstä. Tulkintaratkaisua antaessaan tuomarit perustavat ratkaisunsa edellä mainittuihin oikeuslähteisiin¹³⁹. Tuomarin on noudatettava näitä oikeuslähteitä asiaa ratkaistessaan sen uhalla, että vahvasti velvoittavien lähteiden laiminlyönti voi johtaa tuomarin virkavastuun toteutumiseen. Heikkojen lähteiden laiminlyönnistä voi seurata ratkaisun muuttumiseen ylemmässä oikeusasteessa. Jos tuomari

¹³⁵ Aarnio 1982, s. 14.

¹³⁶ Virolainen – Martikainen 2010, s. 358-360.

¹³⁷ Siltala 2003, s. 189.

¹³⁸ Aarnio 1989, s. 217-218.

¹³⁹ Siltala 2003, s. 200-204. Siltalan esityksen mukaan yleisesti hyväksytty malli perustuu Aulis Aarnion ja Aleksander Peczenikin esittämiin oikeuslähdeopin malleihin. Siltala katsoo, että malli edustaa staattista lähestymistapaa. Siltala on arvostellut staattista lähestymistapaa siitä, että se ei pysty käsittelemään oikeusperiaatteita ja muita systeemiseltä ratkaisuarvoltaan vaihtelevia ratkaisuperusteita. Hän kritisoi mallia myös siitä, että se perustuu aikaan ennen Suomen liittymistä EIS:een ja EU:iin. Tutkielmassa noudatetaan kuitenkin Aarnion ja Peczenikin esittämää perustuvaa mallia. Vaikka malli perustuu aikaan ennen EIS:ää ja EU:ta, voidaan näistä seuraavat velvoitteet huomioida vahvasti ja heikosti velvoittavien oikeuslähteiden kohdalla.

laiminlyö heikosti velvoittavien oikeuslähteiden soveltamisen, ratkaisu ei täytä asianosaisille kuuluvaa oikeutta saada perusteltu päätös. Sallittujen oikeuslähteiden laiminlyönti ei johda siihen, että ratkaisu olisi virheellinen. Sallittujen lähteiden käyttämisellä tuomari voi kuitenkin parantaa ratkaisua, koska ne tarjoavat tukea etenkin vaikeiden ratkaisujen perusteluihin. Etenkin korkeimman oikeuden ratkaisujen arvioinnissa on huomioitava, että ratkaisun taustalla on käytetty usein huomattavasti laajempaa ja rikkaampaa aineistoa kuin ratkaisun perusteluista voi päätellä¹⁴⁰.

Korkeimman oikeuden ratkaisun perustana epäselvässä tilanteessa voi olla supistava tai laaventava tulkinta. Supistavan tulkinnan seurauksena lain soveltamisala voi kaventua siitä, mitä se on aikaisemmin ollut. Esimerkkinä voidaan käyttää vaikka sitä, että korkein oikeus muuttaa vakiintunutta käytäntöä siitä, milloin jokin teko luokitellaan törkeäksi pahoinpitelyksi. Ratkaisun seurauksena teot, joka ovat aikaisemmin johtaneet rangaistukseen törkeästä pahoinpitelystä, arvioidaan tavallisena kvalifioimattomana pahoinpitelynä. Supistavan tulkinnan vastakohtana voidaan pitää laaventavaa tulkintaa, jossa on kyse lakitekstin soveltamisen venyttämisestä. Lain säännös soveltuu tällaisen ratkaisun jälkeen laajempaan tunnusmerkistöön.¹⁴¹

Lainsoveltajan on tuotettava myös harkintaratkaisujen kohdalla ratkaisuja, jotka toteuttavat asianosaisten oikeusturvan, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että ratkaisut ovat ennustettavia ja oikeudenmukaisia. Korkeimman oikeuden harkintaratkaisujen kohdalla oikeusturvan toteuttamisen kannalta erittäin tärkeässä asemassa on ratkaisujen perusteleminen, koska korkeimman oikeuden ratkaisut vaikuttavat yksittäisen asian asianosaisia huomattavasti laajempaa joukkoa. Prejudikaatti ratkaisu voi muuttaa lain tulkintaa ja vaikuttaa sitä kautta koko yhteiskuntaan¹⁴². Aarnio on kirjoittanut perusteluvastuusta osuvasti, että perusteleminen on *ainoa* keino taata rationaaliselle pohjalle rakentuva oikeusturva yhteiskunnassa.

¹⁴⁰ Aarnio 1989, s. 247.

¹⁴¹ Aarnio 1989, s. 257-258.

¹⁴² Tuori 2000, s. 171-172, 203. Lainkäyttäjän ratkaisut kuuluvat oikeuden pintatasoon, joka on jatkuvan muutoksen kohteena. Jos korkeimman oikeuden ratkaisu kuitenkin saa vahvan prejudikaatin aseman ja ratkaisun mukaista oikeusohjetta ruvetaan soveltamaan pitkään, voi ratkaisun oikeusohje saada oikeusperiaatteen aseman ja sedimentoitua oikeuden pysyvään syvärakenteeseen. Tuori käsittelee oikeuden syvä- ja pintarakenteita perusteellisesti teoksessaan, mutta niitä ei ole aiheellista käsitellä mainintaa enempää tässä tutkielmassa.

4.3 Korkeimman oikeuden antamat ennakkopäätökset jatkokäsittelylupavasta

Tutkielmaa kirjoittaessa korkein oikeus on katsonut edellä olevien valituslupan myöntämisen edellytysten täyttyneen useamman kerran ja on antanut jatkokäsittelylupaa koskien 20 julkaistua ratkaisua ja neljä julkaisematonta¹⁴³. Ratkaisujen määrää voidaan pitää suhteellisen korkeana. Yleensä korkein oikeus antaa uudistuneesta laista ja sen tulkinnasta verraten vähän ratkaisuja, joiden perusteella pyritään ohjaamaan alempien tuomioistuinten lainsoveltamista ja yhtenäistämään ratkaisukäytäntöä. Aikaisemmin esitetyn perusteella jatkokäsittelylupa on kuitenkin ollut suhteellisen suuri muutos hovioikeusmenettelyyn. Pelkästään sillä perusteella, että korkein oikeus on antanut useita ratkaisuja, ei voida arvioida jatkokäsittelylupan onnistuneisuutta, vaan arviointi edellyttää ratkaisujen tarkempaa arviointia. Seulontamenettelyn käyttöönoton yhteydessä annettiin myös runsaasti korkeimman oikeuden ratkaisuja, joten suuri ratkaisumäärä ei ole siinä mielessä kovin yllättävää.

Korkeimman oikeuden antamista ratkaisuista 16 koskee kysymystä siitä, olisiko jatkokäsittelylupa tullut myöntää, kahdessa tapauksista on ollut kyse kielteisen lupapäätöksen perusteluista ja kolmessa¹⁴⁴ ratkaisussa on arvioitu jatkokäsittelylupan soveltamisalaan liittyvää kysymystä. Kuten lupaperusteita selvitettyä on todettu, muutosperusteen on odotettu olevan lupaperusteista tärkein. Korkeimman oikeuden antamissa ratkaisuissa muutosperuste on mainittu 13 lupan myöntämistä koskevan asian otsikossa. Tarkistusperustetta on arvioitu kuudessa asiassa, ennakkoratkaisuperustetta kolmessa asiassa ja muuta painavaa syytä kolmessa asiassa.

Tutkielman rajoitetun tilan vuoksi en voi käsitellä kaikkia korkeimman oikeuden antamia ratkaisuja tässä yhteydessä. Korkeimman oikeuden ratkaisujen käsitteleminen kokonaisuudessaan tuottaisi riittävästi materiaalia täysin oman tutkielman tekemiseen. Korkeimman oikeuden ratkaisuista 3 on koskenut jatkokäsittelylupan soveltamisalaa. Koska lain sovel-

¹⁴³ Julkaisemattomat ratkaisut, joita ei käsitellä tarkemmin tässä yhteydessä, ovat seuraavat. 947/2013 annettu 7.5.2013, muutosperuste saatavan vanhentumista koskevassa asiassa, 1023/2013 annettu 17.5.2013, jatkokäsittelylupan myöntämisen edellytykset pahoinpitelyä ym. koskevassa asiassa muutos-, tarkistus- ja muu painava syy perusteilla, 1941/2013 annettu 16.9.2013, jatkokäsittelylupan myöntäminen asuntokaupan hinnanalennusta koskevassa asiassa ja 700/2014 annettu 28.3.2014, kysymys jatkokäsittelylupan myöntämisen edellytyksistä, kun käräjäoikeus ei ollut ottanut huomioon toista rangaistusta tuomitsemaansa sakkorangaistusta alentavana seikkana eikä lausunut siitä, miksi näin meneteltiin, arviointi muutos- ja tarkistusperusteilla.

¹⁴⁴ KKO ratkaisussa KKO 2013:62 on arvioitu soveltamisalan lisäksi myös lupaperusteiden täyttymistä, minkä vuoksi kyseinen ratkaisu ilmenee tutkija käyttämässä tilastossa sekä lupaperusteiden että soveltamisalaan liittyen ratkaisujen kohdalla. Ratkaisuja on siis annettu 20 vaikka listan perusteella voisi saada sen käsityksen, että ratkaisuja on annettu 21.

tamisan merkitys on lain tavoitteiden saavuttamisen kannalta olennaista, käsittelen laajasti kaikkia kolmea ratkaisua. Myös lupaperusteiden arvioiminen on lain onnistumisen keskiössä. En kuitenkaan voi käsitellä kaikkia ratkaisuja ja lupaperusteiden kohdalla käsitellään lyhyesti vain neljää ensimmäistä KKO:n ratkaisua. Näistä ratkaisuista ilmenee hyvin korkeimman oikeuden näkemys jatkokäsittelyluvasta ja sen soveltamisesta. Lupapäätöksiä koskevat ratkaisut eivät välttämättä herätä lukijassa ensisilmäyksellä yhtä paljon mielenkiintoa kuin soveltamisalaa ja lupaperusteita koskevat ratkaisut. Ratkaisujen tarkempi tarkastelu osoittaa ratkaisut kuitenkin erittäin mielenkiintoisiksi. Lain ns. fraasiperusteluista poikkeaminen saattaa joskus olla erittäinkin aiheellista. Kuten perusteluja koskevassa luvussa on edellä todettu, fraasiperusteluista poikkeaminen voi johtaa tilanteeseen, jossa hovioikeus antaa ratkaisun, jolla on asiaratkaisun luonne. Korkeimman oikeuden ratkaisut epäävien lupapäätösten perusteluista ovatkin ensisijaisen tärkeitä, jotta hovioikeudet voivat poiketa fraasiperusteluista ilman, että vaarantavat ratkaisunsa oikeellisuuden ja altistumisen muutokselle korkeimmassa oikeudessa.

4.3.1 Jatkokäsittelyluvan soveltamisalaan liittyvät ratkaisut

Korkein oikeus on antanut jatkokäsittelyluvan soveltamisalaa koskien kolme ratkaisua, KKO 2013:35, 2013:44 ja 2013:45, joita käsitellään seuraavaksi:

KKO 2013:35: Käräjäoikeus on tuominnut A:n neljän kuukauden vankeusrangaistukseen. A:lle aikaisemmin tuomittu yhdyskuntapalvelu oli samalla tuomiolla muutettu 30 päiväksi vankeutta, koska A:n oli katsottu rikkoneen törkeästi palveluun kuuluvia velvollisuuksia. Jatkokäsittelyluvan tarvetta oli arvioitava mainittujen vankeusrangaistusten yhteenlasketun pituuden perusteella, joten A ei tarvinnut jatkokäsittelylupaa valittaessaan käräjäoikeuden tuomiosta.

Syytetty A oli tuomittu käräjäoikeudessa kahdesta pahoinpitelystä, rattijuopumuksesta sekä kulkuneuvon kuljettamisesta oikeudetta yhteiseen neljän kuukauden vankeusrangaistukseen. Vastaajan syyksi luettujen rikosten lisäksi käräjäoikeus oli muuntanut syyttäjän vaatimuksesta vastaajalle tuomitun suorittamatta olleen yhdyskuntapalvelun 30 päiväksi vankeutta vastaajan oltua palvelupaikalla päihtyneenä. Vastaaja valitti käräjäoikeuden antamasta ratkaisusta hovioikeuteen ja vaati, että hänelle myönnetään jatkokäsittelylupa ja asiassa toimitetaan pääkäsittely. A vaati valituksessaan, että häntä koskenut syyte hylätään kolmen kohdan osalta, tai rangaistusta alennetaan ja yhdyskuntapalvelua ei muunneta vankeudeksi. Hovioikeus totesi, että vastaaja tarvitsee jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole

tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin neljä kuukautta vankeutta. Hovioikeus katsoi, että lupaedlytykset eivät täyty tapauksessa ja hylkäsi vastaajan valituksen.

Vastaaja valitti asiasta korkeimpaan oikeuteen, joka myönsi asialle valitusluvan. Korkeimman oikeuden arvioitavaksi tuli kysymys siitä, tarvitsiko A jatkokäsittelyluvan valittaessaan kärjäoikeuden määräämästä yhdyskuntapalvelun muuntorangaistuksesta hovioikeuteen. Mikäli muuntorangaistus kuuluu jatkokäsittelyluvan soveltamisalaan, ratkaistavana on ollut myös se, perustetaanko arvio rangaistuksen ankaruudesta erikseen muuntorangaistuksen pituuden ja muista teoista syyksi luettujen rikosten rangaistusten osalta vai määräytyykö luvan tarve yhteenlasketun rangaistuksen perusteella.

Korkein oikeus on aloittanut tilanteen arvioinnin toteamalla, että rikosasioissa jatkokäsittelylupa tarvitaan silloin, kun vastaajaa ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin neljä kuukautta vankeutta eikä rangaistusta arviotaessa oteta huomioon vankeusrangaistuksen ohella tuomittua muuta rikosoikeudellista seuraamusta (OK 25a:6.1). Korkein oikeus on todennut, että pääsäännön mukaan arvio jatkokäsittelyluvan tarpeesta tehdään pelkästään rikosasiassa tuomitun vankeusrangaistuksen pituuden perusteella. Korkein oikeus on kiinnittänyt huomiota siihen, että jäännösrangaistuksen muuntaminen vankeudeksi (ehdonalaisen tai valvontarangaistuksen rikkominen) edellyttää aina jatkokäsittelylupaa, mutta lain säännöksessä ei ole nimenomaisesti säädetty mitään yhdyskuntapalvelun muuntamisesta vankeudeksi. Korkein oikeus on viitannut hallituksen esitykseen ja todennut, että rikosasioiden lupatarvetta koskevissa perusteluissa¹⁴⁵ yhdyskuntapalvelua muutettaessa vankeudeksi, lupatarve määräytyy sen vankeusrangaistuksen perusteella, joka muunnettaessa tuomitaan. Korkein oikeus katsoi, että jatkokäsittelyluvan soveltamisalan yhdenmukaisuuden vuoksi on perusteltua, että lakia tulee soveltaa yhdyskuntapalvelun muuntamista koskevissa asioissa samalla tavalla kuin jäännösrangaistuksen kohdalla. Korkeimman oikeuden näkemyksen perusteella myöskään sillä ei ole merkitystä muunnetaanko yhdyskuntapalvelu vankeusrangaistuksi palveluun kuuluvien velvollisuuksien rikkomisesta vai erillisen ehdottoman rangaistuksen tuomitsemisen johdosta. Korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan yhdyskuntapalvelun muuntorangaistusta koskeva asia kuuluu siis jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaan.

Ensimmäisen ongelman ratkaisemisen jälkeen korkeimman oikeuden on tullut ratkaista vielä kysymys vankeusrangaistuksen ankaruuden arvioimisen osalta. Kun muuntorangaist-

¹⁴⁵ HE 105/2009vp, s. 55.

tus koskee ehdollisen vankeuden tai nuorisorangaistuksen muuttamista uuden rikoksen johdosta, määrätään täytäntöön pantavasta rangaistuksesta ja uuden rikoksen perusteella tuomittavasta vankeusrangaistuksesta yhteinen vankeusrangaistus, mikä ei ole mahdollista yhdyskuntapalvelun muuntamisen yhteydessä¹⁴⁶. Lain esitöissä ei oteta kantaa miten rangaistuksen ankaruutta arvioidaan silloin, kun erillisestä rikoksesta tuomitun rangaistuksen yhteydessä tuomitaan myös yhdyskuntapalvelun muuntorangaistus.

Ratkaistessaan kysymystä korkein oikeus on maininnut jatkokäsittelylupajärjestelmän tavoitteena olevan selkeyden sekä asianosaisten että tuomioistuinten kannalta. Koska rikosasiassa lupatarve määräytyy tuomitun rangaistuksen ankaruuden perusteella, on vastaajien oikeusturvan ja yhdenmukaisen aseman perusteella johdonmukaista arvioida rangaistuksen ankaruutta vankeusrangaistusten yhteenlasketun pituuden perusteella. Koska vastaaja oli tuomittu tapauksessa hänen syykseen luetuista rikoksista 4 kuukauden vankeusrangaistuksen lisäksi yhdyskuntapalvelun muuntorangaistuksen osalta 30 päivän vankeusrangaistukseen, ei vastaaja A tarvinnut jatkokäsittelylupaa hakiessaan käräjäoikeuden ratkaisuun muutosta hovioikeudessa. Korkein oikeus palautti asian hovioikeuden käsiteltäväksi.

Korkeimman oikeuden päätöstä voidaan pitää onnistuneena molempien ratkaisujen osalta. Yhdyskuntapalvelun muuntorangaistukset vastaavat luonteeltaan sitä, mitä jäännösrangaistuksen tuomitseminen täytäntöön pantavaksi ehdottomana vankeutena on. Ratkaisu myös yksinkertaistaa järjestelmän soveltamisalaa. Ratkaisun perusteella yhdyskuntapalvelun muuntorangaistuksen kohdalla lupatarve arvioidaan OK 25a:6:n mukaan. Koska yhdyskuntapalvelu voidaan tuomita rikoslain 6:11:n perusteella enintään kahdeksan kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijaan, on olennaista, että lupatarve arvioidaan muunnetun rangaistuksen perusteella, eikä lupatarvetta rinnasteta jäännösrangaistukseen lupatarpeen osalta. Mikäli yhdyskuntapalvelun muuntorangaistus edellyttäisi aina jatkokäsittelylupaa, syntyisi tästä oikeusturvaongelmia, koska muuntorangaistus voi olla lähes kahdeksan kuu-

¹⁴⁶ Rikoslain 7 luku 1 §:n mukaan jos joku tuomitaan kahdesta tai useammasta rikoksesta vankeusrangaistukseen, tuomitaan rikoksista yhteinen vankeusrangaistus, jollei muualla toisin säädetä. 8 §:ssä säädetään, että henkilön, joka on tuomittu aikaisemmin nuorisorangaistukseen ja jolle olisi tuomittava uusi ehdoton rangaistus, kohdalla voidaan tuomita uudesta rikoksesta ja nuorisorangaistukseen johtaneesta rikoksesta yhteiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen. 7 §:ssä on mainittu, että aikaisemmin tuomittu yhdyskuntapalvelurangaistus ja valvontarangaistus voidaan ottaa huomioon uutta tuomiota alentavana tai lieventävänä seikkana. Yhdyskuntapalvelun muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa uutta rikosta tuomittaessa ei siis ole rikoslain 7 luvun perusteella mahdollista tuomita yhteisellä rangaistuksella.

kauden pituinen, jos muuntamisen perusteena oleva peruste syntyy välittömästi yhdyskuntapalvelun aloittamisen jälkeen¹⁴⁷.

Korkeimman oikeuden kannanotto rangaistuksen ankaruuden mittaamisesta on myös perusteltu. Vastajan kohdalla rangaistuksen ankaruuteen ei vaikuta se, koostuuko vankeute-
na määrätyn rangaistuksen pituus kahdesta eri rangaistuksesta vai yhdestä rangaistuksesta,
joka sisältää rangaistuksen kaikista syyksi luetuista teoista¹⁴⁸. Mikäli korkein oikeus olisi
päättänyt vastakkaiseen arvioon, olisi tuomiota voitu arvostella ankarasti.

KKO 2013:44: Valittajan muutosvaatimukset hovioikeudessa koskivat käräjäoikeudessa ha-
kemusasiassa käsitellyssä asiassa ainoastaan oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta.
Asiassa tarvittiin jatkokäsittelylupa. (Ään.)

Tapauksessa oli kyse hakemusasiassa käsitellyn asian oikeudenkäyntikuluista. B oli tehnyt
käräjäoikeuteen hänen ja W yhteisen lapsen asumisen muuttamista koskevan hakemuksen.
Asiassa oli käyty jo käräjäoikeuden valmisteluistunto, kun B peruutti hakemuksensa. Mo-
lemmat osapuolet B ja W vaativat vastapuolen velvoittamista korvaamaan hänelle asian
hoitamisesta aiheutuneet oikeudenkäyntikulut. Käräjäoikeus ratkaisi oikeudenkäyntikulu-
kysymyksen ja velvoitti B:n korvaamaan W:lle aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

B valitti käräjäoikeuden tuomiosta hovioikeuteen ja vaati W:n velvoittamista korvaamaan
hänelle käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut korkoineen.
Hovioikeus katsoi, että vaikka kysymyksessä oli hakemusasia, hovioikeuteen tehty valitus
koski oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta. Hovioikeus katsoi, että kun kyse oli
oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta, valituksen tutkiminen edellytti jatkokäsit-
telylupaa. Hovioikeus ei myöntänyt jatkokäsittelylupaa, koska luvan myöntämiselle ei ollut
aihetta.

B valitti hovioikeuden ratkaisusta korkeimpaan oikeuteen. B vetosi siihen, että kyse oli
hakemusasiaa eikä hakemusasioihin sovelleta jatkokäsittelylupaa. Mikäli asialle kuitenkin
vaadittaisiin jatkokäsittelylupa, B vaati sen myöntämistä ja oikeudenkäyntikuluasian rat-

¹⁴⁷ Frände 2005, s. 391-393: Kun yhdyskuntapalvelu peruutetaan, muutetaan suorittamattomat tunnit vankeudeksi samassa suhteessa kuin ehdoton vankeusrangaistus on muutettu yhdyskuntapalveluksi. Kun yhdyskuntapalvelu muutetaan vankeudeksi, on vähimmäismäärä vähintään neljä vuorokautta. Ehdottaman vankeuden sijaan yhdyskuntapalveluksi muutettu rangaistus noudattaa vuorokausi-tunti suhdetta. Mikäli vastaaja on tuomittu 30 vuorokauden vankeuden sijaan yhdyskuntapalveluun, on yhdyskuntapalvelua suoritettava 30 tuntia. Mikäli vastaaja on ehtinyt suorittaa yhdyskuntapalvelua 12 tuntia ennen yhdyskuntapalvelun muuntamista vankeudeksi, tuomitaan ehdotonta vankeutta 18 vuorokautta.

¹⁴⁸ Riikka Koulu on katsonut, että ratkaisu arvioida rangaistuksen ankaruutta kokonaisuutena on systemaattinen ja johdonmukainen. KKO:n ratkaisut kommentein I:2013, s. 308-309.

kaisemista korkeimmassa oikeudessa tai asian palauttamista takaisin hovioikeuteen. Korkeimman oikeuden kysymyksen asettelun keskiössä on se, vaaditaanko asiassa jatkokäsittelylupa.

KKO on aloittanut asian käsittelyn käymällä läpi jatkokäsittelylupaa koskevat säännökset sekä lain esityöt. KKO on todennut, että lain esitöiden perusteella lupajärjestelmää sovelletaan ainoastaan riita- ja rikosasioihin ja viitannut OK 25a:5-8:iin, joissa on rajattu milloin kyseiset asiat kuuluvat järjestelmän piiriin. Luvun 9 §:n 6 kohdassa on todettu, että lupajärjestelmää ei sovelleta OK 8 luvun säännösten mukaan käsiteltyihin asioihin, siis hakemusasioihin. OK 25a:10:n mukaan asiassa tarvitaan aina jatkokäsittelylupa, jos muutosvaatimus koskee ainoastaan oikeudenkäyntikuluja. Lain esitöissä on nimenomaisesti säädetty, että 10 §:n säännöstä ei sovelleta hakemusasioihin¹⁴⁹.

KKO:n arvioinnin alussa todetaan, että lain esitöiden perusteella lakia on tarkoitus soveltaa vain riita- ja rikosasioissa. Korkein oikeus katsoo kuitenkin luvun 5 – 10 §:ien rakenteen ja etenkin 10 §:n sanamuodon puoltavan sellaista tulkintaa, että pelkästään oikeudenkäyntikuluja koskeva asia kuuluu jatkokäsittelyluvan soveltamisalaan vaikka pääasia olisi käsitelty käräjäoikeudessa hakemusasiana (KKO:n ratkaisun kohdat 9 ja 10). KKO:n katsoo, että 10 §:n säännös on kirjoitettu yleiseen muotoon eikä siinä ole eroteltu mihin asiaryhmiin sitä sovelletaan. Säännöstä ei ollut myöskään lakia edeltäneessä komiteamietinnössä vaan se on otettu uutena hallituksen esitykseen. Hallituksen esityksen perustelut eivät ole KKO:n näkemyksen mukaan sopusoinnussa keskenään, minkä vuoksi hallituksen esityksen perusteluille ei tule antaa merkitystä säännöksen tulkinnassa (kohdat 11 ja 12). Kyseessä olevassa laintulkintatilanteessa arvio tulee perustaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin, asianosaisten yhdenvertaisen kohtelun sekä järjestelmän tarkoituksen ja johdonmukaisuuden varaan perustuvaan arviointiin. Perusoikeusmyönteisen tulkinnan mukaan järjestelmää ei tulisi kuitenkaan laajentaa tulkinnan perusteella siitä, mihin lakia on sen säätämisen yhteydessä tarkoitettu sovellettavan (kohta 13).

Oikeudenkäyntiasianosaiset eivät olisi yhdenvertaisessa asemassa, jos hakemusasiaa koskevat oikeudenkäyntikulut eivät vaatisi jatkokäsittelylupaa, mutta laajassa riita-asiassa, jossa kulut voivat nousta huomattavankin korkeaksi lupa vaaditaan aina, kun muutosta haetaan ainoastaan oikeudenkäyntikulujen osalta. KKO:n näkemyksen mukaan hakemusasioiden yleensä ei-taloudellisesti mitattavalla laadulla ei ole enää merkitystä, kun arvioin-

¹⁴⁹ Hallituksen esitystä ja perusteluja tältä osin on käsitelty edelle luvussa 3.1.

nin kohteena on pääasian sijasta toissijaisena vaatimuksena esitetyt oikeudenkäyntikulut. Korkein oikeus katsoi, että hakemusasian oikeudenkäyntikuluja koskeva kysymys kuului OK 25a:10:n soveltamisalaan ja asialle vaadittiin jatkokäsittelylupa. Koska käräjäoikeuden tekemä asiaratkaisu, oikeudenkäyntikulujen tuomitseminen valittajan vahingoksi, oli vaikiintuneen käytännön mukainen, ei käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ollut aihetta epäillä eikä muita lupaedellytyksiä ollut ilmennyt, korkein oikeus katsoi, että hovioikeuden päätöstä ei muuteta.

Korkeimman oikeuden ratkaisu syntyi äänestyksen perusteella ja kaksi oikeusneuvosta, Jokela ja Aarnio, vastustivat KKO:n enemmistön näkemystä. Jokelan lausunnon, johon Aarnio yhtyi, perusteella lain esitöiden perusteella on selvää, että jatkokäsittelylupaa sovelletaan ainoastaan riita- ja rikosasioihin. Lausunnossa korostettiin sitä, että asian kuulumisen jatkokäsittelyluvan soveltamisalaa ei tarkoita muutoksenhakuoikeuden rajoittamista, vaikka se supistaa asianosaisen oikeutta saada asia hovioikeuden täyteen tutkintaan. Lausunnossa korostettiin sitä, että jatkokäsittelyluvan soveltamisalan tulee olla tarkka, jotta asianosaisille on selvää, kuuluuko asia, johon muutosta haetaan, luvan soveltamisalaan. Tämän johdosta soveltamisalaa ei ole perusteltua laajentaa tulkinnalla. Tämän johdosta OK 8 luvun mukaan käsitellyssä hakemusasiassa ei tule soveltaa jatkokäsittelylupaa.

Mielestäni korkeimman oikeuden ratkaisua ei voida pitää onnistuneena. Korkeimman oikeuden enemmistön tulkinnan seurauksena jatkokäsittelyluvan soveltamisala ei enää vastaa sitä, mitä lakia säädettäessä on tarkoitettu. Lain esitöissä ja laissa itsessään hakemusasiat on selvästi rajattu soveltamisalan ulkopuolelle. Korkein oikeus on kuitenkin katsonut, että lain esitöiden epäjohdonmukaisuuden sekä lakitekstin ja sen jäsentämisen perusteella hakemusasian käsittelyyn perustuva oikeudenkäyntikuluvaatimus kuuluu jatkossa jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin. Mielestäni lain teksti ei kuitenkaan ole epäjohdonmukainen. Mikäli hallituksen esityksessä ei olisi huomioitu Helsingin HO:n kommenttia rakenteen epäselvyydestä, olisi korkeimman oikeuden kannanotto perustellumpi. Koska rakennettu kuitenkin muutettiin, epäjohdonmukaisuus poistui.

Korkein oikeus on sinällään esittänyt hyvät reaali maailman perusteet ratkaisulleen. Hakemusasioiden rajaaminen järjestelmän ulkopuolelle on kuitenkin ollut tietoinen ratkaisu. Korkeimman oikeuden ratkaisusta voi seurata vaara siitä, että lain soveltamisala tulisi myös jatkossa laajentumaan. On selvää, että jatkokäsittelyluvan seurauksena kaikkien erilaisten asioiden asianosaiset eivät välttämättä ole täysin samalla viivalla muutoksenhaun toteutumisen kannalta. Täytyy kuitenkin muistaa se, että jatkokäsittelylupa ei estä tai rajoi-

ta muutoksenhakua, vaan asia saadaan aina hovioikeuden tutkittavaksi, kun sille on perusteet.

Korkeimman oikeuden tehtävänä on tulkita lakia silloin, kun lain teksti ei anna suoraa vastausta. Mielestäni korkein oikeus on kuitenkin tässä tapauksessa ylittänyt sille asetetut tehtävät ja siirtynyt lainkäyttäjistä lain säätäjäksi. Korkein oikeus ole noudattanut oikeudenkäymiskaaren säännöksiä, kuten vahvasti velvoittavan oikeuslähteen kohdalla tulisi. Tutkijan näkökulmasta korkein oikeus on tulkinnut lain esitöitä tarkoitushakuisesti, ja mahdollistanut näin antamansa ratkaisun perusteltavuuden. Mikäli lupa-asioiden tulisi olla edes oikeudenkäyntikulujen osalta lain soveltamispiiristä, kuuluu päätösvalta tästä lainsäätäjälle. Ongelmalliseksi ratkaisun tekee mielestäni myös se, että se on tehty tavanomaisessa viiden jäsenen kokoonpanosta. Jotta korkeimman oikeuden ratkaisu ei saisi tutkijalta niin paljon kritiikkiä, olisi se tullut antaa laajennetussa kokoonpanossa tai täysistunnossa, koska kyseessä on selkeästi sellainen asia, jolla on periaatteellisesti suuri merkitys. Riikka Koulu on esittänyt ratkaisusta osittain erilaisen tulkinnan¹⁵⁰.

KKO 2013:45: Puolustaja vaati hovioikeudessa kärjäoikeuden tuomion muuttamista hänelle valtion varoista maksettavien palkkion ja kulujen korvauksen osalta asiassa, jossa hänen päämiehensä valitti pääasiassa tarvitsematta jatkokäsittelylupaa. Puolustaja tarvitsi jatkokäsittelyluvan. Korkein oikeus myönsi luvan ja otti puolustaja valituksen välittömästi ratkaistavakseen.

Tapauksessa oli kyse puolustajalle Y valtion varoista koskevien oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Tapauksessa Y:n päämies A valitti hovioikeuteen kärjäoikeudessa taposta ja huumausainerikoksesta saamastaan 9 vuoden vankeustuomiosta ja Y kärjäoikeuden kuluja koskevasta ratkaisusta. Y oli vaatinut hovioikeudessa, että hänelle puolustajan tehtävistä maksettava palkkio korotetaan kärjäoikeudessa vaaditun mukaiseksi. Y oli viitanut OK 25a:10:ään ja todennut, että hän ei tarvitse asiassa jatkokäsittelylupaa, koska muutosvaatimus koski pääasiaan liittyviä oikeudenkäyntikuluja. Koska A:lle tuomittu rangaistus oli ankarampi kuin 4 kuukautta vankeutta, A ei tarvinnut jatkokäsittelylupaa. Hovioikeus katsoi, että Y sen sijaan tarvitsi jatkokäsittelyluvan, koska hänen valituksensa koski

¹⁵⁰ Myös Koulu pitää ratkaisua poikkeuksellisenä. Kyseessä ei ole ollut lainsäädännön aukkotilanne vaan korkein oikeus on tulkinnallaan sivuttanut lain esityöt. Koulu on kuitenkin katsonut kannanoton olevan tarkoituksenmukainen. Koulu on kuitenkin katsonut, että korkeimman oikeuden perustelut eivät ole täysin vakuuttavia. Ja olisi toivonut korkeimmalta oikeudelta laajempia perusteluja. KKO:n ratkaisut kommentein I:2013, s. 368-369.

yksinomaan valtion varoista maksettavia kuluja. Hovioikeus katsoi, että lupaedellytykset eivät täyttyneet Y:n kohdalla ja hylkäsi hänen valituksensa.

Korkein oikeus myönsi Y:lle valituslupan. Korkeimman oikeuden ratkaistavana oli se, tarvitsiko asianajaja Y jatkokäsittelylupan, kun hänen päämiehensä ei tarvinnut lupaa. Jos Y tarvitsi jatkokäsittelylupan, arvioitavaksi tuli myös se, olisiko lupa tullut myöntää.

Korkein oikeus aloitti jatkokäsittelylupatarpeen arvioinnin selostamalla OK 25a:10:n sisällön, jonka mukaan muutosvaatimus, joka koskee ainoastaan oikeudenkäyntikuluja, valtion varoista maksettavia kuluja tai maksettavaksi tuomittua uhkasakkoa, edellyttää aina jatkokäsittelylupaa. Jatkokäsittely lupa on aina asianosaiskohtainen, joten lupatarve arvioidaan jokaisen asianosaisen kohdalla erikseen (kohta 4). Korkein oikeus katsoi, että valtion varoista maksettavan korvauksen kohdalla on kyse valtion maksuvelvollisuudesta, joka perustuu avustajan tai puolustaja tehtävien hoidosta. Avustaja tai puolustaja hakee muutosta omassa intressissään, minkä johdosta yhteys pääasiaan on vain vähäinen. Korkein oikeus jatkoi toteamalla, että käsiteltävässä asiassa yhteys pääasiaan puuttui kokonaan(kohta 5). Säännöksen sanamuodon perusteella edellytetään jatkokäsittelylupaa aina, kun muutoksenhaku koskee valtion varoista maksettavia kuluja. Myös lain esityöt ovat tukevat säännöksen yksiselitteisyyttä. Hovioikeus on voinut perustellusti päätyä ratkaisuunsa, että Y:n tarvitsee asiassa jatkokäsittelylupan(kohta 6).

Ratkaistavaksi jäi tämän jälkeen vielä se, olisiko Y:lle tullut myöntää jatkokäsittelylupa. Käräjäoikeus oli hylännyt Y:n vaatimuksen Y:n päämiehensä A kanssa Porissa käymän neuvottelun osalta. Käräjäoikeus katsoi, että tapauksessa ei ollut edes väitetty, että A olisi ollut Porin poliisivankilassa säilytettynä. Käräjäoikeus oli jatkanut toteamalla A:n olleen sijoitettuja esitutkintavaiheen ja asian vireillä ollessa Turun vankilassa tutkinta- tai vankeusvankina. Y oli hovioikeuteen laatimassaan valituksessa vedonnut siihen, että käräjäoikeuden tuomio oli perustettu vääriin tosiseikkoihin, koska A oli vapautunut vankilasta, minkä jälkeen hän asui Porissa, jossa sanottu neuvottelu oli käyty (kohta 7).

Korkein oikeus katsoi, että valituksessa esitettyjen seikkojen valossa käräjäoikeuden tuomion oikeellisuutta oli aihetta epäillä Y:n kulujen korvaamista koskevin osin. Korkein oikeus katsoi, että Y:lle tuli myöntää jatkokäsittelylupa OK 25a:11.1,1:n mukaan muutosperusteella (kohdat 8-10). Korkein oikeus ei palauttanut asiaa kuitenkaan hovioikeuteen, vaan otti asian välittömästi ratkaistavakseen. Korkein oikeus hylkäsi hovioikeuden päätöksen ja myönsi asialle jatkokäsittelylupan. Korkein oikeus muutti käräjäoikeuden ratkaisua

siltä osin, kun Y:n vaatimat kulut oli hylätty ja tuomitsi ne maksettavaksi valtion varoista(kohdat 11-13 ja tuomiolauselma).

Korkeimman oikeuden antama ratkaisu on hyvin perusteltu ja aineelliselta sisällöltään oikea. Sinällään on hieman yllättävää, että valtion varoista maksettavia kuluja koskeva ratkaisu on otettu korkeimman oikeuden ratkaistavaksi, koska näitä koskevaa muutoksenhakusäännöstö on verrattain yksiselitteinen. Toisaalta korkeimman oikeuden on saattanut olla perusteluta ottaa kantaa siihen tilanteeseen, jossa kulujen korvaamisen lisäksi on valitettu myös itse pääasiasta, eli tapauksessa vankeustuomioon johtaneesta taposta ja huumausainerikoksesta.

Korkein oikeus on viitannut perusteluissaan lain säännöksen lisäksi lain esitöihin sekä etenkin näiden yksiselitteisyyteen. Korkeimman oikeuden ratkaisulla on vahvat perusteet niin vahvasti kuin heikosti velvoittavien oikeuslähteiden perusteella.

4.3.2 Jatkokäsittelyluvan lupaperusteisiin liittyvät ratkaisut

Korkein oikeus on arvioinut jatkokäsittelyluvan myöntämisperusteiden olemassaoloa useassa tapauksessa. Lupaperusteita arvioidessaan korkein oikeus on katsonut, että lupa olisi tullut myöntää 12 tapauksessa¹⁵¹. Valikoin tähän osioon vain muutaman näistä ratkaisuista rajoitetun tilan vuoksi. Pyrin valitsemaan esimerkkitapaukset mahdollisimman erilaista asioista, jotta lukija saa käsityksen siitä, kuinka lupapäätöksen arvioinnin vaikeusaste vaihtelee asiakohtaisesti.

Ensimmäiset neljä jatkokäsittelylupaa koskevaa ratkaisua annettiin 29.2.2012. Näiden ratkaisujen kursorisella tutkimisella voidaan arvioida sitä, millaisena korkein oikeus näki jatkokäsittelylupaa koskevan sääntelyn välittömästi sen voimaan tulon jälkeen. Ratkaisu KKO 2012:25 koski käräjäoikeuden antamaa tuomiota törkeästä rattijuopumuksesta. A:n syyksi luettu rikos oli tehty A:n aikaisemmin saaman törkeää rattijuopumusta koskevan tuomion koeajan loppupuolella. Käräjäoikeus tuomitsi A:n 60 päivän vankeusrangaistukseen, mutta katsoi aikaisemman rikollisuuden estävän rangaistuksen tuomitsemisen ehdotomana vankeutena ja määräsi sen sijasta 60 tuntia yhdyskuntapalvelua. A oli katsonut hovioikeuteen laatimassaan valituksessa, että hänelle tuomittu rangaistus oli teko ja rangaistuskäytäntö huomioon ottaen liian ankara. Hovioikeus ei myöntänyt jatkokäsittelylu-

¹⁵¹ Jatkokäsittelylupa on myönnetty tapauksissa KKO 2012: 27, KKO 2012:28, KKO 2012:44, KKO 2012:83, KKO 2013:30, KKO 2013:39, KKO 2013:42, KKO 2013:45, KKO 2013:62, KKO 2013:68, KKO 2013:101 ja KKO 2014:4. Lupaa ei ole myönnetty ratkaisuisissa KKO 2012:25, KKO 2012:26, KKO 2012:31, KKO 2012:33 ja KKO 2013:66

paa. Korkein oikeus arvioi jatkokäsittelyluvan myöntämistä muutos- ja ennakkoratkaisu perusteilla. Muutosperusteen edellytyksiä arvioitiin paljon (kohdat 13-22), ja niiden perusteella KKO katsoi, että muutosperusteen edellytykset eivät täytyneet. Ennakkoratkaisuperustetta koskeva arvio oli lyhyt ja siinä todettiin, että perusteita ei ollut.

Korkeimman oikeuden ratkaisun voidaan katsoa olevan melko pitkä, koska itse ratkaistava asia ei ole ollut monimutkainen. Ratkaisun pituus perustuu kuitenkin siihen, että korkein oikeus on käsitellyt muutosperustetta perusteellisesti ja pyrkinyt tällä selvästi vahvistamaan lain sisältöä sekä legitimoimaan esitöiden aseman jatkokäsittelylupaa sovellettaessa. Ratkaisulla vahvistettiin myös se, että vaikka lupakynnys on tarkoitettu matalaksi, jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytykset eivät täyty kovin helposti, jos annettu rangaistus on vakiintuneen käytännön mukainen eikä ratkaisun oikeellisuutta yritetä horjuttaa useammilla kuin yksittäisillä eriävillä ratkaisuilla¹⁵².

Ratkaisussa KKO 2012:26 oli kyse perusteettoman edun palautukseen liittyvästä asiasta. Tapauksessa A oli tallettanut pankkiin käteistä rahaa. Pankki katsoi, että pankkivirkailijan virheen johdosta tilille oli merkitty talletetuksi virheellisesti 8 550 euroa 4 450 euron sijasta. Pankki oli nostanut tilille virheellisesti kirjatun suorituksen 4 100 euroa. A vaati käräjäoikeudessa pankkia suorittamaan hänelle perusteettoman edun palautuksena nostetun summan 4 100 euroa. Asiassa käytiin pääkäsittely käräjäoikeudessa, jossa todisteluna esitettiin pankin turvakameran tallenne asiakastapahtumasta, pankin kassalaskurin nauha sekä kuultiin pankkivirkailijaa, A:ta ja hänen puolisoaan B:tä sekä kantajan pyynnöstä asiaa tutkinutta poliisia. Käräjäoikeus arvioi näytön perusteellisesti ratkaisussaan ja katsoi, että talletuksen määrässä oli tapahtunut virhe ja hylkäsi A:n kanteen. A valitti hovioikeuteen ja vetosi siihen, että käräjäoikeus oli arvioinut näytön virheellisesti eikä ratkaisun oikeellisuutta voitu arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä (tarkistusperuste). Korkein oikeus käsitteli tapahtumainkulkua laajasti ja aloitti arviointinsa sillä, mistä lupaperusteesta asiassa oli kysymys. Korkein oikeus katsoi, että A:n valituksessaan vetoama tarkistusperuste ei sovellu tapaukseen. Korkein oikeus jatkoi toteamalla, että hovioikeuden on huomioitava luvan myöntämistä arvioidessaan kaikkien lupaperusteiden olemassaolo *ex officio*. A:n valituksessa oli tosiasiallisesti kyse muutosperusteesta. A ei ollut perustellut juurikaan, miten näyttö oli arvioitu virheellisesti, vaan vaati näytön uudelleen arviointia. A oli vedonnut valituksessaan turvakameran katvealueisiin. Korkein oikeus on katsonut, että huomioiden käräjäoikeuden selostus turvakamerasta ja sen perusteella tehdyistä huomioista, kärä-

¹⁵² ks. myös KKO:n ratkaisut kommentein I:2012, s. 198-209.

jäoikeuden johtopäätökset eivät ole muista todisteista tehtyjen johtopäätösten kanssa ristiriidassa. Lupaedellytysten täyttyminen edellyttää, että valituksen perusteella voidaan epäillä kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta. Korkein oikeus katsoikin, että valituksen perusteella ei ollut syytä epäillä kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta. Hovioikeus ei ollut menetellyt asiassa virheellisesti ja korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden ratkaisua.

Korkein oikeus oli tässäkin tapauksessa ottanut ratkaistavakseen yksinkertaisen tapauksen. Kärjäoikeuden antaman ratkaisun perustelut olivat laajat ja näytön arviointi oli suoritettu erittäin tarkasti. Yksi olennainen syy ratkaistavaksi ottamiselle on ollut se, että korkein oikeus on katsonut, että hovioikeuden tulee luvasta päättäessään ottaa huomioon kaikki lupaedellytykset. Pasi Pölönen on kommentoinut ratkaisua ja katsonut, että se korostaa kärjäoikeuden ratkaisujen perusteluita. Hyvin laadittu ja perusteltu ratkaisu ehkäisee muutoksenhakua. Jos ratkaisu kuitenkin muutoin vaikenee laajoista perusteluista huolimatta jostain relevantista seikasta, jolla voi olla vaikutusta ratkaisun oikeellisuuteen, tulee jatkokäsittelylupa myöntää¹⁵³.

Ratkaisussa KKO 2012:27 oli kyse eri liikennerikoksista annetusta tuomiosta, jossa kärjäoikeus tuomitsi A:n rangaistukseen, vaikka A oli kiistänyt ajaneensa autoa. A oli kärjäoikeudessa tunnustanut omistavansa syytteessä mainitun auton, mutta olleensa syytteessä mainittuna ajankohtana kuorma-auton kyydissä toisella paikkakunnalla. Kärjäoikeus oli kuullut todistajana auton pysäyttäneitä poliisia, joka oli kertonut, että ajoneuvoa oli kuljettanut 30-vuotias mies ja autossa olleen matkustajia. Todistaja ei pystynyt kuitenkaan sanomaan muuta kuin, että kuljettajan ikä ja sukupuoli täsmäsivät syytetyyn. Kärjäoikeus katsoi syytteen toteen näytetyksi todistajan lausunnon, syyttäjän tapahtumapaikasta näytämien valokuvien ja kartan perusteella sekä sen johdosta, että A ei pystynyt sanomaan, kuka autoa oli ajanut, milloin se oli lainattu ja milloin se oli palautettu hänen hallintaansa. A valitti tuomiosta hovioikeuteen. A vetosi siihen, ettei ollut kuljettanut autoa ja että näyttö ei ollut riittävä hänen tuomitsemiseen. A vaati pääkäsittelyn järjestämistä hänen ja todistajan uudelleen kuulemiseksi. Hovioikeus tutki lupaperusteet ja katsoi, etteivät luvan myöntämisen edellytykset täyttyneet.

Korkeimman oikeuden ratkaistavana oli se, olisiko A:lle tullut myöntää jatkokäsittelylupa. Korkein oikeus katsoi, että lupaperuste tuli arvioida muutosperusteella. Valituksessa oli

¹⁵³ KKO:n ratkaisut kommentein I:2012, s. 212.

riitautettu myös näytön arviointi, jota koskee OK 25a:11.2:n mukaisesti korkeampi lupakynnys. Korkein oikeus on todennut, että rikosasiassa syyttäjän on näytettävä toteen ne seikat, joihin hänen vaatimuksensa perustuu. Syytetyn voidaan joissain tilanteissa edellyttää selvittävän niitä seikkoja, joihin hän vetoaa puolustukseensa, ilman että syyttömyysolettamaan ja itsekriminointisuojaan puututaan. Syyttäjän esittämä näyttö voi siis vaikuttaa siihen, kuinka laajasti syytetyn on perusteltava kiistämisperusteitaan. Korkein oikeus viittasi kahteen¹⁵⁴ EIT:n antamaan ratkaisuun, joissa on käsitelty syytetyn kohdalla käännettyä todistustaakkaa. Korkein oikeus katsoi, ettei asiassa ollut selvää, oliko syyttäjä esittänyt syytteensä tueksi niin vakuuttavaa näyttöä, että se edellyttäisi A:lta laajempia perusteluja hänen kiistämislleen. Syyttäjän näyttö koostui siis lähinnä siitä, että todistajana kuultu poliisi muisti, että autoa ajoi 30-vuotias mies. Korkein oikeus katsoi, että A:n valituksen perusteella oli aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta jo pelkästään syyttömyysolettaman johdosta, minkä vuoksi lupa voitiin myöntää muutosperusteella. Korkein oikeus katsoi, että valituksen perusteella myös näytön arviointia oli horjutettu niin, että myös korotettu lupaedellytys täyttyi ja myönsi jatkokäsittelyluvan myös tällä perusteella. Asia palautettiin hovioikeuden käsiteltäväksi.

Ratkaisun perusteella korkein oikeus vahvisti edelleen jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä. Toisin kuin kahdessa aikaisemmassa tapauksessa, tämän ratkaisun yhteydessä lupa myönnettiin ja asia palautettiin hovioikeuteen. Pasi Pölönen on katsonut ratkaisua koskevassa kommentissaan, että ratkaisu kehittää edelleen rikosoikeuden oppia epäaidosta todistustaakasta ja korostaa syyttäjän todistustaakan merkitystä¹⁵⁵.

Neljäs ratkaisu KKO 2012:28 koski vammantuottamusta käsittelevää oikeudenkäyntiä. Tapauksessa A:ta oli syytetty siitä, että A oli laiminlyönyt suljetulla piha-alueella olleiden kahden koiransa valvonnan niin, että koirat olivat poistuneet piha-alueelta. Toinen koirista oli purrut asuintalon kohdalla olleella tiellä kulkenutta asianomistaja B:tä ja aiheuttanut vammoja. Käräjäoikeus oli tuominnut A:n teosta ja todennut perustelujensa syyksilukemista koskevassa kohdassa, että A on syyllistynyt siihen, mistä hänelle on vaadittu rangaistusta. Käräjäoikeuden ratkaisun perustelujen mukaan koirat olivat kuitenkin olleet sisällä A:n asunnossa ja päässeet sieltä ulos samassa yhteydessä, kun A:n kanssa huoneistossa ollut henkilö oli poistunut sieltä. Käräjäoikeus oli katsonut A:n menetelleen huolimattomasti, kun hän ei ollut varmistunut siitä, ettei vahinkoa pääse tapahtumaan eikä ollut ohjeistanut

¹⁵⁴ Ratkaisut Telfner v. Itävalta 20.3.2001 ja Krumpholz v. Itävalta 18.3.2010.

¹⁵⁵ KKO:n ratkaisut kommentein I:2012, s. 219.

vieraitaan riittävään huolellisuuteen huoneistosta poistuessaan. A valitti tuomiosta hovioikeuteen ja vetosi useisiin eri perusteisiin. A:n mielestä hänen tuottamuksensa arviointi oli toimitettu virheellisesti, koska ei ollut osoitettu sellaista tekoa tai laiminlyöntiä, jonka voitaisiin katsoa osoittaneen tuottamuksen. Tuottamusta arvioitaessa ei ollut myöskään arviointu lainkaan hänen ystävänsä toiminnan merkitystä suhteessa A:n vastuuseen. Lisäksi A vetosi siihen, että hänet oli tuomittu eri teosta kuin mitä syyteenkuvauksessa on esitetty.

Korkeimman oikeuden arvioinnin kohteena oli se, olisiko A:lle tullut myöntää jatkokäsittelylupa. Koska A ei ollut riitauttanut asiassa esitettyä näyttöä, muutosperusteen arviointi ei tullut kysymykseen asiassa. A on vedonnut siihen, että hänet on tuomittu muusta rikoksesta kuin mistä hänelle on vaadittu rangaistusta. Korkein oikeus katsoi, että koska syyttäjän syytteen kuvas, käräjäoikeuden ratkaisu ja sen perustelut olivat eronneet toisistaan, käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ei ole voitu arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä. Korkein oikeus myönsi jatkokäsittelyluvan tarkistusperusteella. Korkein oikeus jatkoi arviointiaan A:n tuottamuksen osalta ja viittasi tältä osin rikoslain vammantuottamusta koskevaan säännökseen, järjestyslakiin ja aikaisempiin korkeimman oikeuden antamiin ratkaisuihin koiran tai muun eläimen huolellisuusvelvollisuuden laiminlyönnistä rikosoikeudellisen seuraamuksen toteuttavalla tavalla. Korkein oikeus katsoi arviointinsa perusteella, että esiteltyjen säännösten ja ratkaisujen perusteella ei voida arvioida, onko A laiminlyönyt huolellisuusvelvollisuutensa siten, että siitä voi seurata rikosoikeudellinen seuraamus. Koska asiaa koskevalla ratkaisulla voi olla vaikutusta muissa vastaavissa tilanteissa, korkein oikeus katsoi, että asiassa on tullut myöntää jatkokäsittelylupa myös ennakkopäätösperusteella. Korkeimman oikeuden ratkaisu annettiin äänestyksen jälkeen äänin 4-1. Eri mieltä ollut oikeusneuvos Tulokas katsoi lausunnossaan, että jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä ei ollut. Suomessa koiranomistajan vastuu koiran aiheuttamasta vammasta edellyttää omistajan tuottamusta toisin kuin monissa muissa maissa. Arvio tuottamuksesta tehdään aina tapauskohtaisesti. Tulokkaan arvion mukaan käräjäoikeus on tehnyt asiassa oikean arvion eikä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ollut aihetta epäillä. Tulokas katsoi käsiteltävän asian olevan vähäpätöinen. Tulokas totesi, ettei kenenkään oikeusturvaa ole loukattu ja hylkäsi valituksen.

Korkeimman oikeuden enemmistön päätös on laajasti perusteltu ja sisällöltään hyvä. Ratkaisun perusteella osoitetaan, miten lupapäätöksissä tulee arvioida lupaperusteiden toteutumista. Korkein oikeus on havainnut myös aineellisessa oikeudessa olevan epäselvyyden ja katsonut asian edellyttävän ratkaisemista ennakkopäätösperusteella, minkä ei voida kat-

soa oleva tavanomaista¹⁵⁶. Mielestäni myös tämä ratkaisu sisältää viestin syyttäjille. Syyttäjien tulee vaatia rangaistusta siitä, mitä on tapahtunut. Syyttäjän syyte ei ole tapauksessa vastannut lainkaan todellista tapahtumainkulkua. Mielestäni on kummallista, että hovioikeudessakaan ei ole kiinnitetty huomiota tähän seikkaan, vaikka vastaaja on nimenomaisesti vedonnut asiaan valituksessaan. Oikeusneuvos Tulokkaan lausunto aiheuttaa myös ihmetystä. Ajatus siitä, että ylimmässä oikeusasteessa toimiva tuomari katsoo omasta mielestään vähäpätöisen asian ja tuomioistuineläytöksen säästötavoitteiden asettuvan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeiden edelle, on suorastaan pöyristyttävä. Pasi Pölönen on todennut ratkaisua koskevassa lausunnossa aiheellisesti, että vastuu tuomioistuineläytöksen voimavarakysymyksistä kuuluu poliittisille päättäjille¹⁵⁷.

4.3.3 Lupaperusteluja koskevat ratkaisut

Korkein oikeus on antanut kaksi lupaperusteluja koskevaa ratkaisua, joista toinen koski riita- ja toinen rikosasiaa. Ratkaisut on perusteltu käsitellä ensin kokonaisuudessaan, koska ne ovat oikeudellisesti arvioiden hyvin samankaltaisia. Myös korkein oikeus on huomioinut samankaltaisuuden ja viitannut jälkimmäisessä ratkaisussa ensimmäisen ratkaisun perusteluihin. Molemmissa tapauksissa hovioikeus on hylännyt muutoksenhakijan valituksen, koska jatkokäsittelyluvan edellytykset eivät ole täyttyneet. Hylkäävästä lupapäätöksestä huolimatta, hovioikeus oli molempien päätösten perusteluissa arvioinut muutoksenhakijoiden tekemiä väitteitä ja todennut, että käräjäoikeuden ratkaisujen perusteluissa mahdollisesti olevilla virheillä ei ollut vaikutusta käräjäoikeuksien ratkaisujen oikeellisuuteen.

KKO 2013:14: Hovioikeus oli jatkokäsittelylupahakemuksen hylätessään oikaissut päätöksessään käräjäoikeuden tuomion perusteluja ja lausunut, ettei oikaisu vaikuttanut asiassa tehtäviin johtopäätöksiin ainakaan valittajalle epäedullisella tavalla. Jatkokäsittelyluvan hylkäävä päätös ei ole valitusasiaa koskeva asiaratkaisu, vaan oikeudenkäyntiratkaisu, jonka lopputuloksesta riippuen asian käsittelyä hovioikeudessa jatketaan tai käräjäoikeuden ratkaisu jää pysyväksi. Hovioikeus oli siten menetellyt virheellisesti muuttaessaan käräjäoikeuden tuomion perusteluja jatkokäsittelylupaa myöntämättä.

Ensimmäisessä tapauksessa käräjäoikeus oli kirjannut ratkaisuunsa ammattisiivoojan työmääräksi 14 tuntia ja arvioinut, että tämän perusteella ei ollut uskottavaa, että siivousta

¹⁵⁶ KKO:n ratkaisut kommentein I:2012, s. 225-226.

¹⁵⁷ Ibid. 226

jatkaneen muutoksenhakija A:n työmäärä olisi ollut yli 15 tuntia. X valitti tuomiosta hovioikeuteen ja vaati jatkokäsittelyluvan myöntämistä muutosperusteella, koska käräjäoikeuden ratkaisun aiheellisuutta oli syytä epäillä. Ammattisiivoojan työmäärä oli todellisuudessa 7 tuntia ja tämän johdosta käräjäoikeuden arvio A:n työmäärästä oli virheellinen. Hovioikeus oli katsonut lupakysymystä arvioidessaan käräjäoikeuden todistelusta tekemän tallenteen ja siivoojan työmäärän osoittavan laskun perusteella olevan selvää, että ammattisiivoojan työmäärä oli tosiasiallisesti 7 tuntia. Hovioikeus katsoi, että käräjäoikeuden ratkaisun oikaiseminen virheellisen tuntimäärän osalta ei vaikuttanut käräjäoikeuden tekemiin johtopäätöksiin ainakaan A:n kannalta epäedullisella tavalla ja jätti luvan myöntämättä.

Ratkaisussa arvioitavana on ollut se, onko hovioikeus menetellyt virheellisesti oikaistessaan käräjäoikeuden ratkaisun perusteluja jatkokäsittelylupaa myöntämättä. Korkein oikeus on aloittanut oikeudellisen arvioinnin toteamalla jatkokäsittelyluvan olevan oikeudenkäyntiratkaisu eikä lupakysymystä koskevaa ratkaisua voida pitää käräjäoikeuden ratkaisun korvaavana asiaratkaisuna. Jatkokäsittelyluvan kohdalla ei ole kysymys siitä, että hovioikeus tutkii asian ja toteaa tämän jälkeen käräjäoikeuden ratkaisun oikeaksi (kohdat 7 ja 8). Kun luvan myöntämistä arvioidaan muutosperusteen perusteella, arvioidaan käräjäoikeuden tuomion lopputuloksen oikeellisuutta valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella. Silloin kun käräjäoikeuden tuomion perusteluissa on virhe, voi olla aihetta epäillä myös tuomion lopputuloksen oikeellisuutta. Jos perusteluissa olevalla virheellä ei kuitenkaan ole vaikutusta asian lopputuloksen oikeellisuuteen, jatkokäsittelyluvan myöntämiselle ei ole perusteita (kohdat 9-11).

Jatkokäsittelylupaa koskevan 25a luvun 17 §:ssä säädetään perusteluista, jotka kielteisen lupapäätöksen kohdalla on esitettävä. Lain esitöiden mukaan kyseessä on kuitenkin vähimmäisperustelut, minkä vuoksi hovioikeus voi perustella epäävää lupapäätöstä myös laajemmin (kohta 12). Jatkokäsittelyluvan myöntämistä harkitessaan hovioikeus arvio ai-noastaan sitä, ovatko lupaedlytykset olemassa. Tämän johdosta jatkokäsittelylupaa koskeva päätös ei voi tosiasiallisesti muuttaa käräjäoikeuden ratkaisun lopputulosta tai niiden perusteluja. Silloin kun hovioikeus katsoo, että käräjäoikeuden ratkaisun perusteluja on muutettava, tulee jatkokäsittelylupa myöntää. Korkein oikeus kuitenkin totesi ratkaisussaan, että hovioikeus voi luvan epäävässä päätöksessä todeta, että ratkaisujen puutteellisuus on jatkokäsittelylupaa koskevan ratkaisun kannalta merkityksetöntä (kohta 13). Korkein oikeus katsoi ratkaisussaan hovioikeuden suorittaneen näytönarviointia oikaistessaan käräjäoikeuden ratkaisun perusteluja. Hovioikeuden tekemän näytönarvioinnin johdosta

kyse ei ollut jatkokäsittelylupaa koskevasta ratkaisusta, vaan hovioikeus on tutkinut asian myöntämättä sille jatkokäsittelylupaa (kohdat 13 ja 14). Korkein oikeus katsoi asiassa tapahtuneen oikeudenkäyntivirheen ja kumosi hovioikeuden ratkaisun. Asian käsittely palautettiin hovioikeuteen.

KKO 2013:62: Käräjäoikeus ei ollut ottanut huomioon rangaistusta alentavana seikkana rangaistusta, joka rikoslain 7 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan voitiin ottaa huomioon, eikä lausunut, miksi sitä ei ollut otettu huomioon. Hovioikeus ei ollut myöntänyt jatkokäsittelylupaa, mutta oli päätöksessään todennut, että tuomiolla, joka sanotulla tavalla voitiin ottaa huomioon, ei ollut hovioikeuden harkinnan mukaan vaikutusta nyt tuomittavan rangaistuksen kanssa.

Korkein oikeus katsoi, että hovioikeus oli tosiasiallisesti suorittanut rangaistuksen mittaamisen tältä osin uudelleen ja sen perusteella muuttanut käräjäoikeuden ratkaisun perusteluja. Kysymys ei ollut jatkokäsittelylupaa koskevan ratkaisun perustelemisesta eikä sellaisen puutteen tai virheen korjaamisesta käräjäoikeuden perustelujen osalta, joka voitiin tehdä jatkokäsittelylupaa myöntämättä. (Ään.)

Tapauksessa KKO 2013:62 oli kyse useammasta rikoksesta tuomittavan rangaistuksen mittaamisesta. Etelä-Karjalan käräjäoikeus katsoi vastaaja B:n syyllistyneen syytteen mukaisiin rikoksiin ja tuomitsi hänet 6.6.2012 antamallaan tuomiolla yhteiseen 60 päivän vankeusrangaistukseen. Tuomion pituutta arvioitaessa huomioitiin Etelä-Savon käräjäoikeuden 8.3.2012 tuomitsema vankeusrangaistus rangaistusta alentavana seikkana. B valitti tuomiosta hovioikeuteen muutosperusteella. Valituksessa B vaati, että tuomion mittaamisessa huomioidaan Etelä-Savon käräjäoikeuden tuomitseman rangaistuksen lisäksi myös Vantaan käräjäoikeuden 31.5.2012 tuomitsema vankeusrangaistus ja nämä mainitut rangaistukset katsotaan riittäväksi seuraamukseksi B:n syyksi luetuista rikoksista. B vaati myös rangaistuksen alentamista ja tuomitsemista valvontarangaistukseen. Hovioikeus ei myöntänyt asialle jatkokäsittelylupaa, koska asiassa ei ollut ilmennyt aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta. Hovioikeus kuitenkin totesi, että B:lle muutoksenhaun kohteena olevassa ratkaisussa tuomittu rangaistus oli samassa konkurrenssissa¹⁵⁸ Etelä-Savon ja Vantaan käräjäoikeuksien tuomitsemien rangaistusten kanssa. Ho-

¹⁵⁸ Lainkonkurrenssissa on kyse siitä, että vaikka jokin teko toteuttaa useita eri rangaistussäännöksiä joista yksi rangaistussäännös saattaa syrjäyttää muut tai osan niistä. Kun tuomioistuimien antama tuomion vastaajan tekemistä rikoksista, voidaan jokin syyksi luetuista rikoksista katsoa sisältyvän tai syrjäyttävän toisen rikokseen. Jos henkilö tappaa toisen haulikolla, hänet tuomitaan taposta. Laukauksesta on seurannut myös vaaran

vioikeuden harkinnan mukaan Vantaan käräjäoikeuden ratkaisulla ei ollut vaikutusta Etelä-Karjalan käräjäoikeuden tuomitsemaan rangaistukseen.

Korkeimman oikeuden arvioinnin kohteena oli se, onko B:lle tullut myöntää jatkokäsittelylupa sekä erityisesti se, onko hovioikeus voinut ottaa kantaa Vantaan käräjäoikeuden antaman tuomion merkityksestä jatkokäsittelylupaa myöntämättä. Korkein oikeus on aloittanut ratkaisunsa arvioinnin samoin kuin edellä käsitellyssä KKO 2013:14:sta ja viitannut myös kyseisen ratkaisun kohtaan 13 ja toteaa, että hovioikeus ei voi tosiasiallisesti muuttaa käräjäoikeuden ratkaisun perusteluja jatkokäsittelylupaa koskevassa päätöksessä.

Ratkaisun kohdassa 8. on todettu B:n katsoneen käräjäoikeuden ratkaisun olevan virheellinen, koska tuomiota alentavana seikkana ei ole huomioitu Vantaan käräjäoikeuden antamaa tuomiota. Korkein oikeus katsoi, että Vantaan käräjäoikeuden antama ratkaisu oli sellainen, joka voitiin huomioida rikoslain 7:6.1:n perusteella rangaistusta alentavana seikkana Etelä-Karjalan käräjäoikeuden antamassa tuomiossa. Korkein oikeus on viitannut myös aikaisemmin antamaansa ratkaisuun KKO 2009:77, jonka perusteella tuomio on virheellinen, jos rangaistusta ei ole RL 7:6.1:n mukaisesti huomioitu tai perusteltu sitä, mistä syystä sitä ei ole huomioitu.

Korkein oikeus on katsonut, että Etelä-Karjalan käräjäoikeuden ratkaisussa ei ole huomioitu Vantaan käräjäoikeuden antamaa ratkaisua eikä sen huomioimatta jättämistä ole perusteltu, minkä johdosta käräjäoikeuden ratkaisussa on virhe (kohta 9). Hovioikeus on oikaisnut jatkokäsittelylupaa koskevassa ratkaisussaan käräjäoikeuden ratkaisussa olleen virheen ottamalla kantaa siihen, että Vantaan käräjäoikeuden antaman tuomion huomioimatta jättämisellä ei ole ollut vaikutusta käräjäoikeuden tuomion lopputuloksen oikeellisuuteen. Hovioikeuden toteamuksessa on kuitenkin ollut tosiasiallisesti kyse rangaistuksen mittauksesta eikä sellaisesta tuomion perustelua koskevan virheen tai puutteen korjaamisesta, joka olisi voitu suorittaa jatkokäsittelylupaa myöntämättä (kohta 10). Korkein oikeus katsoi, että käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta oli aihetta epäillä eikä hovioikeus voinut sen johdosta jättää jatkokäsittelylupaa myöntämättä mainitsemallaan perusteella. Korkein oikeus palautti asian hovioikeuteen.

aiheuttaminen, mutta tappotuomio syrjäyttää vaaran aiheuttamisen. Rikoskonkurrenssilla, josta korkeimman oikeuden ratkaisussa on kyse, tarkoitetaan aikaisemman tuomion huomioon ottamista silloin, kun tekijä tuomitaan uudesta rikoksesta aikaisemman tuomion kanssa yhteiseen rangaistukseen. Tuomioistuimen on otettava aikaisempi rangaistus huomioon kohtuuden mukaan uudessa tuomiossa. Asiasta säädetään rikoslain 7 luvussa. Rikoskonkurrenssin ajallisesta rajaamisesta tarkemmin KKO 2009:77 ja Frände 2007, s. 374-380.

Korkeimman oikeuden ratkaisusta järjestettiin äänestys, jonka perusteella jätettiin yksi eri mieltä oleva lausunto. Oikeusneuvos Huovila oli korkeimman oikeuden enemmistön kanssa samaa mieltä ratkaisun kohdista 1-4, jotka käsitelivät ainoastaan asian taustoja ja kysymyksenasettelua. Huovila käsitteli laajasti hovioikeuden harkintavaltaa lupavaiheessa. Myös Huovila on viitannut KKO 2009:77:ään ja todennut korkeimman oikeuden enemmistön tavoin, että käräjäoikeuden ratkaisua on rasittanut virhe, kun se ei ole huomionnut Vantaan käräjäoikeuden antamaa rangaistusta ratkaisussaan. Huovila jatkaa toteamalla, että KKO 2009:77:n perusteella joissakin tilanteissa aikaisempaa vankeusrangaistusta ei aina tarvitse ottaa huomioon, vaikka RL 7:6.1:n soveltamisen edellytykset täyttyisivät¹⁵⁹. Näin ollen perusteluissa oleva puute mainita aikaisemmasta tuomiosta voi olla tuomion lopputuloksen oikeellisuuteen vaikuttamaton seikka. Korkeimman oikeuden ratkaisu myös korostaa tuomioistuimen harkintavaltaa sen suhteen, huomioidaanko aikaisempi vankeusrangaistus tuomiota alentavana tai lieventävänä seikkana. Huovila on katsonut, että lain esitöiden perusteella hovioikeus voi evätä jatkokäsittelyluvan silloin, kun uudet seikat, joihin valituksessa vedotaan, eivät anna aiheita epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta. Tämän tulisi soveltua myös silloin, kun arvioitavana on aikaisemmin tuomitun rangaistuksen vaikutus käsiteltävänä olevaan rangaistukseen.

Huovila on katsonut, että hovioikeus on voinut arvioida lupaharkinnassaan sitä, onko käräjäoikeuden menettely jättää aikaisempi tuomio huomioimatta antanut aiheen epäillä ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta vai onko kyseessä perusteluja koskeva virhe, joka ei edellytä luvan myöntämistä. Eriävän mielipiteen perusteella hovioikeus ei ole itse todennut oikaisevansa käräjäoikeuden tuomion perusteluja. Hovioikeuden lausumaa ei voida muutoinkaan pitää käräjäoikeuden ratkaisun perusteluiden oikaisuna. Huovilan näkemyksen mukaan kyse on ollut hovioikeuden kielteisen lupapäätöksen perusteluna. Hovioikeus on tarkentanut lausunnollaan sitä, minkä vuoksi käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole ollut aiheita epäillä. Huovila käsitteli lausuntonsa lopussa vielä itse jatkokäsittelylupaa koskevan päätöksen ja katsoi, että hovioikeuden päätös evätä jatkokäsittelylupa asiassa oli oikea, ja päättyi olemaan muuttamatta hovioikeuden ratkaisua.

¹⁵⁹ KKO 2009:77 kohdassa 11 todetaan, että tällainen tilanne voi olla käsillä silloin, kun uusi rangaistus tuomitaan useista rikoksista, joista osa on tehty ennen aikaisemman vankeusrangaistuksen tuomitsemista ja osa kyseisen rangaistuksen tuomitsemisen jälkeen. Aikaisempien ehdottomien rangaistusten huomioon ottaminen ei siis välttämättä aina johda lievempään rangaistukseen. Ongelmalliseksi arviointi tulee etenkin silloin, kun tuomittavana olevia rikoksia on useita ja ne on tehty useamman aikaisemman tuomion välisenä tai edeltävänä aikana. Tällöin aikaisempien tuomioiden huomioonottaminen voi perustellusti olla johtamatta uutta tuomiota alentavasti.

Molemmat ratkaisut ovat lopputuloksensa kannalta onnistuneita. Ensimmäisen ratkaisun kohdalla yksimielisen ratkaisun antaminen ei herätä epäilyksiä. Korkein oikeus on viitanut ratkaisussaan lakiin ja sen esitöihin ja nostanut niistä esille ratkaisun kannalta perustellun aineksen. Korkein oikeus on perustellusti korostanut jatkokäsittelyluvan tarkoitusta oikeudenkäyntiratkaisuna. Lupaperusteen arviointi ei ole asian käsittelyä, vaan siinä selvitetään ainoastaan se, voidaanko valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella arvioida käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta. Käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus tulee arvioida vasta sitten, kun asialle on myönnetty jatkokäsittelylupa ja asia on otettu täystutkintaiseen menettelyyn.

Ratkaisusta seuraa näkemykseni mukaan kaksi oikeusohjetta epäävien jatkokäsittelylupapäätösten perustelemiseen. Hovioikeus ei voi muuttaa tai oikaista käräjäoikeuden ratkaisun perusteluita jatkokäsittelylupaa myöntämättä. Toisen oikeusohjeen mukaan hovioikeus voi perustella epäävää lupapäätöstään ja tarkentaa epäämisen syitä viitaten siihen, että käräjäoikeuden ratkaisussa oleva puute tai virhe on ollut jatkokäsittelyluvan arvioinnin kannalta merkityksetön seikka. Olennaista on se, että hovioikeus liittyy perustelut jatkokäsittelyluvan hylkäämisen arviointiin. Jos hovioikeus katsoo, että perusteluissa oleva virhe ei ole vaikuttanut käräjäoikeuden ratkaisun arviointiin, muuttuu jatkolupaa koskeva päätös asiaratkaisuksi, jota ei voida tehdä lupaa myöntämättä. Oikealla muotoilulla hovioikeus voi siis laajentaa kielteisen päätöksen laajuutta.

Riikka Koulu on katsonut omassa arviossaan ratkaisun korostavan jatkokäsittelylupaa prosessiratkaisuna eikä sillä ole tarkoitus vahvistaa käräjäoikeuden asiaratkaisun pysyvyyttä. Koulu kuvaa ratkaisua lähinnä teknisluontoiseksi, mitä se tietenkin on, mutta hän on katsonut päätöksen ohjaavan jatkokäsittelylupapäätöksiä tekemistä ja yhtenäistävän ratkaisukäytäntöä¹⁶⁰. Koulu ei ole kiinnittänyt ratkaisun tekniseen osaan niin paljon huomiota kuin tutkija, mikä ei sinänsä ole yllättävää, sillä kommentaarissa ei ole mahdollista käsitellä ratkaisun vaikutuksia yhtä laajasti kuin tässä tutkielmassa. Mielestäni teknisellä ratkaisulla on kuitenkin enemmän merkitystä, joka ilmenee toisen ratkaisun arvioinnissa.

Jälkimmäinen ratkaisu vahvistaa ensimmäisessä ratkaisussa esitetyt oikeusohjeet. Sekä enemmistön että myös Huovilan esittämät kannat ovat perusteltuja. Enemmistön ratkaisu on kuitenkin perustellumpi. Hovioikeus on perustellut epäävää lupapäätöstään fraasiperusteluja laajemmin ja todennut, että Vantaan käräjäoikeuden tuomio, johon B vetosi, oli sa-

¹⁶⁰ KKO:n ratkaisut kommentein I:2013, s. 130.

massa konkurrenssissa käsiteltävän tuomion ja Etelä-Savon käräjäoikeuden antaman tuomion kanssa eikä Vantaan käräjäoikeuden ratkaisulla ollut vaikutusta asiassa tuomittavaan rangaistukseen. Korkein oikeus katsoi, että näillä perusteluilla hovioikeus oli tosiasiallisesti suorittanut rangaistuksen mittaamista. Hovioikeuden käyttämän sanamuodon perusteella näin myös varmasti oli. Huovilan esittämä väite, että perustelulla ei ole tosiasiallisesti muutettu tai oikaistu ratkaisua ei ole mielestäni perusteltu, koska hovioikeus on viitannut perusteluissaan selvästi, ettei perusteluissa olevalla virheellä ole ollut vaikutusta tuomittavaan rangaistukseen. Tämän johdosta myös Huovilan jatkokäsittelylupaa koskeva päättely menettää merkityksensä kyseisen tilanteen arvioinnissa.

Mikäli hovioikeus olisi kuitenkin muotoillut epäävän lupapäätöksensä perustelut toisin, olisi korkeimman oikeuden ratkaisu voinut olla toisenlainen. Tilanne esittäytyisi uudessa valossa, jos lupahakemus olisi hylätty, mutta hovioikeus olisi todennut luparatkaisun perusteluissa, että tuomion perusteluiden puutteella ei ole ollut vaikutusta jatkokäsittelylupaa arvioitaessa. Tällöin hovioikeuden ratkaisun voitaisiin katsoa noudattavan korkeimman oikeuden aikaisemmassa ratkaisussa sovellettua oikeusohjetta. Tässä tilanteessa myös Huovilan esittämät perustelut jatkokäsittelyluvan arvioinnista soveltuisivat kokonaisuudessaan ja hovioikeus voisi jättää jatkokäsittelyluvan perustellusti myöntämättä. Päättelyketjulle, että Vantaan käräjäoikeuden antamalla tuomiolla ei ole ollut vaikutusta tuomion oikeellisuuteen, on kuitenkin laaja, mikä puoltaisi sitä, että jatkokäsittelylupa myönnetään ja Huovilan esittämät perustelut kirjataan hovioikeuden varsinaisen asiaratkaisuun. Tämä ratkaisu noudattaisi lain esitöissä usein korostettua asiaa eli alhaista lupakynnystä.

Ensimmäinen korkeimman oikeuden ratkaisusta on annettu 27.2.2013 ja toisessa asiassa käsiteltävänä ollut hovioikeuden ratkaisu on annettu 2.10.2013. Olisi mielenkiintoista tietää, miten Kouvolan hovioikeus olisi toiminut asiassa ja fraasiperusteluja laajempien perustelujen muotoilussa, jos korkein oikeus olisi ehtinyt antaa ensimmäisen prejudikaattinsa, ennen kuin Kouvolan hovioikeus ratkaisi oman juttunsa.

Riikka Koulu on kommentoinut myös jälkimmäistä ratkaisua¹⁶¹. Koulu katsoo, että ratkaisulla on lähinnä tuomioistuinlaitoksen sisäistä ohjausta koskeva vaikutus. Arvioinnissa käsitellään lyhyesti äänestysratkaisua. Kommentoijan mukaan rajanveto sen suhteen, milloin tuomion perusteluja on mahdollista korjata lupaa myöntämättä, on vaikea. Koulu esit-

¹⁶¹ KKO:n ratkaisut kommentein II:2013, s. 99-101.

tää kuitenkin perustellusti kysymyksen, onko jatkokäsittelyluvan myöntämisen kynns nousut liian korkeaksi siihen nähden, mitä lainsäätäjä on tarkoittanut.

5. Arvio jatkokäsittelyluvan nykytilasta ja onnistuneisuudesta

5.1 Jatkokäsittelyluvan nykytila prejudikaattiratkaisujen jälkeen

Lainsäätäjän tavoitteena on ollut säätää täsmällinen ja tarkkarajainen muutoksenhakumennettely. Taustalla oli tavoite vähentää hovioikeuden työmäärää ja mahdollistaa hovioikeuden voimavarojen kohdentaminen entistä paremmin. Työmäärän vähentämisellä pyrittiin saamaan myös taloudellisia säästöjä. Jatkokäsittelylupa säädettiin koskemaan riita- ja rikosasioita ja hakemusasiat jätettiin järjestelmän ulkopuolelle. Riita- ja rikosasioiden osalta soveltamisala säädettiin rajatuksi, joten vain osa hovioikeuteen tulevista valituksista on jatkokäsittelyluvan piirissä. Jatkokäsittelylupa on ollut suhteellisen suuri muutos ja sen käyttöönottoon on liittynyt erilaisia riskejä.

Korkein oikeus on ollut jatkokäsittelylupaa koskevien ratkaisujen suhteen erittäin aktiivinen. Jatkokäsittelylupaa arvosteleva emeritusprofessori Jyrki Virolainen onkin todennut osuvasti 29.5.2013 blogissaan, että korkein oikeus tuntuu myöntävän jatkokäsittelylupaa koskevia valituslupia ja antavan asiaa koskevia ennakkopäätöksiä niin tiuhaa tahtia, ettei perässä tahdo oikein pysyä!¹⁶². Vaikka Virolainen on kirjoittanut lausuntonsa huumorimielissä, ei korkeimman oikeuden aktiivisuuteen voi suhtautua kevyesti. Korkeimman oikeuden aktiivisuus voi nimittäin johtua siitä, että jatkokäsittelylupajärjestelmä on epäonnistunut ja korkein oikeus joutuu antamaan jatkuvasti uusia ratkaisuja oikeuskäytännön yhtenäisyyden takaamiseksi ja virheellisten ratkaisujen oikaisemiseksi.

Lain säännöksiä ja niiden perusteluja on käsitelty laajasti tutkielman luvussa 3. Luvun yhteydessä nousi esille muutamia kohtia, joiden katsoin mahdollisesti aiheuttavan ongelmia. Korkeimman oikeuden antamien ratkaisujen perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että ainakin osa jatkokäsittelylupajärjestelmästä nousseista epäilyksistä oli aiheettomia. Jatkokäsittelyluvan säätämisen jälkeen annetut ensimmäiset ratkaisut vahvistivat odotetusti sitä, miten jatkokäsittelylupaa tulee soveltaa.

Runsaasti epäilyksiä ja arvostelua herättänyt kohta sekä tutkijan että mietintöjen laatijoiden mielestä oli riita-asioiden lupatarpeen rajaaminen 10 000 euroon ja sen arvottamiseen liit-

¹⁶² <http://jyrkivirolainen.blogspot.com/2013/05/735-jatkokasittelylupa-asioissa.html>.

tyvät ongelmat sekä jatkokäsittelyluvan asianosaiskohtaisuus. Korkein oikeus ei ole kuitenkaan joutunut tutkielman kirjoittamisen aikana antamissaan ratkaisuissa arvioimaan kysymystä riita-asian soveltamisalasta kertaakaan. Vaikuttaa siltä, että järjestelmä on ollut riita-asioiden osalta riittävän yksiselitteinen, koska asiaan ei ole jouduttu ottamaan kantaa. Korkein oikeus ei ole myöskään varsinaisesti joutunut ottamaan kantaa jatkokäsittelyluvan asianosaiskohtaisuuteen. Ratkaisussa KKO 2013:45 oli kyse tilanteesta, jossa rikoksesta tuomittu Y ei tarvinnut jatkokäsittelylupaa, mutta hänen asiamiehensä A tarvitsi. Asianosaiskohtaisuuden kohdalla esiin nousseet ongelmat eivät kuitenkaan sovellu tähän tapaukseen, koska A:n valitus koski pääasiasta irrallista valtion varoista tuomittavaa korvausta.

Korkeimman oikeuden ratkaisuissa on käsitelty laajasti hovioikeuksissa tapahtunutta menettelyä jatkokäsittelylupaa arvioitaessa. Epäilyni siitä, että hovioikeudet eivät tule käyttämään lupaedellytyksien arvioinnissa muuta kuin valitusta ja käräjäoikeuden ratkaisua, osoittautui vääräksi. Osa hovioikeuksista on perehtynyt käsiteltävään asiaan perusteellisesti lupaedellytysten täyttymistä arvioidessaan. Ennen korkeimman oikeuden antamia prejudiikaattiratkaisuja hovioikeuksilla ei ole välttämättä ollut tarvittavia työkaluja lupaperusteiden arvioimiseen, minkä vuoksi hovioikeuden tekemä ratkaisu on saattanut muuttua lupaedellytysten perusteellisesta tutkinnasta huolimatta.

Rikosasioiden kohdalla neljää kuukautta ankaramman vankeusrangaistuksen rajaa pidettiin ongelmallisena sen korkeuden vuoksi. Raja oli korkea eikä rangaistuksen ankaruuden arvioinnissa huomioitu vankeusrangaistuksen lisäksi tuomittavia seuraamuksia. Jatkokäsittelyluvan seurauksena saattaisi syntyä oikeusturvaongelmia, mikäli vastaajat eivät saisi asioitaa näissä ”vähäisissä” rikosasioissa hovioikeuden käsittelyyn. Niin kuin korkeimman oikeuden ratkaisuja arvioitaessa on selostettu, korkein oikeus on arvioinut lupaperusteiden olemassaoloa useassa tapauksessa. Nämä tapaukset ovat koskeneet rikosasioita kolmea asiaa lukuun ottamatta. Näistä tapauksista korkein oikeus on pysyttänyt hovioikeuden ratkaisun vain neljässä tapauksessa¹⁶³.

Niissä asioissa, joissa korkein oikeus katsoi olleen aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta, tuomitut rangaistukset koskivat sakkorangaistuksia, sakkorangaistuksen ohella asianomistajalle maksettavia korvauksia ja lyhyitä kestoaltaan noin kahden kuukauden pituisia vankeusrangaistuksia. Ratkaisujen perusteella vaikuttaa siltä, että hovioikeudet

¹⁶³ Lupaedellytyksiä ei ollut tapauksissa KKO 2012:25, KKO 2012:31, KKO 2012:33, KKO 2013:66. Asia KKO 2013:62 korkein oikeus palautti asian hovioikeuteen, jossa sen tuli ottaa asia uudelleen käsiteltäväksi omasta aloitteestaan.

soveltavat jatkokäsittelylupaa koskevaa sääntelyä osittain väärin rikosasioissa. Hovioikeuden päätös on ollut oikea vain noin neljänneksessä tapauksista. Korkeimman oikeuden ratkaisujen perusteella hovioikeudet ovat nostaneet jatkokäsittelyluvan myöntämisen kynnyksen mielestäni huomattavasti korkeammalle kuin mitä lainsäätäjät on tarkoittanut. Ratkaisujen osalta herää kysymys, onko osassa hovioikeuksista otettu lain tavoitteena ollut säästöjen tekeminen ja voimavarojen kohdentaminen liian vakavasti. Onko tästä ollut seurauksena se, että hovioikeudet pyrkivät epäävien lupapäätösten antamiseen silloinkin, kun se ei ole lain säännösten mukaan mahdollista?

Tapausten kohdalla on kuitenkin huomioitava, että kaikki korkeimman oikeuden ratkaisut on annettu vuoden 2012 helmikuun jälkeen. Suurin osa hovioikeuksien antamista ratkaisuksista on annettu verrattain nopeasti lain voimaantulon jälkeen ja vain muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta vuoden 2011 aikana. Hovioikeuksilla ei ole ollut tässä vaiheessa käytössään korkeimman oikeuden antamia prejudikaattiratkaisuja. Hovioikeudet ovat joutuneet arvioimaan paikoin vaikeitakin jatkokäsittelylupakysymyksiä ilman korkeimman oikeuden tulkintatukea. Tätä taustaa vasten vastaus kysymykseen jatkokäsittelyluvan onnistuneisuudesta muuttuu ja on ”ehkä”.

Korkeimman oikeuden antamat ratkaisut ovat olleet näkemykseni mukaan yhtä ratkaisua¹⁶⁴ lukuun ottamatta onnistuneita. Korkeimman oikeuden ratkaisujen seurauksena jatkokäsittelylupaa tulisi nyt soveltaa hovioikeuksissa tavalla, jonka lainsäätäjät lakia säätäessään tavoitteli. Korkeimman oikeuden ratkaisut sisältävät laaja-alaiset ja tarkat ohjeet erilaisten tilanteiden huomioimiseen jatkokäsittelyluvan hakemisen ja luvan myöntämisen osalta. Koska korkeimman oikeuden ratkaisut ovat hovioikeuksille heikosti velvoittavia oikeuslähteitä, hovioikeudet eivät voi jättää ratkaisuksista seuraavia oikeusohjeita huomioimatta. Nyt hovioikeuksilla on myös käytössään ne välineet, tarvitaan vaikeiden luparatkaisujen tueksi, eikä mahdollisuutta valtakunnallisesti eriävälle lupakäytännölle tai lain tarkoituksen vastaisille ratkaisuille pitäisi olla enää olemassa.

Korkein oikeus joutui antamaan useita ratkaisuja myös seulontamenettelyn kohdalla varmistaakseen menettelyn yhtenäisen soveltamisen eri hovioikeuksissa. Vaikuttaa siltä, että lainsäätäjät ei huomionnut kaikkia seulonnan säätämiseen ja käyttöönottoon liittyneitä ongelmia jatkokäsittelylupaa säätäessään, minkä vuoksi jatkokäsittelylupa on kohdannut osittain saman kohtalon kuin seulonta. Lakia ei voi edellä selvitetyllä perusteella pitää täysin

¹⁶⁴ KKO 2013:44, jota on käsitelty perusteellisesti luvussa 4.3.1.

onnistuneena sen säätämishetkellä, mutta nyt korkeimman oikeuden jatkettua lainsäätäjän työtä lakia voi mielestäni pitää suhteellisen onnistuneena. Yksi ongelmakohdista on edellä mainittu korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2013:44. Ratkaisun perusteella soveltamisala ei vastaa enää sitä, mitä lainsäätäjä on tarkoittanut. Tämän seurauksena lupajärjestelmän tarkkarajaisuus voi myös vaarantua. Tähän ongelmaan palataan luvussa 5.2.

Tutkielman rajatun tilan vuoksi avoimeksi jää myös toinen ratkaiseva kysymys eli lupajärjestelmän toimivuuden varmistaminen rikosasioiden kohdalla. Myös tätä asiaa käsitellään luvussa 5.2.

5.2 Kannanotto de lege ferenda ja jatkotutkimuksesta

Johtopäätöksistä ilmenee, että katson jatkokäsittelyluvan olevan hyvässä tilassa riita-asioiden osalta. Rikosasioiden osalta tilanne ei kuitenkaan ole sama. Tutkielman johdannossa on mainittu, että oikeusministeriö asetti kesäkuussa 2013 työryhmän arvioimaan jatkokäsittelyluvan tilaa ja tekemään tarvittaessa jatkokäsittelylupaa koskevat muutos- ja laajennusehdotukset. Työryhmä on julkaissut loppumietintönsä ja myös mietintöä koskeva lausuntokierros on päättynyt tutkielman kirjoittamisen aikana. Tutkielman kirjoittaminen on aloitettu ennen mietinnön julkaisemista ja mietintö on jätetty tutkielman lähteiden ulkopuolelle tarkoituksellisesti. Työryhmän asettaminen ja sille annettu tehtävä kertoo lainsäätäjän tahdosta kehittää lupajärjestelmää edelleen.

Huomioiden riita-asioiden vähäisempi määrä hovioikeuksissa ja sen kohdalla sovelletun jatkolupajärjestelmän onnistuminen, on lain alkuperäisen tavoitteen valossa perusteltua pohtia lupajärjestelmän laajentamista. Tutkielman kohdassa 3.1.1 on jo todettu, että riita-asioiden kohdalla olisi ollut perusteltua ottaa yleinen soveltamisala riita-asioihin jo jatkokäsittelylupaa säädettäessä. Mikäli jatkokäsittelylupaan tehdään muutoksia, on perusteltua laajentaa lupajärjestelmän soveltamisala yleiseksi riita-asioiden kohdalla. Oikeusministeriön asettama työryhmä on päättänyt mietinnössään samaan ratkaisuun¹⁶⁵. Mielestäni ei ole olemassa mitään perusteita sille, että järjestelmän soveltamisalaa ei avattaisi yleiseksi. Seulonla oli soveltamisalaltaan yleinen eikä sen soveltamisaikana syntynyt suurta keskustelua asianosaisten oikeusturvan heikentämisestä, ei ainakaan korkeimman oikeuden antamien ratkaisukäytännön yhtenäistäneiden ratkaisujen jälkeen.

¹⁶⁵ TM 10/2014, s. 36-37. Myös työryhmän mietinnössä katsottiin, että jatkokäsittelylupa nykyisessä muodossaan turvaa asianosaisten oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet ja riittävän oikeussuojatarpeen.

Korkein oikeus on edellä selvitetyn mukaisesti laajentanut jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaa koskemaan myös hakemusasoiden oikeudenkäyntikuluja. Vaikka KKO:n ratkaisua voi arvostella, on sen oikeusvaikutus tosiasia. Ratkaisun seurauksena on kuitenkin mietittävä sitä, tulisiko hakemusasiat ottaa kokonaisuudessaan lupajärjestelmän piiriin. Mikäli riita-asioita koskeva soveltamisala muutetaan yleiseksi, voidaan mielestäni myös hakemusasiat ottaa jatkokäsittelyluvan piiriin. Tälle on mielestäni kaksi perustetta. Korkein oikeus on antanut lupaedellytysten soveltamisesta runsaasti ratkaisuja, minkä vuoksi hovioikeuksien tulee pystyä tässä vaiheessa soveltamaan jatkokäsittelylupaa koskevaa sääntelyä oikein. Ratkaisujen perusteella myös luvan myöntämisen kynnyksen pitäisi nyt olla lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla matala. Tämän vuoksi hakemusasioiden ottaminen lupajärjestelmän piiriin ei johda hakemusasioiden asianosaisten oikeusturvan vaarantumiseen. Hakemusasioiden kohdalla voidaan tehdä yhtä perustellusti arvio jatkokäsittelyn tarpeesta kuin riita- ja rikosasioiden kohdalla. Hovioikeus ottaa asian täystutkintaiseen menettelyyn silloin, kun sen edellytykset täyttyvät. Toinen perustelu on se, että mikäli lainsäätjä pyrkii edelleen tavoittelemaan säästöjä tuomioistuineläytöksen toiminnassa, on perusteltua hakea säästöjä laajentamalla jatkokäsittelylupajärjestelmä koskemaan myös hakemusasioista. Jatkokäsittelyluvan kehittämistä arvioinut työryhmä esitti omassa loppumietinnössään hakemusasioiden ottamista jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin¹⁶⁶.

Kun riita- ja hakemusasioita koskevat ehdotukset on käsitelty, jäljelle jää vielä rikosasiat. Jatkokäsittelyluvan kehittämistä arvioinut työryhmä esitti loppumietinnössään rikosasioiden soveltamisalan laajentamista. Työryhmän ehdotuksen keskeisimmät asiat ovat mielestäni sekä vastaajaa että syyttäjää koskevat muutosehdotukset. Mietinnön mukaan rikosasian vastaaja tarvitsisi jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin 8 kuukautta vankeutta. Syyttäjä tarvitsisi jatkokäsittelyluvan aina, kun hän valittaa käräjäoikeuden ratkaisusta. Asianomistajaan sovelletaan samaa kuin syyttäjään.¹⁶⁷

Mielestäni työryhmän esittämä muutos muuten kuin syyttäjän ja asianomistajan osalta on virheellinen. Mahdollisessa uudistuksessa tulisi muuttaa ainoastaan syyttäjää ja asiaomistajia koskevaa sääntelyä ja jättää järjestelmä muutoin sellaiseksi kuin se nyt on. Vaikka korkein oikeus on antanut runsaasti ratkaisuja, ei jatkokäsittelyluvan tilaa rikosasioiden osalta voida arvioida yksin tällä perusteella. Vastaajan lupatarvetta muutoksenhakulupa ei tulisi mielestäni nostaa tässä vaiheessa voimassa olevan lain neljää kuukautta ankarammasta

¹⁶⁶ TM 10/2014, s. 32-33.

¹⁶⁷ Perusteluista tarkemmin TM 10/2014, s. 38-40.

rangaistuksesta. Ennen kuin hovioikeuksien tämänhetkiseen ratkaisukäytäntöön on perehdytty laajemmin ja varmistuttu siitä, että lupakynnys on tosiasiallisesti sellainen kuin lain esitöissä on tarkoitettu, rikosasioiden kohdalla ei tule tehdä muutosta.

Rikosasioiden kohdalla on mielestäni tarvetta tehdä jatkotutkimusta. Jatkokäsittelylupajärjestelmän tilan selvittäminen edellyttää perehtymistä kaikkiin hovioikeuksien antamiin rikosasioita koskeviin myöntäviin ja hylkääviin lupapäätöksiin. On myös selvitettävä, miten hovioikeudet soveltavat jatkokäsittelylupaa tosiasiallisesti korkeimman oikeuden antamien ratkaisujen antamisen jälkeen. Rikosasioiden kohdalla lupajärjestelmää ei voida muuttaa, ennen kuin voidaan varmistaa, että sitä sovelletaan oikein. Jos työryhmän ehdottamat muutokset astuvat voimaan esitetyllä tavalla, on vaarana, että rikosasioissa vastaajien mahdollisuudet oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin vaarantuvat. Riittäväällä selvitystyöllä riskiltä voidaan välttyä. Jos valtion pyrkii säästämään kuluja kaikissa mahdollisissa asioissa, on varsin todennäköistä, että säästöperusteet sivuuttavat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset.